

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
КАФЕДРА МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН І БІЗНЕСУ

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач випускової кафедри
_____ С. В. Сіденко
« _ » _____ 2020 р.

ДИПЛОМНА РОБОТА

(ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА)

ВИПУСКНИКА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ МАГІСТРА
ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ 292 «МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ»
ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЮ ПРОГРАМОЮ
«МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ»

Тема: «Економічна безпека України в умовах відкритої економіки»

Виконавець: Чубенко Олександр Анатолійович,
група МЕВ-203М

_____
(підпис виконавця)

Керівник: д.е.н., професор, професор кафедри
міжнародних економічних відносин і бізнесу ФМВ НАУ
Столярчук Ярослава Михайлівна

_____
(підпис керівника)

Нормоконтролер: Ричка Марина Анатоліївна

_____
(підпис нормоконтролера)

Київ - 2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1	
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІДКРИТОЇ ЕКОНОМІКИ.....	11
1.1. Принципи, критерії та складові економічної безпеки відкритої економіки.....	11
1.2. Механізми та інструменти забезпечення економічної безпеки держави в глобальному середовищі.....	26
1.3. Синергетичні аспекти забезпечення економічної безпеки держави.....	37
РОЗДІЛ 2	
АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ У ГЛОБАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ.....	45
2.1. Оцінка та індикатори рівня внутрішньої економічної безпеки держави.....	45
2.2. Екзогенні чинники економічної безпеки України	57
2.3. Особливості забезпечення економічної безпеки України в умовах гібридної агресії.....	68
РОЗДІЛ 3	
МЕХАНІЗМ ПІДВИЩЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В ГЛОБАЛЬНИХ ВИМІРАХ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ.....	77
3.1. Напрями та програми реалізації завдань державної політики у сфері економічної безпеки.....	77
3.2. Стратегічні пріоритети розвитку експортної політики України.....	88
3.3. Адаптація зарубіжного досвіду реалізації політики економічної безпеки для України.....	95
ВИСНОВКИ.....	108
СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	111
ДОДАТКИ	117

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Економічна безпека України - це сукупність державних заходів, які забезпечують її опір зовнішнім та внутрішнім фінансовим загрозам та демонструють спроможність економіки розвивати та задовольняти потреби населення. Зі збільшенням глобалізації та викликами європейської інтеграції також розвиваються загрози економічній безпеці, особливо традиційним та новим типам.

В даний час найбільшою загрозою для української економіки є гібридна агресія на сході, глобальна фінансово-економічна криза, енергетична криза, значне уповільнення економічного зростання, збільшення зовнішнього боргу, збільшення рівня безробіття та бідності та погіршення стану довкілля, зниження рівня та якості природних ресурсів. більш агресивне використання. Для протидії цим загрозам слід постійно вдосконалювати механізми забезпечення економічної безпеки, зокрема, слід використовувати весь спектр інструментів економічної та дипломатичної політики, у тому числі шляхом розробки відповідних стратегій та використання міжнародний досвід.

Формування економічної думки на теоретичних засадах економічної безпеки відбулося в наукових працях Д. Ламберта, П. Кінга, Р. Нолана, В. Сенчагова, О. Білоруса, В. Геєца, С. Варналія, Д. Лук'яненко, А. Козаченко, Є. Панченко, А. Гриценко, Т. Костюк, А. Чаусовський, Ю. Лисенко, Ю. Столарчук, Т. Пастернак-Таранушенко, А. Власюк, В. Мунтян, С. Пирожков, А. Сухоруков, А. Шнипко та ін

Під час своїх досліджень вчені вирішують проблеми, пов'язані з економічною сутністю поняття "економічна безпека" держави з її структурою, її суб'єктами та її об'єктами, контролюючи кількість показників та показників, а також ніж їх нормативні значення.

В умовах погіршення соціально-економічної динаміки розвитку України, спричиненої дестабілізуючими факторами гібридної агресії, явищами прецесії в економіці та зовнішній політиці, несприятливими цінами та енергією

Ситуація з економічною безпекою в Україні значно погіршилася, і держава виявила дуже мало можливостей протистояти внутрішнім і зовнішнім загрозам.

Цей факт вимагає постійної наукової підтримки з боку освіти в області економічної безпеки, з тим щоб забезпечити позитивну реалізацію теоретичних уроків, стратегій і практичних аспектів для вирішення проблем зменшення загроз і рівня економічної безпеки в Україні. Зокрема, деякі методологічні і теоретичні питання ще не повністю вирішені, вони спираються на застарілу методологічну основу, в той час як геополітичні і глобальні виклики дуже швидко змінюють світову економіку, а Україна залежить від глобальних викликів і дуже вразлива.

Принципи, критерії та компоненти економічної безпеки у відкритій економіці повинні бути вивчені теоретично. Механізми і інструменти забезпечення економічної безпеки держави в глобальному середовищі; синергетичні аспекти забезпечення економічної безпеки держави, які повинні бути вивчені при поданні реалій сучасного світу.

Наявність невирішених проблем, неоднозначність тлумачення і протиріччя окремих предметів певного предмета, а також теоретична і методологічна значимість вивчення процесів досягнення економічно безпечного розвитку Держава призвело до вибору предмета, визначення предмета і завдань роботи

На стан державної економіки в сучасному світі впливають внутрішні і зовнішні фактори. З одного боку, динамічні процеси глобалізації йдуть рука об руку з відкриттям регіональних і глобальних ринків, які відкривають нові можливості для української економіки, відкривають доступ до міжнародного капіталу і в той же час вимагають конкурентних відносин. економічний і зміцнення законодавчої та безпеки інституційних компонентів.

Однак надмірне відкриття економіки країни робить її вразливою для зовнішніх ризиків: гібридної військової агресії, коливань на світовому енергетичному ринку, сировини, падіння попиту з боку іноземних партнерів, негативних процесів на міжнародному ринку акцій валютний і кредитний ринки можуть стати значно економічно вигідними. Це особливо вірно в період кризи: загострення політичних,

економічних і соціальних проблем у світі призводить до значної втрати доходів і стабільною комерційної діяльності в різних секторах і секторах економіки.

В результаті високий рівень відкритості української економіки чутливий до зовнішніх впливів, а внутрішні ризики значно зростають, що значно загрожує економічному розвитку.

Оскільки цими питаннями в науковій літературі нехтують, їх дослідження важливі в контексті поточних проблем економічної безпеки України, і важливо визначити напрямок, в якому буде зменшуватися масштаб загроз та їх економічний вплив на завдання. пріоритети науки щодо забезпечення економічної безпеки держави будуть знижуватися.

Метою дослідження є підґрунтя природи економічної безпеки України як системи, визначення її структури, механізмів та інструментів, формулювання важливих загроз безпеці, вивчення поточного стану, розробка ключових напрямків для вдосконалення та здійснення сталого економічного розвитку.

Залежно від мети, ви визначаєте основні **завдання**:

- визначити природу "економічної безпеки" як систематизованої економічної категорії, виділити її елементи, структуру, кореляції, суперечності та здатність до самоорганізації на основі узагальнення існуючих наукових теорій;

- сформулювати принципи, критерії та компоненти економічної безпеки відкритої економіки:

- моніторинг механізмів та інструментів забезпечення економічної безпеки держави в глобальному середовищі;

- продемонструвати синергетичні аспекти забезпечення економічної безпеки держави;

- оцінка та аналіз показників внутрішньої економічної безпеки в Україні;

- виявлення екзогенних факторів економічної безпеки;

- сформулювати характеристики для забезпечення економічної безпеки України в умовах гібридної агресії;

- узагальнити напрямки та програми для виконання завдань державної політики у сфері економічної безпеки;

- визначити стратегічні пріоритети розвитку експортної політики України;
- аналіз можливостей адаптації зарубіжного досвіду реалізації політики економічної безпеки для України.

Дослідження фокусується на процесі економічної безпеки в Україні у відкритій економіці.

Предметом дослідження є система внутрішніх та зовнішніх відносин держави для забезпечення та підтримання оптимального рівня економічної безпеки в умовах відкритої економіки.

Методологія дослідження. Методологічну основу дослідження становлять фундаментальні положення економічної безпеки держави. В першому розділі при розкритті сутності та концептуальних понять економічної безпеки використовувалися методи: від абстрактного до конкретного, поєднання аналізу та синтезу, структурно-системного підходу, методу причинно-наслідкових зв'язків. Досліджено законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти щодо регулювання економічної безпеки України в умовах відкритої економіки. Розкрито синергетичний ефект забезпечення економічної безпеки методами інституційного аналізу.

У другому розділі роботи, в аналітичній частині, досліджувалися та аналізувалися показники та динаміка сучасного стану економічної безпеки України використовувалися методи: логічного й історичного, кількісно-якісного аналізу, статистичні методи, методи порівняльного аналізу, кореляційних зв'язків, експертних оцінок та сценаріїв, побудови системи аналітичних показників.

У третьому розділі використано наукові методи: причинно-наслідкових, логічних та функціональних зв'язків і залежностей, кореляційно-регресійного аналізу, дескриптивні, предикативні, нормативні методи аналізу для розкриття ефективності економічної безпеки України в умовах відкритої економіки.

Теоретичну основу роботи склали економічні дослідження вітчизняних та зарубіжних учених. При написанні роботи використовувались матеріали Міністерства фінансів України, Державної фіскальної служби України, Державної служби статистики України, Державної комісії з регулювання ринків фінансових

послуг України, відповідні сайти в Internet, матеріали й аналітичні звіти міжнародних компаній: Ernst&Young, KPMG, World Investment Report, BCG, щорічні звіти міжнародних організацій: Конференції ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД), Міжнародного банку реконструкції та розвитку (МБРР), Міжнародного валютного фонду (МВФ), Світової організації торгівлі (СОТ), Світового банку (СБ).

Структура дипломної роботи. Дипломна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку бібліографічних посилань використаних джерел та додатків. В дипломній роботі розміщено 15 таблиць, 21 рисунок та 6 додатків. Список бібліографічних посилань джерел включає 97 найменувань на 10 сторінках.

У першому розділі розглянуті визначення категорії «економічна безпека», еволюцію теоретичних концепцій її сутності і забезпечення, приведено механізми та інструменти забезпечення, розкриті сучасні уявлення про синергетичні зв'язки та їх взаємозв'язок з економічною безпекою. У другому розділі здійснено аналітичну оцінку формування та управління системою економічної безпеки Екзогенні чинники економічної безпеки України Особливості забезпечення економічної безпеки України в умовах гібридної агресії. У третьому розділі розглянуто механізми підвищення економічної безпеки через напрями та програми реалізації завдань держаної політики у цій сфері, стратегічні пріоритети розвитку експортної політики України, розкрито глобалізаційні домінанти безпечного розвитку національної економіки у контексті світового досвіду.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження було оприлюднено та схвалено на II Міжнародній науково-практичній конференції м. Київ, 30-31 грудня 2019 року «Концептуальні напрями розвитку наукових знань» у секції Економічні науки за темою «Економічна безпека України в умовах відкритої економіки».

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІДКРИТОЇ ЕКОНОМІКИ

1.1. Принципи, критерії та складові економічної безпеки відкритої економіки

У сучасних економічних умовах економічна безпека держави є одним із головних елементів забезпечення економічної стабільності та прогресивного розвитку. У статті 17 Конституції України [3] зазначено: "Захист суверенітету та територіальної цілісності України та забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими завданнями держави, справою всього українського народу". Отже, економічна безпека є одним з головних національних пріоритетів і потребує посиленої уваги з боку виконавчої влади, наукових працівників та громади.

Дослідження економічної безпеки присвячені роботам провідних вітчизняних та зарубіжних учених, таких як Й. Шумпетер, О. Барановський, О. Білорусь, З. Варналій, О. Власюк, В. Геєць, Г. Дарнопих, М. Єрмошенко, О. Жигор, С. Кіреєв, С. Мочерний, В. Мунтіан, В. Рудницький, В. Шлемко та ін. Незважаючи на велику кількість публікацій, залишається багато відкритих питань та невирішених питань у сфері економічної безпеки, які є частиною цілісної системи національної безпеки нашої країни. Існуючі нагальні проблеми та невирішені проблеми зробили обрану тему дослідження актуальною.

Необхідно вивчити сучасний стан економічної безпеки в Україні, виявити економічні виклики та загрози, проаналізувати систему показників економічної безпеки та оцінити їх у відкритій економіці.

Сутність економічної безпеки держави з відкритою економікою полягає у забезпеченні економічного розвитку з метою задоволення соціально-економічних

потреб громадян з оптимальними витратами на оплату праці, сировиною та охороною навколишнього середовища [61, с. 31].

Електронний ресурс Wikipedia характеризує економічну безпеку як "складну багатофакторну категорію, яка підтримує стійкість до зовнішніх та внутрішніх загроз і характеризує здатність економіки розширювати самовідтворення для задоволення потреб громадян, суспільства та держави на певному рівні задовільняти."

Існує багато підходів до визначення категорії економічної безпеки, оскільки вони розрізняють економічну безпеку підприємства, економічну безпеку промисловості, економічні сектори, економічну безпеку держави та економічну безпеку країни з відкритою економікою можна пояснити складністю та універсальністю категорії безпеки ,

Наприклад, давно прийнято розглядати економічну безпеку як особливість глобального військового протистояння. В даний час згідно з указом «Про затвердження методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» [4] виділяють такі компоненти економічної безпеки: промислова, демографічна, енергетична, зовнішня торгівля, інвестиційно-інноваційна, макроекономічна, харчова, соціальна та фінансова.

Загальний аналіз категорії "економічна безпека", визначений різними джерелами, наведено в таблиці. 1.1 та більш детальний перелік у додатку А, таблиця А1. Як видно з таблиці. 1.1 та А1 визначення, категорії економічної безпеки, які включені в різні підходи до визначення, формування нових напрямків їх теоретичного дослідження та практичного забезпечення.

Підсумовуючи це, можна сказати, що економічна безпека в цілому є необхідною умовою життя та розвитку людей, суспільства та держави. Це важлива частина національної безпеки, від якої залежать захист державної влади, суверенітет держави, її територіальна цілісність та оборона, мир і добробут населення тощо. З цієї причини для кожної держави важливо розробити та функціонувати механізми забезпечення її економічної безпеки як частини національної безпеки.

Хронологія визначення категорії «економічна безпека»

Джерело	Визначення
Концепція (основи державної політики) національної безпеки України (18 липня 1995 р.)	національна безпека трактується як стан захисту життєвих інтересів особистості, суспільства та держави від внутрішніх і зовнішніх загроз і є необхідною умовою збереження та примноження духовних і матеріальних цінностей
Концепція економічної безпеки України/ НАН України, Ін-т екон. прогнозування ; підгот. В. М. Геєць [та ін.]. - К. : Логос, 1999. - 56 с.	економічна безпека країни - це здатність національної економіки забезпечити вільний і незалежний розвиток та досягти стабільності громадянського суспільства та його інститутів, а також достатній оборонний потенціал країни в усіх видах несприятливих умов та змін розвитку подій.
Закон України «Про основи національної безпеки України» 19 червня 2003 р.)	національна безпека - це захист життєво важливих інтересів людей та громадян, суспільства та держави, що забезпечує стійкий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання та нейтралізацію реальних та потенційних загроз
Пастернак-Таранушенко Г. А. Економічна безпека держави. Методологія забезпечення: монографія / К. : КНЕУ, 2003. 320 с.	характеризує економічну безпеку держави як держави, в якій їй надається можливість створити та розвинути умови для продуктивного життя її населення, майбутнього очікуваного розвитку її економіки та зростання процвітання її мешканців. Економічна безпека поділяється на демографічну, екологічну, продовольчу, військову, ресурсну, селекційну, енергетичну, цінову, фінансову, грошову, політичну, соціальну, кримінальну та медичну безпеку
Моделювання економічної безпеки: держава, регіон, підприємство / За ред. Гейця В.М. – Х.: ВД «Інжек», 2006. – 240 с.	внутрішні компоненти економічної безпеки повинні бути віднесені до сировини, енергетики, фінансів, військової економіки, інформації, технологій, продовольства, соціальної, демографічної, екологічної та тіньової економіки.
Толуб'як В. С., Королюк Ю. Г. Політика економічної безпеки України в умовах глобальних загроз // Державне управління: удосконалення та розвиток, 2019.	сутність економічної безпеки полягає у захисті національних інтересів держави, у готовності та здатності владних інституцій створити механізми захисту національної економіки з метою забезпечення процесу соціального відтворення та соціально-політичної стабільності суспільства підтримувати та відновлювати його

Примітка. Складено автором за нормативними актами та публікаціями наведених дослідників

Таким чином, на нашу думку, економічна безпека держави формується з різноманітної кількості взаємодіючих компонентів політичного, економічного і соціально-культурного характеру, які у результаті своєї злагодженої та ефективної взаємодії знижують ризики і загрози та створюють умови для економічного зростання держави в умовах відкритої економіки. Проблема економічної безпеки є

ключовою для існування будь-якої держави. Сутність економічної безпеки полягає в захищеності національних інтересів держави, в готовності і здатності інститутів влади створювати механізми захисту національної економіки.

Якщо здійснити узагальнення підходів до визначення сутності поняття «економічна безпека» за підходами (рис. 1.1), то маємо розгалужений напрям визначень: від ресурсно-функціонального, гармонізаційного, захисного, стійкісного до інформаційного, фінансового, інвестиційного та ін. напрямків. У сукупності вони дають змогу забезпечити здатність економічної системи зберігати та поновлювати процес суспільного відтворення та соціально-політичної стабільності.

Рис. 1.1. Узагальнення підходів до визначення сутності поняття «економічна безпека» за сферами впливу

Примітка. Побудовано автором за даними Рожков В. О. Підходи до визначення сутності поняття економічної безпеки // Глобальні та національні проблеми економіки, 2016. Вип. 10. С. 478-480.

Таким чином, сутність економічної безпеки може бути визначена як стан економіки та інститутів влади, які гарантують гарантований захист національних інтересів у сферах інформації, конкуренції, фінансів, інвестицій, інновацій, економічного та правового середовища та незалежності обраний економічний курс із гарантій зовнішньополітичних впливів, соціально переважаючої орієнтації економічних реформ, достатнього військового оборонного потенціалу для всіх, у тому числі і несприятливих умов для розвитку внутрішніх і зовнішніх процесів.

Політика економічної безпеки визначається на основі певних принципів, що створюють політико-правову базу для оцінки зовнішніх та внутрішніх загроз, формують національні економічні інтереси та стратегії економічної безпеки.

Основні принципи забезпечення економічної безпеки України включають:

- верховенство права при забезпеченні економічної безпеки;
- підтримання балансу економічних інтересів окремих людей, сімей, суспільства та держави;
- взаємна відповідальність людей, родин, суспільства та держави за забезпечення економічної безпеки;
- сучасність та адекватність заходів щодо подолання загроз та захисту національних економічних інтересів;
- пріоритетність договірних (мирних) заходів у вирішенні внутрішніх та зовнішніх економічних конфліктів;
- інтеграція національної економічної безпеки з міжнародною економічною безпекою [19]

Система принципів економічної безпеки включає:

- а) верховенство права;
- б) економічна свобода;
- в) справедливість;
- г) право на незалежний та неупереджений суд;
- д) дотримання вимог громадського господарського порядку;
- д) пропорційність. Розглянемо деякі з них більш докладно в таблиці. 1.2.

Принципи категорії «економічна безпека»

Принцип	Визначення суті
соціальної правової держави	Відповідно до принципів соціального конституціоналізму, економічна свобода достатньо гарантована при наявності адекватної соціальної структури. Тому ринкова економіка повинна бути соціально орієнтована. Рівень безпеки соціально-економічних прав, в свою чергу, залежить від урядового законодавства та урядової політики щодо соціального та правового захисту осіб. У соціальній сфері, на яку безпосередньо впливає економічна система, держава має такі позитивні завдання: а) забезпечення розвитку соціального законодавства; б) підтримує послуги соціального управління; в) забезпечити роботу системи соціального забезпечення; г) підтримувати систему соціальної допомоги та пільг; (д) забезпечення високого рівня багатства та доходу для більшості населення; д) підтримує справедливий перерозподіл валового внутрішнього продукту
свободи економічної діяльності	передбачає позитивні зобов'язання уряду щодо створення цінових механізмів, заснованих на попиті та пропозиції, та запобігання монополії на ринку з метою створення надмірних або низьких цін. Держава правомірно втручатися у сферу економічної свободи задля забезпечення процвітання в спекулятивних операціях, пов'язаних із штучним попитом на певні товари чи послуги на ринку
справедливості	визначає принципи розподілу національного продукту при здійсненні економічної свободи, але їх можна трактувати по-різному, що має прямий вплив на моделі правового регулювання цих відносин. У егалітарному підході справедливість тлумачиться для збалансування можливостей для розвитку та задоволення потреб. дистрибутивний - як розподіл суспільних благ у рівних частинах; про аксіологічні рівні можливості доступу до суспільних благ з урахуванням принципів диференціації правового статусу

Примітка. Складено автором за даними Економічна безпека : [навч. посібник] / [О. Користін, О. Барановський, Л. Герасименко та ін.] ; за ред. О. Джужі. – К. : Алерта ; КНТ ; Центр учбової літератури, 2010. – 368 с.

Як бачимо, множина принципів за визначенням суті через дотримання законності, свободи і справедливості формує цілісне інституційне забезпечення управління національною економікою, орієнтоване на забезпечення економічної безпеки, через доміанти збалансованого розвитку, які і визначаються ними.

На думку Гбур З. В. [14, с. 98], економічна безпека, будучи синтетичною категорією, має доволі широку інтерпретацію, і, насамперед, у контексті збалансованого розвитку запобігає порушенню відтворювальних пропорцій,

дисбалансу зв'язків між різними компонентами системи, забезпечує стійкість економічної системи, підвищує здатність витримувати різні навантаження.

Крім того, інституційний вектор може забезпечити цілісність економічної системи за допомогою правових, політичних та економічних механізмів, покращити її здатність підтримувати динамічний баланс, адаптуватися до ендогенних та екзогенних явищ та ефективно долати кризи та загрози.

Ця підтримка повинна включати: інституційну структуру, сформовану наднаціональними та національними інститутами (державна влада, місцеве самоврядування, громадянське суспільство, економічні та соціальні інститути), які забезпечують функціонування всієї економічної системи. 1.2; інституціональна матриця (або інституційна модель), яка коригує взаємодію формальних та неформальних інститутів економічної безпеки та створює відповідне інституційне середовище чи поле вираження; інституційний динамізм, що демонструє модернізацію існуючих та створення нових, що мають стратегічне значення та забезпечують збалансований розвиток української економіки.

Правові акти розподіляються за функціональними компонентами економічної безпеки, які впливають на них (фінансовою, макроекономічною, виробничою, соціальною, науково-технічною тощо). У таблиці В.1 додатка В перелічені нормативно-правові акти відповідно до виду економічного забезпечення, яке вони регулюють. Відповідно до Закону України "Про основи національної безпеки" № 964 СВ СУ від 19 червня 2003 р. [2], інституційну підтримку у справах національної безпеки забезпечує: Президент України; Верховна Рада з України; Кабінет Міністрів України; Рада національної безпеки і оборони України; Міністерства та інші центральні органи виконавчої влади; Національний банк України; загалом компетентні суди; Прокуратура України; органи місцевого самоврядування; Служба безпеки України, Державна прикордонна служба України та інші відомства

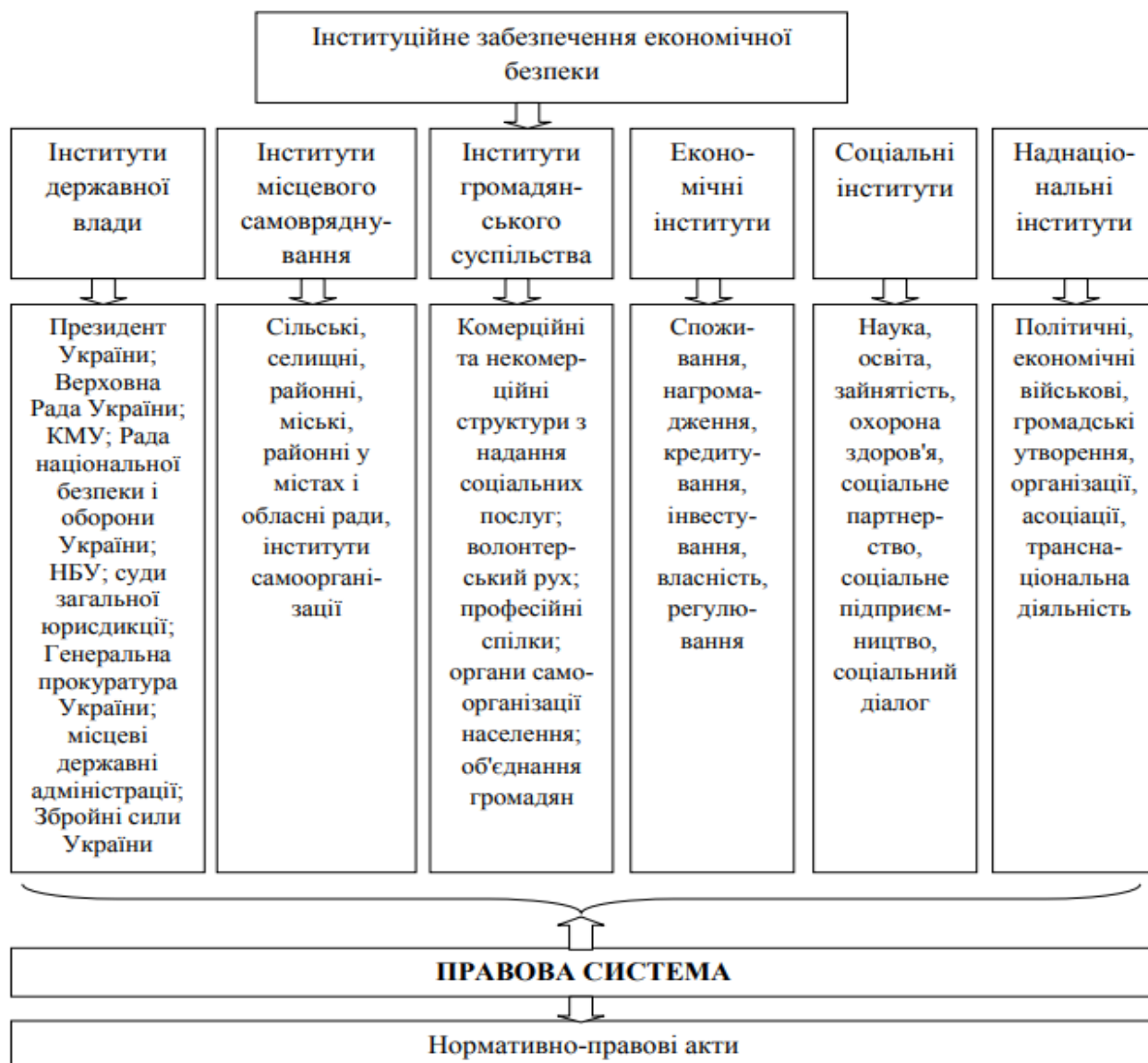

Рис. 1.2. Інституційне забезпечення економічної безпеки

Примітка. Побудовано автором за даними Желюк Т. Економічна безпека в системі інституційного вектора збалансованого розвитку // Вісник Тернопільського національного економічного університету. 2013. Вип. 1. С. 19-32.

Критерії економічної безпеки реалізуються через оцінку стану економіки, а саме за найбільш важливими процесами, які формують смисл економічної безпеки за оцінками:

- ресурсного потенціалу та можливостей його розвитку;
- цілісності території та економічного простору;

- суверенітету, незалежності й можливості протистояння зовнішнім загрозам;
- рівня ефективності використання ресурсів, капіталу і праці та його відповідності рівневі в розвинутих країнах, а також рівневі, за якого загрози внутрішнього і зовнішнього характеру зводяться до мінімуму; конкурентноздатності економіки;
- соціальної стабільності й умов запобігання і вирішення соціальних конфліктів [12].

Сутність економічної безпеки реалізується також у системі показників - показників економічної безпеки. Існують: економічні, соціальні та фінансові показники. До них належать: рівень, якість та тривалість життя; рівень інфляції; кількість грошової маси; рівень безробіття; рівень депопуляції; Валовий внутрішній продукт (ВВП); економічне зростання; дефіцит бюджету; Державний борг; інтеграція зі світовою економікою; баланс експорту та імпорту; енергетична залежність; обсяг валютних резервів; розмір сірої зони.

Для економічної безпеки важливі не самі показники, а їх граничні значення - значення, непослідовність яких перешкоджає нормальному перебігу різних елементів відтворення і призводить до виникнення негативних та руйнівних тенденцій у сфері економічної безпеки. Слід підкреслити, що досягнуто максимального рівня безпеки за умови, що весь набір показників знаходиться в певних межах та має свої межі.

Забезпечення зовнішньоекономічної безпеки вимагає участі країни в міжнародних економічних процесах, що сприяло б розвитку національного економічного комплексу з метою підвищення його конкурентоспроможності. Внутрішні загрози - це нездатність країни до самозбереження та особистісного розвитку через негативний стан економіки, надмірна соціальна напруженість, неефективність державного регулювання економічних процесів та інші фактори [17].

Рівень зовнішньоекономічної безпеки характеризується широким спектром показників (показників). Вони включають, зокрема: темпи відкриття національної

економіки (взаємозв'язок між зовнішньою торгівлею, тобто експортом та імпортом, порівняно з ВВП); покриття імпорту з експорту; взаємозв'язок між експортом та ВВП; взаємозв'язок між імпортом та ВВП; баланс між зовнішньоекономічною діяльністю; структура експорту та імпорту товарів; структура ключових імпортних товарів; залежність між сумою залученого капіталу та експортом внутрішнього капіталу; індекс цін на зовнішніх та внутрішніх ринках; споживання енергії та матеріалів на експорт; взаємозв'язок між внутрішнім виробництвом та експортом до певних країн; екологічний вплив експортного виробництва; частка експорту технологічно прогресивної продукції в загальному експорті; питома вага імпорту технологічно прогресивної продукції в загальному обсязі імпорту; частка експорту на душу населення; частка іноземних інвестицій у ВВП; взаємозв'язок між тарифними та нетарифними нормами [18; 19; 20; 21].

Порогові значення - граничні значення, недотримання яких перешкоджає нормальному відтворенню різних елементів, призводить до формування негативних, руйнівних тенденцій. При цьому параметрами, за якими встановлюються порогові значення, є система показників економічної безпеки. Порогові значення показників економічної безпеки - це кількісні параметри, що визначають межу між звичайними "безпечними" та "небезпечними" зонами в різних галузях економіки. Тобто, порогові значення показників економічної безпеки забезпечують рівень безпеки кількісної визначеності, що дає можливість формалізувати та побудувати статистичні моделі прогнозування національних інтересів країни в економіці.

Структура економічної безпеки Відповідно до методології, розробленої Міністерством розвитку та економічної політики України, її структура складається з макроекономічних, фінансових, зовнішньоторговельних, науково-технічних, енергетичних, демографічних, соціальних та продовольчих заходів. Розглянемо детальніше їх, враховуючи методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, підготовлені Міністерством розвитку та економічної політики України (2013 р.).

У цих посібниках використовуються терміни в цьому сенсі: Економічна безпека - це стан економіки, який дає змогу підтримувати опір внутрішнім і

зовнішнім загрозам, забезпечувати високу конкурентоспроможність у глобальному економічному середовищі та здатність економіки до досягти стійкого та збалансованого зростання. Складовими економічної безпеки (їх структурою) є: виробництво, демографія, енергетика, зовнішня торгівля, інвестиції та інновації, макроекономічне, продовольче, соціальне та фінансове забезпечення (табл. 1.3).

Найбільш обширною у цій структурі є фінансова безпека, яка відповідно до вищевказаних методичних рекомендацій містить такі компоненти:

1. Банківська безпека – рівень фінансової стійкості банківських установ країни, що дає змогу банківській системі країни ефективно функціонувати та захищений від зовнішніх і внутрішніх дестабілізуючих факторів;

2. Безпека небанківського фінансового сектору - рівень розвитку фондових та страхових ринків, що дає змогу повною мірою задовольнити потреби суспільства;

3. Захист боргу - достатня сума внутрішнього та зовнішнього боргу з урахуванням витрат на його обслуговування та ефективності внутрішніх та зовнішніх запозичень;

4. Бюджетна безпека – забезпечення платоспроможності та фінансової стійкості державних фінансів, щоб органи влади могли виконувати свої обов'язки максимально ефективно;

5. Валютна безпека – стан формування валютного курсу, який характеризується високим рівнем довіри населення до національної валюти та її стабільності, створює оптимальні умови для прогресивного розвитку вітчизняної економіки, залучення іноземних інвестицій у країну, інтеграція України у світову економічну систему та максимальний захист від шоків міжнародних валютних ринків;

6. Валютна безпека – стан грошової системи, що забезпечує якісні та доступні кредитні ресурси для всіх суб'єктів економіки з метою досягнення економічного зростання економіки.

Структура економічної безпеки та її рівні згідно Методичних рекомендацій
щодо розрахунку рівня економічної безпеки України

Рівень	Визначення рівня
виробнича безпека	стан виробничої сфери країни, за якого забезпечується максимально ефективне використання наявних виробничих потужностей у країні, їх модернізація та розширене відтворення, зростання рівня інноваційності виробництва та підвищення рівня конкурентоспроможності національної економіки
демографічна безпека	стан захищеності держави, суспільства та ринку праці від демографічних загроз, за якого забезпечується розвиток України з урахуванням сукупності збалансованих демографічних інтересів держави, суспільства й особистості відповідно до конституційних прав громадян України
енергетична безпека	стан економіки, що сприяє ефективному використанню енергетичних ресурсів країни, наявності на енергетичному ринку достатньої кількості виробників та постачальників енергії, а також доступності, диференційованості та екологічності енергетичних ресурсів
зовнішньоекономічна безпека	стан відповідності зовнішньоекономічної діяльності національним економічним інтересам, що забезпечує мінімізацію збитків держави від дії негативних зовнішніх економічних чинників та створення сприятливих умов для розвитку економіки завдяки її активній участі у світовому розподілі праці
інвестиційно-інноваційна безпека	стан економічного середовища у державі, що стимулює вітчизняних та іноземних інвесторів вкладати кошти в розширення виробництва в країні, сприяє розвитку високотехнологічного виробництва, інтеграції науково-дослідної та виробничої сфери з метою зростання ефективності, поглиблення спеціалізації національної економіки на створенні продукції з високою часткою доданої вартості
макроекономічна безпека	стан економіки, за якого досягається збалансованість макроекономічних відтворювальних пропорцій
продовольча безпека	стан виробництва продуктів харчування в країні, що здатний повною мірою забезпечити потреби кожного члена суспільства в продовольстві належної якості за умови його збалансованості та доступності для кожного члена суспільства
соціальна безпека	стан розвитку держави, за якого держава здатна забезпечити гідний і якісний рівень життя населення незалежно від віку, статі, рівня доходів, сприяти розвитку людського капіталу як найважливішої складової економічного потенціалу країни
фінансова безпека	стан фінансової системи країни, за якого створюються необхідні фінансові умови для стабільного соціально-економічного розвитку країни, забезпечується її стійкість до фінансових шоків та дисбалансів, створюються умови для збереження цілісності та єдності фінансової системи країни

Примітка. Складено автором за даними Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 № 1277.

Одним з важливих складників, що істотно впливає на методологію визначення та формування системи економічної безпеки, є характер загроз, під дією яких знаходиться економічна система. У Законі України "Про основи національної безпеки" від 19.06.2003 р. (з наступними змінами) категорія загрози національній безпеці визначається наступним чином: це - "наявні та потенційно можливі явища і чинники, що створюють небезпеку життєво важливим національним інтересам України" [2]. Основні загрози на рівнях макроекономіки, фінансів та соціальної сфери і їх тлумачення приведені у табл. 1.4.

Таблиця 1.4

Основні загрози економічній безпеці України

Загрози	Тлумачення загроз
1. Основними загрозами макроекономічній безпеці в сучасних умовах виступають:.	Нестабільність економічного зростання; структурні коефіцієнти відтворення та подолання структурних деформацій в економіці; критична залежність економіки від зовнішніх ринків, низькі темпи зростання внутрішнього ринку; низька частка продукції з високою часткою доданої вартості; високий ступінь затінення економіки
2. Основними загрозами фінансовій безпеці України сьогодні є:.	Втрата фінансової самостійності у вирішенні соціально-економічних проблем та власної фінансової інфраструктури; Обмеження доступу держави до зовнішніх ринків; Дисбаланс бюджету в умовах дефіцитних коштів; значний ступінь доларизації економіки в умовах зростання державного зовнішнього боргу; нераціональний розподіл кредитних ресурсів банківської системи серед стратегічно важливих галузей економіки; Збільшити загальну суму державного боргу
3. Основними загрозами соціальної безпеці є:	Висока бідність; соціальна нерівність та висока диференціація доходів населення; низький рівень освіти та професійний рівень населення. Тому, незважаючи на реформування системи державного управління, впровадження нових підходів та сучасних механізмів забезпечення економічної безпеки регіонів залишається в значній мірі важливим для регіонального розвитку.

Примітка. Побудовано автором за даними Левчук О.В. Економічна безпека України в контексті глобалізаційних викликів. Економіка і суспільство. - 2017. - Вип. № 8. С. 59-64.

Таким чином, економічна безпека виділяється як найбільш важлива структурна складова національної безпеки, що визначає здатність держави за рахунок економічного сектору формувати і підтримувати нормальні умови життя населення, стійке і стабільне забезпечення економічними, насамперед фінансовими

ресурсами національну економіку, і передбачає послідовну реалізацію національно-державних інтересів в умовах відкритої економіки.

Аналіз накопичених наукових знань дає змогу систематизувати їх у найважливіші підходи до визначення сутності економічної безпеки, відповідно до яких економічну безпеку розглядають як процес задоволення потреб, з погляду захисту національних інтересів держави, з позиції економічної стійкості та незалежності країни, а також як сукупність умов і факторів [1; 5, 7] (рис. 1.3).

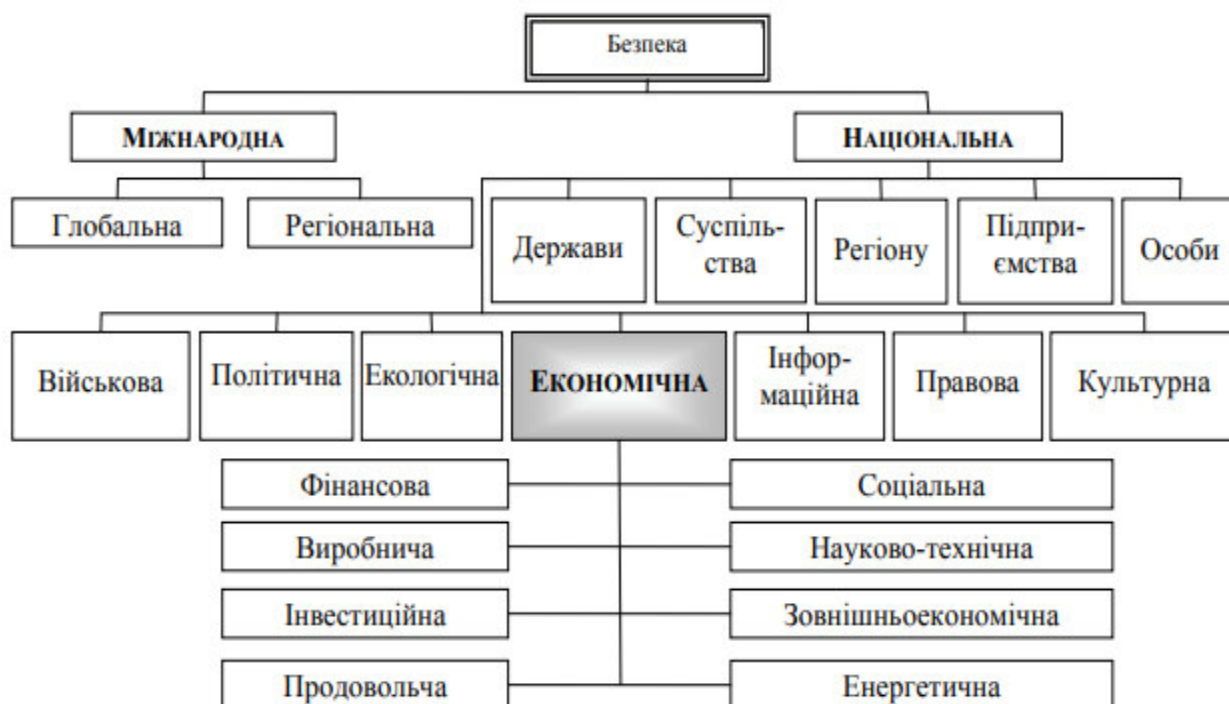

Рис. 1.3. Декомпозиція поняття «економічної безпеки держави»

Примітка. Побудовано автором за даними Федорук О.В. Економічна безпека держави з відкритою економікою : сутність та пріоритети зміцнення / О.В. Федорук // Вісник Вінницького політехнічного інституту. – 2013. – №4. – С.31-37.

Аналіз існуючих наукових визначень сутності економічної безпеки держави дозволяє виділити різні підходи, а саме: 1) збалансований підхід - характеризує здатність держави підтримувати стабільність; 2) захисний підхід - основою цього підходу є захист національної держави чи економічних інтересів від внутрішніх і зовнішніх загроз; 3) еволюційний підхід: розвиток і зміна держави; 4) конкурентний

підхід - цей підхід орієнтований на забезпечення належного рівня конкурентоспроможності національної економіки в умовах глобальної конкуренції [4].

Взагалі експерти та органи державного управління не мають єдиного підходу до визначення категорії "економічна безпека". В даний час економісти сформулювали понад два десятки принципово різних інтерпретацій цієї концепції.

Термін "економічна безпека" був офіційно визначений у 1985 р. У резолюції Генеральної Асамблеї ООН "Міжнародна економічна безпека" [1]. "Суть державної економічної безпеки полягає в тому, що вона лежить в основі всіх інших напрямків, проявів і галузей державної безпеки. Знаючи цю галузь, ви також можете передбачити наслідки зовнішніх чи внутрішніх дій з метою обмеження їх можливих негативний або посилити їх позитивний вплив на розвиток держави".

Система економічної безпеки також розроблена в межах асоціацій регіональної інтеграції. Зокрема, асоціації регіональної інтеграції суміжних економічних систем характерні для колишніх країн планової економіки: ЄврАзЕС, Союзу Росії та Білорусі, ГУАМ, організації "Центральноазіатська спільнота" тощо.

Також відома Північноамериканська угода про вільну торгівлю (НАФТА) між США, Канадою та Мексикою; ЄЕС (Європейське економічне співтовариство) та інші.

Для Латинської Америки та інших країн регіону таким є Південноамериканський спільний ринок - МЕРКОСУР (Mercado Comun del Sur); Америки - Всеамериканська зона вільної торгівлі - ФТАА (Free Trade Area for Americas), Асоціація країн Південно- Східної Азії - АСЕАН (Association of South East Asian Nations), Східноазійська системи вільної торгівлі (East Asia Free Trade Agreement), міжурядова економічна організація - Форум «Азійсько-Тихоокеанське економічне співробітництво» – АТЕС (Asia Pacific Economic Cooperation Forum).

Економічна безпека характеризується таким станом економіки та інститутів влади, за якого забезпечується гарантований захист національних інтересів, гармонійний, соціально орієнтований розвиток країни у цілому, достатній економічний та оборонний потенціал навіть за найнесприятливіших варіантів

розвитку внутрішніх та зовнішніх процесів [2]. Тому надалі виникає потреба дослідити механізми та інструменти забезпечення економічної безпеки держави в глобальному середовищі.

Різні вітчизняні та зарубіжні експерти, наприклад у доповіді «Як подолати вплив міжнародної фінансової кризи: пошуки адекватної економічної політики» № (Аналітична доповідь. За ред. І. Бураковського та В. Мовчан. – Харків: Права людини, 2009. – 74 с.) уже протягом тривалого часу вважають, що подолати системну економічну кризу в Україні можливо лише через масштабні програми, які може ініціювати і організувати тільки держава. Такими програмами можуть бути соціальні програми, програми розвитку житлового будівництва, програми розвитку малого і середнього бізнесу, інноваційні програми, програми розвитку регіонів, програми розбудови інфраструктури економіки і життєдіяльності.

1.2. Механізми та інструменти забезпечення економічної безпеки держави в глобальному середовищі

Забезпечення економічної безпеки досягається здійсненням єдиної державної політики, насамперед економічної, яка є системою заходів, що реально упереджують внутрішні та зовнішні загрози в умовах відкритої економіки. Формування системи національної економічної безпеки повинно здійснюватися з огляду на цілі і принципи забезпечення економічної безпеки шляхом розробки ефективних механізмів, які регулюють стосунки у сфері економіки.

Механізм забезпечення економічної безпеки, як зазначено у підручнику «Економічна політика забезпечення економічної безпеки» [13], а також в інших джерелах [13; 58] – це система економічних і правових заходів для запобігання економічних і соціальних загроз, реалізації можливостей підвищення рівня економічної безпеки. Цей механізм містить у собі елементи, приведені у табл. 1.5. У переліку найважливішим елементом механізму забезпечення економічної безпеки суспільства є діяльність держави по виявленню й попередженню внутрішніх і зовнішніх загроз безпеці економіки.

Механізм економічної безпеки України

Елементи	Розкриття елементів
моніторинг економіки і суспільства	Він проводиться для виявлення та прогнозування внутрішніх та зовнішніх загроз економічній безпеці. Це інформаційно-аналітична система для моніторингу динаміки показників економічної безпеки країни. Перехідна економіка характеризується низкою серйозних міжгалузевих дисбалансів, значним нестачею ресурсів (особливо фінансових) та надмірною нестабільністю економічних показників.
формування системи показників моніторингу	Створення порогових значень, гранично допустимих значень для соціально-економічних показників, невиконання яких призведе до нестабільності та соціальних конфліктів
упереджувальні заходи	Діяльність держави щодо виявлення внутрішніх та зовнішніх загроз економічній безпеці та запобігання реалізації наявних можливостей. Основними напрямками цієї діяльності є: - Визначте випадки, коли фактичні або прогнозні параметри економічного розвитку відрізняються від порогів економічної безпеки та розробити всеохоплюючу політику уряду щодо виходу країни із зони небезпеки; - Організувати роботу щодо впровадження цілого ряду заходів щодо подолання чи запобігання загрозам економічній безпеці. Концепція державного (регіонального) бюджету для забезпечення економічної безпеки враховується. Уряд координує роботу місцевих правоохоронних органів для здійснення необхідних заходів, включаючи розробку законодавчих та інших нормативно-правових актів. - Знання фінансових та економічних рішень, які були прийняті щодо економічної безпеки. Законодавчі та інші правові акти повинні пройти перевірку економічної безпеки.

Примітка. Побудовано автором за даними Економічна політика [Текст] : навч. посібник / О. О. Беляєв [та ін.] ; наук. ред. В. І. Стахівський ; Київський національний економічний ун-т. - К. : КНЕУ, 2004.

Вплив механізму економічної безпеки можна принаймні врахувати у відповідній мірі. Найважливішим є стратегічний рівень економічної безпеки. Цей рівень передбачає повне усунення суперечностей або принаймні їх локалізацію та загасання. Насправді рішення щодо побудови системи мають прийматися та впроваджуватися глобально (з економічної точки зору) на стратегічному рівні.

Це процес управління стратегічним плануванням з розробкою стратегії економічної безпеки з урахуванням внутрішніх (нестабільність економіки та її регулювання, недосконалість правового середовища, значна тінізація ринку, сильна конкуренція, відсутність фінансової безпеки та відсутність належної методичної та

організаційної підтримки для одного сталий розвиток) та зовнішнє середовище держави, а також адаптація політики розвитку держави до змін у цьому середовищі та захисту національної економіки від впливу загроз та ризиків для досягнення безпечного функціонування.

Реалізація заходів на стратегічному рівні повинна враховувати: вибір стратегії, оцінку навколишнього середовища, створення рейтингової системи, структурних компонентів економічної безпеки компанії, розроблення заходів, методів реалізації та контролю, формування необхідних ресурсів, зокрема фінансовий. Необхідно розробити тактику виконання.

Тактичний рівень передбачає вирішення проблем, пов'язаних з усуненням самих загроз або запобіганням їх впливу на економічну сферу. На цьому рівні слід розвивати комплекси профілактичних та профілактичних заходів зокрема. Завданням тактики є вибір найбільш ефективних управлінських рішень, методів та прийомів у відповідній ситуації.

На операційному рівні економічна безпека забезпечується шляхом усунення наслідків загроз. Результати вирішення завдань на цьому рівні - це, головним чином, складні оперативні заходи, за які покладено відповідальність відповідних державних органів [28; 78].

Забезпечення необхідного рівня економічної безпеки держави передбачає застосування усіх цих рівнів одночасно, з узгодженням по параметрах безпосередньо економічної та національної стратегій.

Структура механізму забезпечення економічної безпеки формується рівнем суб'єкта економічної безпеки, що розглядається. Для економічної безпеки держави така структура розкривається в межах, визначених чинним законодавством, основні акти якого розглянуті нами у таблиці Б.1 додатку Б. Відповідно до цих критеріїв, забезпечення захисту національних економічних інтересів відбувається шляхом виявлення та упередження загроз. Необхідно, щоб економіка України ефективно функціонування як у звичайних, так і у надзвичайних умовах, а це передбачає строгу структурованість та функціональне розмежування органів законодавчої, виконавчої та судової гілок влади; відкритість та гласність у необхідних межах

щодо діяльності різних державних та комерційних органів забезпечення економічної безпеки.

Структурний аспект економічної безпеки передбачає необхідність ідентифікувати її структурні рівні, які формуються та залежать від впливу різних загроз. В економічній теорії [40] визначено сім рівнів, які охоплює економічна безпека та які реагують по-різному на загрози: індивід, фірма, регіон, держава, міждержавні відносини, міжнаціональні відносини, глобальні відносини, які приведені на рис. 1.4.

Такий детальний перелік рівнів приведений нами з метою показати складові, з яких формується економічна безпека держави на національному рівні в умовах відкритої економіки.

Акімова Л. [8; 9] вважає, що в умовах глобалізації світової економіки забезпечення економічної безпеки України стає все більш нагальною проблемою, оскільки економічна безпека – невід’ємна складова частина системи національної безпеки, її фундамент.

Крім того, у сучасних умовах для України ця проблема набуває першочергового значення ще й тому, що розробка потужної системи економічної безпеки на всіх рівнях дасть можливість уникнути негативних наслідків відкритості національної економіки, забезпечити її конкурентоспроможність, захистити національного товаровиробника та ефективно взаємодіяти з міжнародними фінансовими та економічними структурами.

За час становлення незалежності України більшості структурних змін у державному управлінні був притаманний безсистемний, спонтанний характер, науково обґрунтована структурна перебудова економіки майже не проводилася.

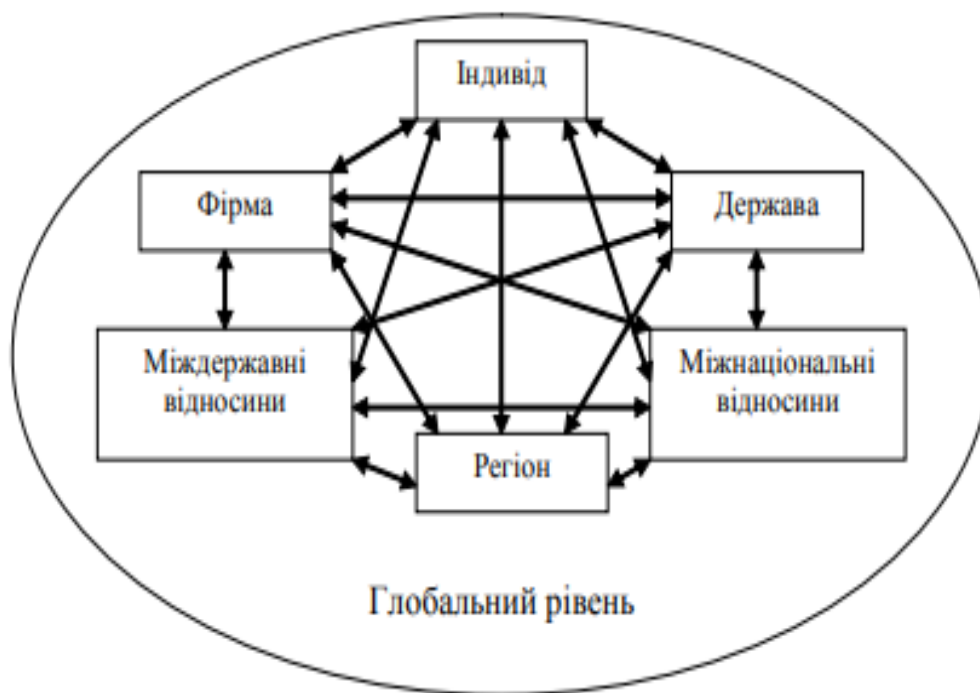

Рис. 1.4. Синергетичні рівні економічної безпеки, прийнятні для України

Примітка. Побудовано автором за даними Остапчук Д. О. Синергетичні аспекти забезпечення економічної безпеки держави / Д. О. Остапчук // Вісник економіки транспорту і промисловості. - 2012. - Вип. 39 (дод.). - С. 71.

За цей період держава втратила значну частину виробничого потенціалу, майже половина економіки стала слабкою. У той же час багато країн світу продемонстрували не лише високі та постійні темпи розвитку зовнішнього виробництва та ринків, але й здатність формувати інструменти з метою нейтралізації негативних явищ у разі виникнення у зовнішньоекономічній діяльності або, іншими словами, , можливість застосовувати спеціальні методи управління для забезпечення стабільної економічної безпеки. держава [11].

Важливо зазначити, що економічна безпека держави - це складна система, яка сама по собі має багато галузей (напрямів): сировинні, енергетичні, фінансові, технологічні, харчові, соціальні, демографічні, екологічні тощо. У той же час, серед науковців немає єдиної думки щодо визначення сутності економічної безпеки та її складових. Безпека економічної безпеки визначається станом вашого найвразливішого керівництва. Це вважається напрямком, показники якого за

значенням їх критичних обмежень найбільш близькі до показників інших напрямків [13].

Фактично всі галузі державної, законодавчої, виконавчої та судової влади відповідають за управління економічною безпекою. У той же час дуже важливо розмежувати свої повноваження у сфері безпеки країни та її регіонів. Це закріплено в законі України "Про основи національної безпеки України", який передбачає, що загальне керівництво у сферах безпеки та національної оборони України здійснює Президент України як глава держави, гарантуючи суверенітет держави та територіальну цілісність України. [Додаток В].

Згідно ст. 4 Закону України "Бази національної безпеки в Україні" [2], питаннями національної безпеки в Україні є: Президент України; Верховна Рада України; Кабінет Міністрів України; Національна рада з питань безпеки та оборони України; міністерства та інші центральні органи виконавчої влади; Національний банк України; суди загальної юрисдикції; Прокуратура України; місцеві державні адміністрації та місцеві автономні установи; Збройні сили України, Служба безпеки України, Служба зовнішньої розвідки України, Українська прикордонна служба та інші військові формування, створені відповідно до законодавства України; громадяни України, об'єднання громадян.

Але оскільки ця сфера діяльності є дуже складною і вимагає професійних знань та навичок у різних галузях, закон передбачав створення спеціального органу - Ради національної безпеки та оборони України, який координує та контролює діяльність органів виконавчої влади у сферах національної безпеки та оборони. (включаючи економічну). безпека). Рада національної безпеки і оборони України - це координаційний орган з питань національної безпеки та оборони Президента України, покликаний захищати життєві інтереси людини, суспільства та держави у всіх сферах, включаючи економічну, від внутрішніх і зовнішніх загроз. [8].

Окрім державних органів та інститутів управління економічною безпекою у суспільстві, сформувалася та функціонує система неурядових організацій, громадських об'єднань, громадських рухів, комерційних структур, об'єднань юридичних та фізичних осіб. Вони досягають сукупності життєво важливих

економічних та соціальних інтересів, захищають економічні права та свободи різних соціальних, трудових та професійних груп, впливають на розробку політики, стратегії та тактики економічної безпеки. Наприклад, профспілки постійно проводять політику захисту економічних інтересів працівників, які працюють на зайнятість, борються з безробіттям, отримують повну зайнятість та покращують умови праці.

Тому держава та її інститути управління економікою, зокрема орган координації національної безпеки та оборони при Президентові України, наприклад Рада національної безпеки та оборони України, відіграють важливу роль в управлінні економічною безпекою України. Країна. З формуванням українського громадянського суспільства все більшу роль у забезпеченні економічної безпеки відіграватимуть неформальні організації, підприємці та бізнесмени, працівники державних та приватних компаній.

Держава має монополію на правозастосування та правозастосування під час впровадження. У той же час держава має значні матеріальні та фінансові ресурси, породжує певну економічну мотивацію в суспільстві, заохочуючи та розвиваючи одні види діяльності та обмежуючи інші [8; 9]. Гарантії економічної безпеки у сфері зовнішньоекономічної діяльності, хоча й дуже ефективні, але все ж надаються центральним урядом України. Зараз, через ринкові відносини та широке відкриття внутрішнього ринку, майже всі проблеми управління необхідно вирішувати на рівні галузей, компаній, посередників, які не мають необхідної підготовки для кваліфікації та спеціальних методичних рішень для вирішення проблеми проблеми.

Механізм економічної безпеки та його компоненти безпосередньо залежать від глобального середовища. Глобальне середовище економічної безпеки досягається за рахунок зовнішньої дипломатії, двосторонніх міжнародних угод, інвестиційних режимів, участі в міжнародних організаціях, угод між Україною та ЄС.

Для вирішення цієї проблеми підприємці в Україні розробили проект Доктрини економічної безпеки спільно з основними незалежними спеціалізованими установами в Україні. Він має намір адаптувати технічні регламенти до стандартів ЄС, збільшити тарифні квоти для України на ринках країн ЄС, підвищити

ефективність антидемпінгових процедур MEDT, інтегрувати глобальні інвестиційні та інфраструктурні проекти та укласти угоди про вільну торгівлю.

Інструменти управління економічною безпекою - це інструменти державного управління, що забезпечують економічну безпеку. Інструменти управління громадською безпекою включають методи, включаючи інструменти, методи та прийоми, принципи, форми та функції.

Існує дві підгрупи інструментів державного управління економічної безпеки: універсальний та локальний. Універсальними інструментами управління економічною безпекою є діючі правила та положення щодо адміністративної діяльності, закріплені в правових актах та ті, які мають форму законів, документів, інструкцій, обмежень тощо. Місцеві інструменти управління економічною безпекою держави носять приватний характер для підтримки виконання важливого управлінського рішення у вигляді указів, розпоряджень, наказів, угод, договорів, нарад тощо. [8].

Інструменти економічної безпеки держави поділяються на прямі та непрямі адміністративно-економічні заходи, кумулюються та відокремлюються, за типом та ступенем впливу. Сукупні інструменти (застосовані до основних цілей) - це система показників (бюджет, кредитна політика). Людина - це показник системи (особливо відсоткової ставки, певних податків), що застосовується в операційних цілях.

Інструменти прямої дії (або прямий вплив) передбачають економічну політику, згідно з якою компанії зобов'язані приймати рішення на основі державних норм, а не на основі незалежних економічних рішень (податкове законодавство, законодавчі положення про амортизацію, державні бюджетні процедури). Ці інструменти характеризуються високим рівнем ефективності, оскільки економічні результати отримуються швидко. Однак їх недоліком є те, що це впливає на функціонування ринкового процесу. Інструменти непрямих дій (непрямого впливу) використовуються державою для створення умов для вибору варіантів економічних рішень (суб'єктів господарювання, які роблять власний вибір), що відповідають цілям економічної безпеки [9].

До **інструментів** державного управління економічною безпекою належать методи, які включають засоби, способи та прийоми, принципи, а також форми і функції. Методи державного управління економічною безпекою виходять з методів державного управління економікою, які можна поділити на деякі види, залежно від ознак їх групування (табл. 1.6).

Таблиця 1.6

Методи державного управління економічною безпекою держави

Ознака групування методів	Характеристика ознак групування методів
Прямі	передбачають безпосереднє втручання держави в економічні процеси та економічну діяльність суб'єктів і здійснення заходів із застосуванням інструментів адміністративного регулювання та використання бюджету в частині державних асигнувань) За формами впливу на суб'єктів ринку
Опосередковані	(вплив держави на економічні інтереси суб'єктів ринкової економіки за допомогою інструментів фінансової цінової, інноваційно-інвестиційної, зовнішньоекономічної та іншої політики
Адміністративні	забезпечуються державою через систему інструментів адміністративного регулювання і передбачають такі механізми, як: квотування, лімітування, ліцензування, нормування, стандартизація, державні замовлення
Економічні	методи фінансово-бюджетного, грошово-кредитного, цінового та валютного регулювання, які використовуються державою задля створення такого економічного середовища, яке б стимулювало суб'єктів ринку здійснювати господарську діяльність згідно зі своєю основною метою в поєднанні з основними напрямками соціально-економічного розвитку
Правові	діяльність держави щодо створення нормативно-правового простору функціонування суб'єктів ринку через прийняття відповідних законодавчих та нормативних актів, передбачаючи механізми їх реалізації та контролю за виконанням

Примітка. Побудовано автором за даними Акімова Л. М. Інструменти державного управління забезпеченням економічної безпеки держави за суб'єктами економіки // Державне управління та місцеве самоврядування. - 2018. - Вип. 3. - С. 53-61.

Перевага цих інструментів полягає в тому, що вони не спотворюють кон'юнктуру ринку і одночасно мають затримку (уповільнення реакції зміни цілі на зміну інструменту) між рішенням держави, її сприйняттям економіка та пов'язані з цим зміни в економічній діяльності.

Тобто інструмент реагує не відразу і ефект від затримки неминучий. Термін експлуатації інструментів може залежати від несподіваних змін в економіці та повільних показників. Тому пам'ятайте про можливі відхилення, постійно аналізуйте результати та вживайте негайних кроків для прискорення процесу досягнення мети.

Як правило, прямі інструменти - це адміністративні інструменти (закони, положення, накази), а непрямі - економічні інструменти (податки, процентні ставки) [19; 22].

Основними функціями державного управління стосовно економічної безпеки є: стимулювання; нормативний (регулятивний); коригування; соціальний; безпосереднє управління неринковим сектором економіки; Контроль. Зміст основних функцій управління економічною безпекою в державі також ґрунтується на пріоритетах, що відповідають головній меті гарантування економічної безпеки. Сюди входить:

1. гарантувати реалізацію економічних прав та свобод суб'єктів господарювання;
2. Державний контроль за дотриманням "правил гри" між суб'єктами ринкових відносин, гарантування вільної конкуренції та запобігання незаконним діям у цій галузі;
3. Забезпечити конкурентне середовище через державну антимонопольну політику [12; 23].

Дослідження включає приклади інструментів забезпечення економічної безпеки держави (див. Таблицю 1.7).

Для забезпечення управління національною економічною безпекою в Україні вживаються такі заходи: забезпечення прийняттого рівня інфляції (до 10%) та підтримання середовища низької інфляції; Підвищити стабільність банківської системи та активізувати кредити; Стабілізувати фінансовий ринок України та боротися з депресивними тенденціями [22].

Інструменти забезпечення економічної безпеки держави

Інструменти	Характеристика основних складників інструментів
Інституційні	Оптимізація системи державних органів; Посилення повноважень органів влади щодо регулювання, управління та контролю господарської діяльності; Стандартизація порядку та порядку впровадження системи електронного уряду; Удосконалити систему інституціональної підтримки розвитку державно-приватного партнерства; Інституціоналізувати соціальну відповідальність та підтримувати критичні сфери життєзабезпечення
Організаційні	Активізація управлінських функцій влади при підготовці та пошуку джерел інвестицій для соціально-економічного розвитку; Впровадження практики створення пільгових кредитних фондів та фінансування пріоритетних інвестиційних проектів для економіки; Планування та розвиток інфраструктури інноваційної освітньої та дослідницької діяльності з метою інтелектуалізації економіки
Економічні	Розширення та модернізація територіальної інфраструктури; Інвестування у розробку основних та економічних пріоритетів; Формування та розвиток національних, міжгалузевих та міжгалузевих інтегрованих виробничих систем; Активізація малих та середніх підприємств; Підвищення ефективності використання наукового, технологічного та інтелектуального кадрового потенціалу шляхом розвитку венчурного бізнесу

Примітка. Побудовано автором за даними Акімова Л. М. Інструменти державного управління забезпеченням економічної безпеки держави за суб'єктами економіки // Державне управління та місцеве самоврядування. - 2018. - Вип. 3. - С. 53-61.

Ефективність процесу управління економічною безпекою залежить як від рівня адекватності державних інституцій завданням, покладеним на них конституцією функцій, так і від характеру й масштабів зовнішніх загроз та викликів. Як відомо, поряд із захистом суверенітету і територіальної цілісності України забезпечення економічної безпеки держави – найважливіша функція держави і справа всього українського народу, про що зазначено у Конституції [3].

Кожний структурний рівень економічної безпеки знаходиться в нелінійному зв'язку по відношенню до інших рівнів. Зміна основних економічних показників на рівні окремих фірм та організацій призведе до змін показників на інших рівнях. Різного роду економічні взаємодії на різних рівнях економічної безпеки можуть вплинути на стабільність системи, що призведе до нестійкості, невизначеності та, відповідно, спровокує виникнення економічних загроз. У відповідності до вище

зазначеного, необхідно розробляти механізми забезпечення економічної безпеки держави, які будуть враховувати нелінійну взаємодію між рівнями економічної безпеки. Ці механізми повинні базуватися на основах синергетичної економіки.

1.3. Синергетичні аспекти забезпечення економічної безпеки держави

Економічна безпека України стає все більш різноманітною. Її структура відрізняє концепцію, яка пов'язана з двома протилежними процесами, притаманними соціально-економічній та політичній системі світу, - глобалізацією та регіоналізацією.

Інтеграція економіки України у світову економічну систему погіршує зовнішні проблеми безпеки, без яких країна не може повноцінно брати участь у глобальних економічних відносинах, займає адекватне місце у міжнародному розподілі праці та адекватна оборонна система вирішує проблеми глобального економічного зростання, особливо економічна безпека. зустрічну дію. Коли країна приєднується до системи глобальних економічних відносин, виникає проблема суперечності між необхідністю інтеграції світової економіки, з одного боку, та гарантування гармонійного розвитку національної економіки, з іншого. Захист національних економічних інтересів, внутрішнього ринку та вітчизняних виробників.

Перш за все, у світі спостерігається постійна тенденція до економічної та політичної інтеграції, що виявляється через діяльність численних міжнародних організацій, створення великих промислових та фінансових компаній тощо.

По-друге, існує також розмежування в плані розвитку та способу життя між країнами. Макрорегіони зростають, терористичні рухи поширюються, виникають локальні та гібридні військові конфлікти. Все це додає складності, але в той же час збільшує актуальність аналізу економічної безпеки України в сучасній фазі її відкритої економіки.

На початку 21 століття економічна безпека зазнала певних змін. На це вплинула незбалансована, незворотна, нелінійна, невизначена поведінка економічних систем тощо. На думку дослідників, ці фактори синергетичні. Він

характеризується постійними еволюційними та революційними перетвореннями, різкими стрибками показників, каскадним збільшенням цих стрибків і так званім "ефектом доміно", коли падіння одного фактора визначає падіння іншого.

З цієї причини зростаючі процеси глобалізації у світовій економічній системі створюють нові виклики для економічної безпеки та потребують адекватного розуміння природи цих глибоких змін. Тут повинен застосовуватися міждисциплінарний підхід, тобто враховувати ефекти окремих складових системи економічної безпеки та максимально можливу взаємодію.

За цих умов, що загострюються глобальні проблеми в перехідній економіці, Україна має численні перешкоди для розвитку економічної безпеки, а саме: негативні наслідки втрати території гібридною агресією, значне скорочення реального сектора економіки через падіння промислові та бізнес-структури, низька конкурентоспроможність, колапс ринку, дисбаланс у регіональному розвитку, коли периферійні регіони майже втрачають потенціал розвитку та депресії, з високою часткою доходів та виробників банкрутства х Осінь, повна державних послуг та соціальної агонії інших.

З цієї причини сучасний стан розвитку системи економічної безпеки характеризується необхідністю збагачення теорії та методології синергетичного прогресу, міждисциплінарної галузі досліджень, яка досліджує загальні закономірності системи відкритого балансу. організатор, самоорганізований. Актуалізація синергетичних теорій при побудові перспективних моделей економічної безпеки базується на невизначеності розвитку економічних систем, що збільшує ризик виникнення кризових ситуацій.

Синергетична економіка має справу з нестабільними нелінійними системами і фокусується на нелінійних явищах економічної еволюції, таких як структурні зміни та розгалуження хаосу [8]. Глобалізація світової економіки реалізує аспект економічної безпеки, що обмежує відкриття економіки. Вирішення цієї проблеми полягає у рівні захисту національних інтересів з точки зору взаємодії, торгівлі та участі держави в міжнародних економічних, фінансових та банківських структурах. Ізоляція та ізоляція економіки в сучасних умовах.

Синергетичний вплив на економіку є результатом взаємодії взаємодії елементів економічної системи, що призводить до змін якісного складу економіки та її розвитку, тобто економіка залишається на стабільному шляху розвитку, незважаючи на екзогенні потрясіння та коливання. ендогенний [40]. Очевидно, що відповідні види безпеки (економічна, соціальна та екологічна) повинні суттєво відповідати згаданим цілям сталого розвитку, серед яких лише мета екологічної безпеки є відносно новою, а інші два вже частково реалізовані.

Синергетичний характер безпеки через перехід до сталого розвитку не виключає суперечностей між його основними складовими. Загальне рішення передбачає, що одна з них буде присвоєна одній з різних фаз цього переходу в пріоритетному місці. Тому економічна безпека буде пріоритетом для України в найближчі роки. Опір безпеці не можна розуміти як захист життєвих інтересів підрозділу безпеки від внутрішніх і зовнішніх загроз. Захист від загрози за своєю суттю стійкий. Розмежування між "розвитком" та "безпекою" можливе лише в межах існуючої нестійкої моделі розвитку. Характеристика вимог управління для синергетичного підходу представлена в таблиці. 1,8

Використовуючи синергетичний методологічний апарат, стає можливим вивчення передового характеру економічної безпеки. Перспективний шлях самоорганізації та обіцянка переходу до сталого розвитку вирішать проблему безпеки, оскільки потенційні загрози стають реальними загрозами, заважаючи їм. У рамках моделі опору ми маємо справу з реальними загрозами, катастрофами та їх негативними наслідками. Нова модель, яка поєднує розвиток та безпеку з єдиною синергетичною сутністю, повинна була забезпечити систему запобігання та усунення реальних загроз та небезпек, стихійних лих та катастроф.

Характеристика імперативів управління
економічною безпекою з позицій синергетичного підходу

Імперативи управління	Синергетичний підхід
Призначення	Забезпечення причинно-наслідкової спонтанної самоорганізації об'єкта, розробка методів та алгоритмів зміни умов активації або послаблення впливу системних факторів (параметрів) та / або зворотного зв'язку для самоорганізації системи, якщо метою розвитку системи буде наступний аттрактор досяжність
Об'єкт	Наявність в об'єкті природних механізмів його саморозвитку
Суб'єкт	Суб'єкт управління відіграє пасивну допоміжну роль консультанта або ініціатора зміни стану середовища; активними є власні механізми саморозвитку
Мета	Актуальні не цілі, а шляхи розвитку системи; важливі синергетичні процеси – це природні процеси досягнення об'єктом нових станів без цілеспрямованого зовнішнього впливу
Властивості	Виявлення простору можливих якісно відмінних стійких станів об'єкта, створення зовнішніх умов для переходу об'єкта до інших станів; урахування відкритості, нерівноважності, спонтанності, поведінки елементів та об'єкта загалом, їхньої динамічності, самоорганізованості
Процес	Об'єкт сам переходить до нових стійких станів, які є матеріально/енергетично більш бажаними. Суб'єкт лише створює умови для прискорення "безболісності" таких переходів
Зворотний зв'язок	Позитивний (розвивальний) зворотний зв'язок
Методи управління	Соціально-психологічні, ментальні, науково-креативні, духовно-культурні
Методи пізнання, опису та перевірки результатів	Моделювання на основі теорій катастроф, біфуркацій, фазових переходів, методів нечіткої логіки, штучних нейронних мереж, хаосу та фракталів; робастне програмування
Результати	Стан динамічної рівноваги, множина різних траєкторій розвитку

Примітка. Побудовано автором за даними Синергетичне управління економічною безпекою підприємства / Л. О. Корчевська // Економіка розвитку. - 2016. - № 3. - С. 48-57.

Постає питання про надання попередніх гарантій для всіх видів гарантій. Такі механізми спрямовані на підготовку переходу від системи безпеки до сталого розвитку, самоорганізованої та орієнтованої на нові культурні та цивілізаційні цілі.

Синергетика як наука вивчає закономірності для отримання системного ефекту. Макроекономічні синергії виникають у результаті взаємодії макроринків, середовище яких може бути сприятливим або несприятливим для розвитку національної економіки.

Глобалізація створює глобальну систему синергії, яка складається з "центру" та "периферії". При нерівномірному зростанні країн загострюються суперечності, а економіка постійно дестабілізується. Роботи Р. Коуза, Д. Норта, М. Олсона, О. Вільямсона та інших заслуговують на особливу увагу, щоб визначити можливість отримання синергетичних ефектів на макрорівні. [описано в 40].

Кризи зачіпають різні сфери суспільства і взаємопов'язані. Криза - це об'єктивна складова ділового циклу, і його характеристики завжди присутні в загальній системі або в її елементах. Поєднання різних видів криз сталося в Україні через технологічний дефіцит, критичне погіршення коштів та фінансові дисбаланси. Система забезпечення економічної безпеки держави належить до класу складних систем.

Складність системи вимагає розподілу адміністративних функцій між багатьма державними, державними та приватними установами. Узгоджені дії цих структур призводять до позитивного синергетичного ефекту. Відсутність координації функцій з підвищення економічної безпеки може призвести до критичного збігу негативних обставин та негативних синергетичних наслідків. З цієї причини синергетичні ефекти повинні враховуватися при аналізі стану та оцінці рівня економічної безпеки [54].

З іншого боку, абсолютне відкриття економіки, переповненість внутрішнього ринку імпортних товарів та проблеми, пов'язані з розвитком вітчизняних виробників, призводять до погіршення національної економіки, до міграції ресурсів країни. Відкриття економіки повинно досягти своїх меж через недосконалість фінансових ринків, нестабільність, дестабілізацію та сильні спади.

Тому необхідно досягти ідеального балансу між економічною відкритістю та захистом національних інтересів, щоб гарантувати економічну безпеку. З точки зору синергії, вирішення цієї проблеми полягає у підтримці автономії національного ринку в світовій економіці. Взаємодія внутрішніх і зовнішніх факторів, які впливають на систему економічної безпеки держави, також є ефективною.

Таким чином, продуктивність синергетичного підходу у вирішенні позначених вище проблем визначається у встановленні балансу між автономністю та

залежністю економічної системи, що є необхідною умовою для її самоорганізації та підтримки конкурентноздатності. Синергетична теорія відкриває таку властивість складно організованих структур, як динамічна стійкість. З позицій синергетики, динамічна стійкість складної системи підтримується завдяки розмаїттю елементів, які готують систему до мінливого майбутнього. А саме в таких, швидко змінюваних умовах функціонують сучасні економічні системи.

Підвищення надійності системи національної безпеки в економіці повинно реалізовуватися шляхом застосування інструментів, які «здатні вчасно відстежити стратегічні негативні виклики, вплинути на них та перешкодити їх переростанню в реальні загрози економіці та суспільству. Враховуючи вище зазначене, забезпечення національних інтересів в глобальному світовому просторі має наступні синергетичні аспекти забезпечення економічної безпеки: єдність стійкості та розвитку, динамічний підхід у визначенні економічної безпеки, структурованість та нелінійний» [40].

Найбільший синергетичний ефект може бути отриманий у разі забезпечення надійного зв'язку між наукою і виробництвом, який включає в себе: вибір пріоритетних напрямків технологічного розвитку, створення спеціалізованих фондів, розвиток інноваційної інфраструктури, створення системи «технологічних коридорів» які забезпечують просування наукових знань на ринок, вдосконалення нормативно-правової бази для залучення результатів науково-технічної діяльності та захисту прав інтелектуальної власності.

Інтелектуальна власність, створена за рахунок державного бюджету, повинна передаватися підрядникам безкоштовно за умови, що ця інтелектуальна власність буде використовуватися для розвитку національної економіки. Підрядники НДДКР, розробники технологій повинні ділитися своєю інтелектуальною власністю з бізнесом в обмін на гроші, які будуть витрачені на впровадження наукових результатів в бізнес.

Таким чином, синергетика притаманна лише великим системам, де можна одночасно включити багато ресурсів, та ще й на стадії планування моделювати й порівняти різні варіанти. На макрорівні необхідно реалізувати синергетичні ефекти

на основі узгодженого функціонування державних, регіональних, корпоративних та інфраструктурних інституцій, домогосподарств, інших суб'єктів господарювання.

На мікрорівні синергетичний ефект має забезпечуватися налагодженням узгодженої дії всіх факторів виробництва: землі, капіталу, праці, підприємницької ініціативи. Останній фактор, при цьому, стає головним, саме він має об'єднувати та запускати решту факторів і забезпечувати синергетичний ефект. В рамках глобальної синергетичної системи стабільність може бути забезпечена тим, що країни, які відносяться до середнього й низького рівня розвитку, повинні одержати право на захист внутрішнього ринку і, водночас, взяти на себе зобов'язання щодо технологічної реструктуризації національної економіки.

Висновки до розділу 1

Із розділу 1 можна зробити висновок, що сутність економічної безпеки можна визначити як стан економіки та інституту уряду, що гарантує захист національних інтересів, незалежність обраного економічного курсу, соціальну спрямованість економічних реформ, потенціал достатньої оборони та за несприятливих умов для розвитку внутрішніх інтересів і внутрішній. зовнішні процеси.

Політика економічної безпеки встановлюється на основі принципів, що формують політико-правову базу для оцінки зовнішніх і внутрішніх загроз, формуючи національні економічні інтереси та стратегії економічної безпеки.

Критерієм економічної безпеки є оцінка стану економіки з точки зору найважливіших процесів, що відображають суть економічної безпеки. Структура економічної безпеки складається з макроекономічної, фінансової, зовнішньоекономічної, інвестиційної, науково-технічної безпеки, енергетичної, промислової, демографічної, соціальної та продовольчої безпеки.

Механізм гарантування економічної безпеки - це система організаційних, економічних та правових заходів, покликаних запобігати економічним та соціальним загрозам, реалізуючи можливості підвищення рівня економічної безпеки.

Синергетичний вплив на економіку є результатом взаємодії елементів економічної системи, що призводить до змін якісного складу економіки та в її траєкторії розвитку. Що стосується економічної безпеки, то всі елементи її структури функціонують у гармонії лише для досягнення сталого розвитку.

Тому економічна безпека країни захищає національні інтереси держави та створює умови для сталого розвитку економіки, захищаючи економіку від негативного впливу внутрішніх та зовнішніх загроз. Це досягається шляхом створення відповідної стратегії, умовою якої є методологічне та методологічне визначення принципів, критеріїв та елементів економічної безпеки у відкритій економіці, механізмів та інструментів, що гарантують економічну безпеку держави в глобальному середовищі, синергетичні аспекти розвитку гарантій економічної безпеки держави.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ У ГЛОБАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

2.1. Оцінка та індикатори рівня внутрішньої економічної безпеки держави

Економічна безпека країни з відкритою економікою є однією з важливих якісних характеристик соціально-економічної системи, що визначає її спроможність до ремонту, сталого розвитку, ефективної міжнародної конкуренції, підтримання прийнятних умов життя, самодостатності економічних ресурсів та постійної реалізації інтереси. національна геополітична та економічна. .

Забезпечення стабільності національної економіки та її економічної безпеки має ґрунтуватися на детальному аналізі негативних наслідків можливих зовнішніх та внутрішніх загроз. Цей аналіз включає обов'язкове визначення вразливих місць та джерел загроз, а отже, ймовірність наслідків, які загрожують стабільності та безпеці національної економіки.

Економічна безпека є головною перешкодою для соціально-економічного розвитку України. Економічні показники визначають функціонування національної економіки. Ми почали визначати основні показники національної економіки, в яких ВВП є одним з найважливіших показників його розвитку, що відображає ринкову вартість усіх товарів і послуг, що виробляються протягом року в усіх галузях економіки для споживання. , експорт та накопичення, незалежно від національності факторів виробництва.

Рівень "затемнення" економіки, частка іноземного капіталу в економіці України, рівень доходів і витрат населення, рівень безробіття тощо. Вони дуже важливі. [35].

Показники моніторингу та аналізу стану економічної безпеки у відкритій економіці представлені в таблиці Додатку Г. Ж.1, яка відображає показники

економічної безпеки України на національному рівні відповідно до методичних рекомендацій щодо розрахунку рівень економічної безпеки в Україні. , Постанова Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 № 1277.

З багатьох перерахованих найбільш значущими та доступними для аналізу є обсяг та структура валової доданої вартості, використання валового внутрішнього продукту (див. Таблицю 2.1).

Ці показники визначають сучасний стан національної економіки. Як бачимо, збільшення показників стало наслідком інфляційних процесів в Україні в останні роки, тому їх збільшення не позитивно вплинуло на стабільність національної економіки. Економічна безпека на макrorівні в Україні знаходиться на критичному рівні.

Низька ефективність та несприятлива структура зовнішньої торгівлі, відсутність значних успіхів у залученні значного національного науково-технічного та інтелектуального потенціалу у сфері міжнародних економічних відносин є чинниками, що погіршують стан держави, обмежують можливість структурної перебудови національного господарського комплексу та моделює його ефективний економічний розвиток за кордоном. вона все більше загрожує економічній безпеці відкритої економіки. Сьогодні українська економіка характеризується дуже високою дезорганізацією, технологічною відсталістю та політизацією. Економіка має значне державне втручання, сильний тиск з боку влади на суб'єктів господарювання та масштабне управління економічними процесами [46].

Динаміка обсягів і структура валового внутрішнього продукту за видами економічної діяльності і доданої вартості у 2010-2017 рр., основні ціни, млн. грн.

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Темп росту, %
Валовий внутрішній продукт	1303094	1404293	1369190	1431826	2037084	2444191	257,4
Сільське господарство	102296	124016	131721	154090	254994	273147	430,6
Добувна промисловість	85029	79133	68728	68173	94686	123664	300,1
Переробна промисловість	151160	156671	150817	164491	245371	305703	221,1
Постачання електроенергії,	39604	41945	38755	39436	53967	68798	236,2
Будівництво	35592	34516	29632	30106	44795	59619	249,4
Торгівля	194745	201133	182674	197356	285741	326457	247,2
Транспорт	96677	99246	94015	98406	139208	163400	216,8
Фіндіяльність	59294	65798	65008	55730	61168	77561	127,9
Наукова діяльність	38909	46362	44396	41101	58561	72380	298,5
Обслуговування	15027	16332	16621	17608	23499	29772	285,3
Держуправління	54021	60827	72439	80799	95957	116229	256,9
Освіта	62655	72896	75692	73679	79064	89981	194,5
Охорона здоров'я	43929	47518	45745	45937	49886	58773	186,3
Мистецтво,	9007	11108	11878	10738	12156	13652	266,5
Валова додана вартість	1128347	1219129	1197981	1262027	1736239	2066730	248,4
Податки на продукти	177360	187981	173390	171900	304258	383390	318,5
Субсидії на продукти	-2613	-2817	-2181	-2101	-3413	-5929	222,1

Примітка. Розраховано автором за даними Держстату.

Опираючись на дослідження Публічного аудиту (publicaudit.com.ua) [79] та даних таблиці 2.1, встановлено, що з 2013 року, коли номінальний ВВП становив 180 млрд. дол. спостерігалось зменшення його обсягів в доларовому еквіваленті до 130,8 млрд. дол. у 2018 р. Але у 2018 році його обсяг на 18,7 % більше, ніж відповідний показник 2017 року (див. Рис. 2.1.). Відмітимо, що номінальний ВВП – це обсяг виробництва, який вимірюється в поточних цінах, що існують на момент виробництва.

Як вказують експерти, «основними факторами цього процесу були втрата частини промислових регіонів Донецької та Луганської областей, де розташовувалися бюджетоутворюючі промислові комплекси, негативна волатильність на міжнародних ринках та деструктивна монетарна політика держави, торговельна війна з РФ» [79]. За висновками експертів «на збільшення номінального ВВП вплинула грошово-кредитна політика держави, що спричинило посилення інфляції та стимулювало споживання через фінансування державних видатків» [там само].

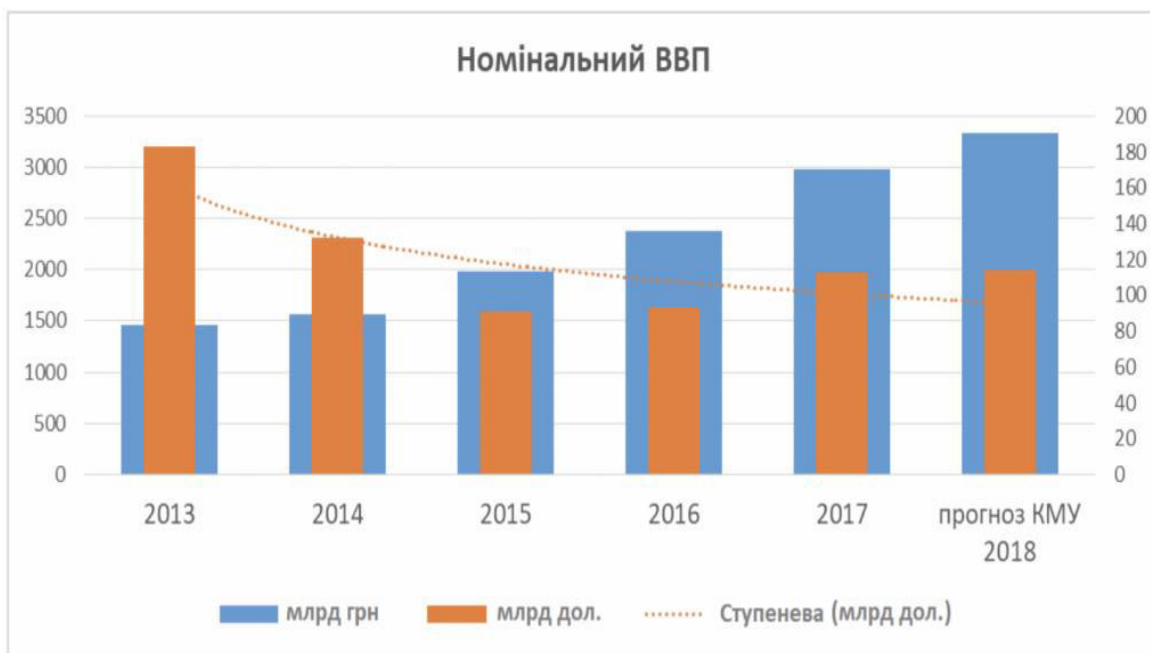

Рис. 2.1. Динаміка номінального валового внутрішнього продукту України за 2013-2018 рр., млрд. грн, млрд. дол. США.

Примітка. Побудовано за даними: Макроекономічний аналіз економічного стану URL: <http://publicaudit.com.ua/reports-on-audit/globalnyj-analiz-bazovyh-makroekonomichnyh-pokaznykiv-ukrayiny-2013-2018-rr/>.

При цьому, зростання номінального ВВП у 2018 році було сформоване за рахунок:

- внутрішніх позик – 177,3 млрд. грн (зростання обсягу доходів банківського сектора та фінансування бюджетних програм);
- зовнішніх позик – 112,2 млрд. грн;

- інфляційних чинників зростання товарообігу – 286,3 млрд. грн;
- зростання АПК – 33 млрд. грн (за рахунок врожайності).

В 2017 р. в Україні ВВП становило на суму 90,51 млрд. дол. США, що відповідає 64-ій позиції у світі за цим критерієм. З урахуванням корекції ВВП за рівнем купівельної спроможності Україна має найгірші позиції за весь новітній період незалежності (116-те місце зі 187 країн), формуючи у 2017 р. лише 0,3 % світового ВВП (проти 0,45 % у середньому впродовж 1996–2008 рр. та 0,4 % відповідно упродовж 2009–2013 рр.) [79].

Одночасно, як видно з рис. 2.2, спостерігається позитивна динаміка за реальним ВВП. Реальний ВВП – це обсяг виробництва, який вимірюється в сталих (незмінних, базових) цінах, тобто на величину цього показника впливає лише зміна обсягів виробництва:

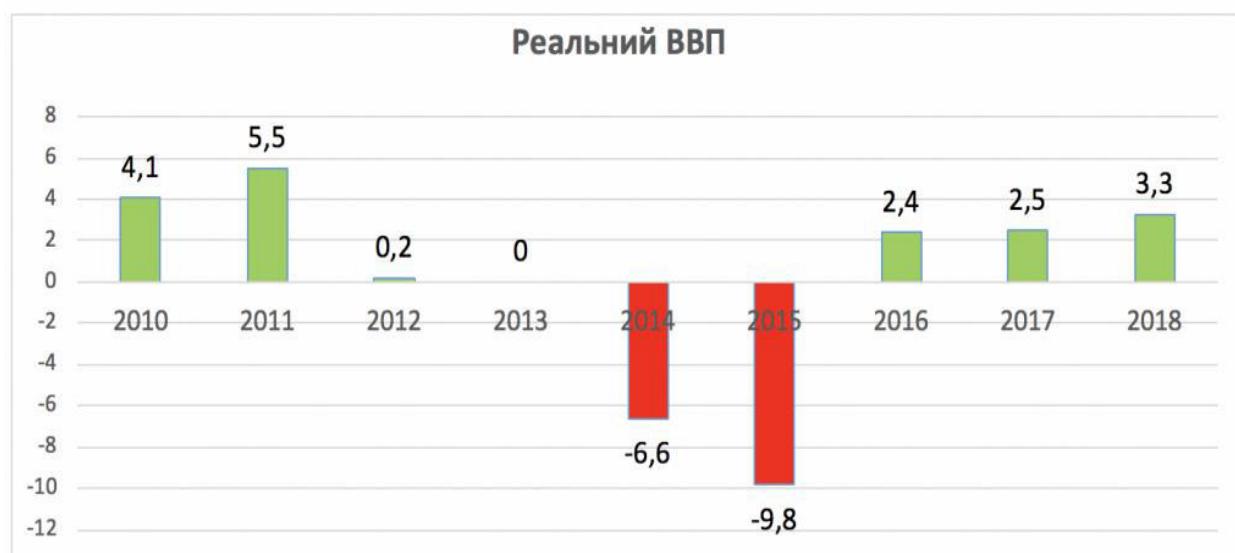

Рис. 2.2. Динаміка реального валового внутрішнього продукту України за 2010-2018 рр., %

Примітка. Побудовано за даними: Макроекономічний аналіз економічного стану URL: <http://publicaudit.com.ua/reports-on-audit/globalnyj-analiz-bazovyh-makroekonomichnyh-pokaznykiv-ukrayiny-2013-2018-rr/>.

Зміна обсягу валового внутрішнього продукту за 2016-2018 рр. за виробничим методом, у відсотках до попереднього року показана у табл. 2.2. Навіть збільшення реального ВВП на 2,4 % у 2016 році, на 2,5 % – у 2017 році та на 3,3 % – у 2018 році

не відповідає очікуваному зростанню, тобто і досі економіка України не змогла оволодіти від стрімкого падіння у 2015-2016 рр.

Як бачимо, найкращу динаміку за цей період демонструють такі галузі як фінансова та страхова діяльність, сільське господарство, будівництво.

Таблиця 2.2

Зміна обсягу валового внутрішнього продукту України за 2016-2018 рр.,
(за виробничим методом, % до попереднього року, у цінах 2010 року)

	2016	2017	2018
Валовий внутрішній продукт	2,4	2,5	3,3
Склад валового внутрішнього продукту			
Сільське, лісове та рибне господарство	6,3	-2,3	7,8
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	-0,5	-6,1	1,9
Переробна промисловість	3,7	4,9	0,6
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	1,1	-6,8	2,2
Водопостачання; поводження з відходами	-15,6	-8,1	0,7
Будівництво	15,1	25,6	7,2
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	4,3	2,6	3,7
Транспорт, складське господарство	3,1	4,2	1,1
Тимчасове розміщування й організація харчування	5,6	4,2	4,3
Інформація та телекомунікації	6,5	8,4	6,1
Фінансова та страхова діяльність	-9,4	18,5	12,4
Операції з нерухомим майном	2,2	1,9	4,6
Професійна, наукова та технічна діяльність	5,0	5,7	5,3
Діяльність у сфері адміністративного обслуговування	8,7	0,6	5,1
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	0,9	-5,6	1,0
Освіта	-4,5	1,1	-1,1
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	-3,1	-0,1	-1,7
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	-1,6	0,7	0,7
Надання інших видів послуг	3,2	5,7	4,0
Податки на продукти	0,6	4,2	3,1
Субсидії на продукти	7,1	5,0	3,0

Примітка. Розраховано автором за даними Державної служби статистики

Аналіз ВВП на душу населення підтверджує, що тенденція стану національної економіки йде на спад. Хоч за приведеними даними рис. 2.3 спостерігається зростання ВВП і цього ж показника на душу населення, у доларовому вимірюванні (рис. 2.3) цей показник демонструє значний спад. Експерти вважають, що «на економічній карті Україна сьогодні зіставна з країнами Африки та ін. державами третього світу» [79], оскільки у порівнянні з країнами, показники

яких були аналогічні вітчизняним у 1990 роках, Україна залишилась найбільш відсталою.

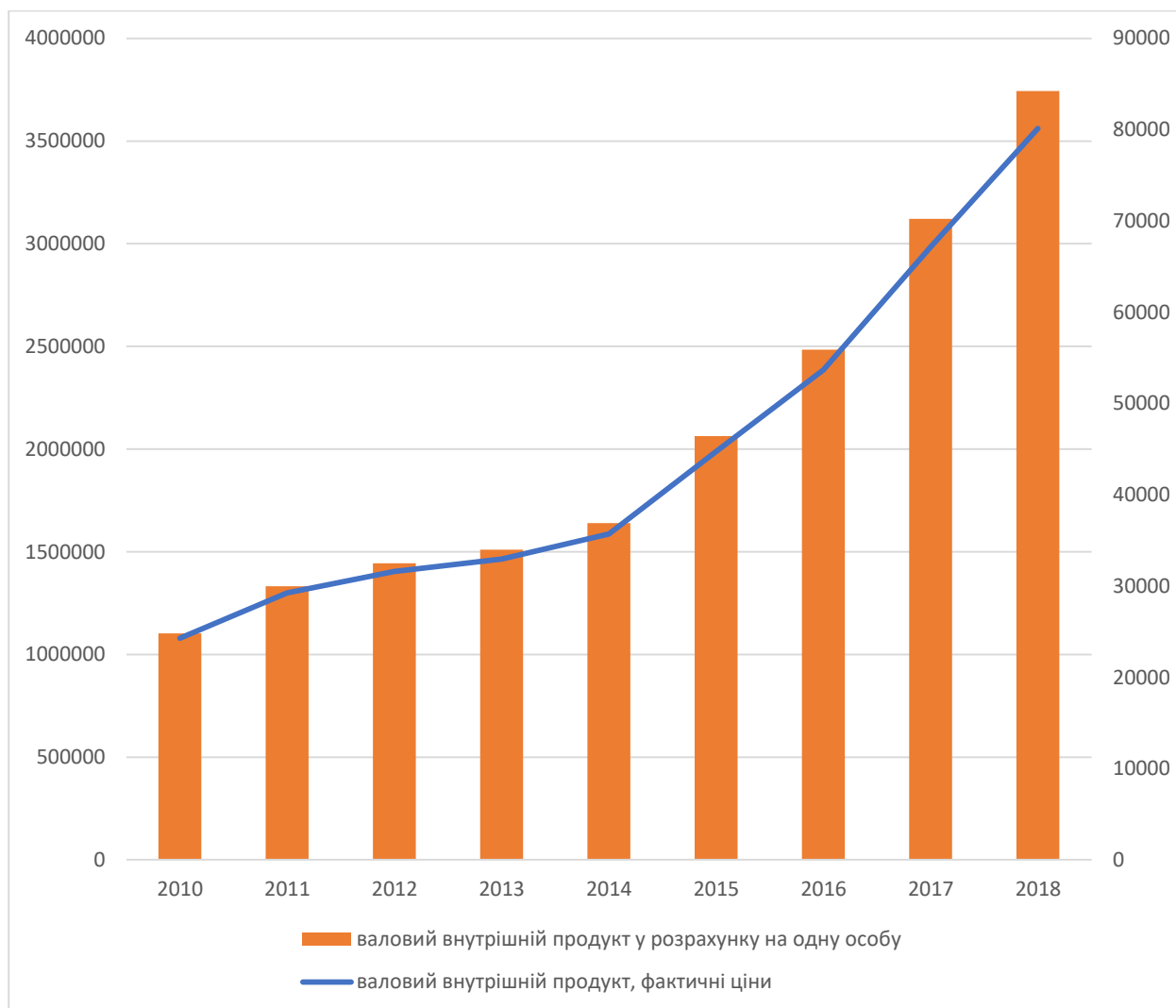

Рис. 2.3. Динаміка зміни валового внутрішнього продукту України на душу населення за 2010-2018 рр., грн

Примітка. Розраховано автором за даними Державної служби статистики

Найбільше зростання з приведених країн у 2018 році (рис. 2.4) демонструють Казахстан та Росія, дещо нижчі темпи у Білорусії та Азербайджану. Україна виробляє на душу населення удвічі менше, ніж Азербайджан, на 66% менше, ніж Казахстан, на 54 % менше Білорусії. Це свідчить про те, що з аналізованих країн рівень економічної безпеки України є найнижчим.

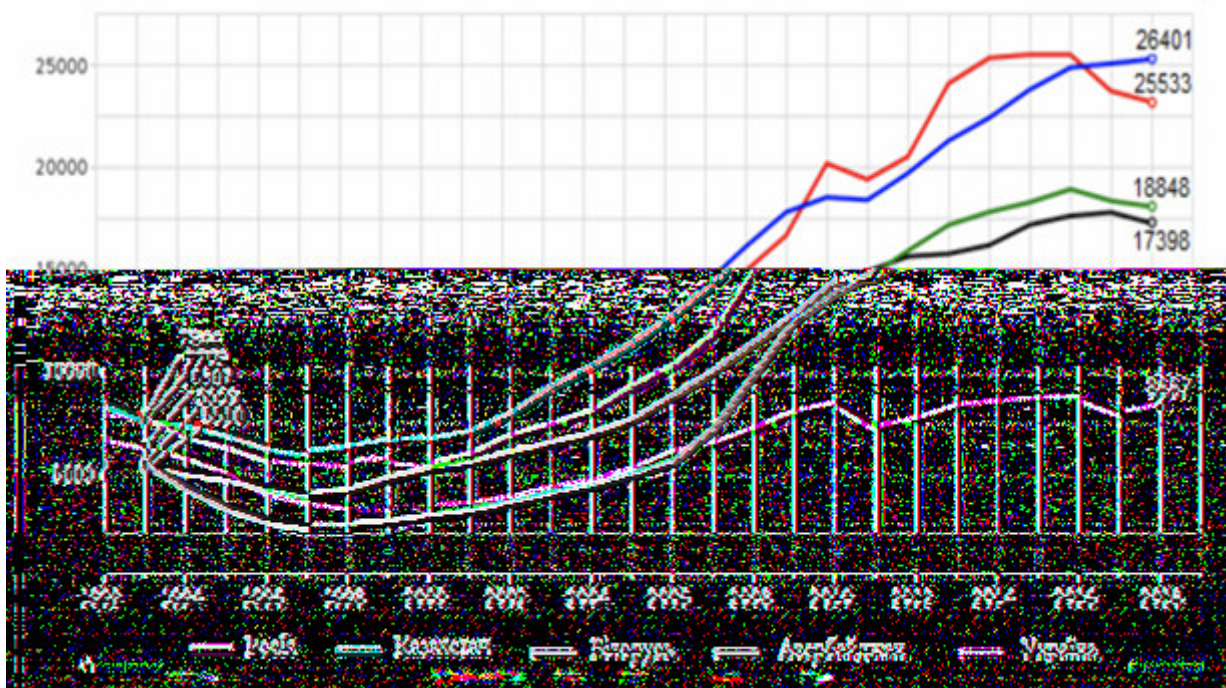

Рис. 2.4. Динаміка ВВП окремих країн на душу населення (за паритетом купівельної спроможності) у 1992-2018 рр., дол. США

Примітка. Побудовано за даними: Макроекономічний аналіз економічного стану URL: <http://publicaudit.com.ua/reports-on-audit/globalnyj-analiz-bazovyh-makroekonomichnyh-pokaznykiv-ukrayiny-2013-2018-rr/>.

За критерієм ВВП на душу населення за паритетом купівельної спроможності національна економіка у 3–5 разів відстає від європейських партнерів (Польщі, Словаччини, загалом ЄС). За даними Інституту стратегічних досліджень [87] , «останнє десятиліття, яке продемонструвало більш як 1,5 раз зростання обсягів світового ВВП (з 47,2 трлн дол. США у 2005 р. до 73,2 трлн дол. США у 2015 р.), для української економіки загалом має обернену тенденцію» (рис. 2.5; табл. 2.3).

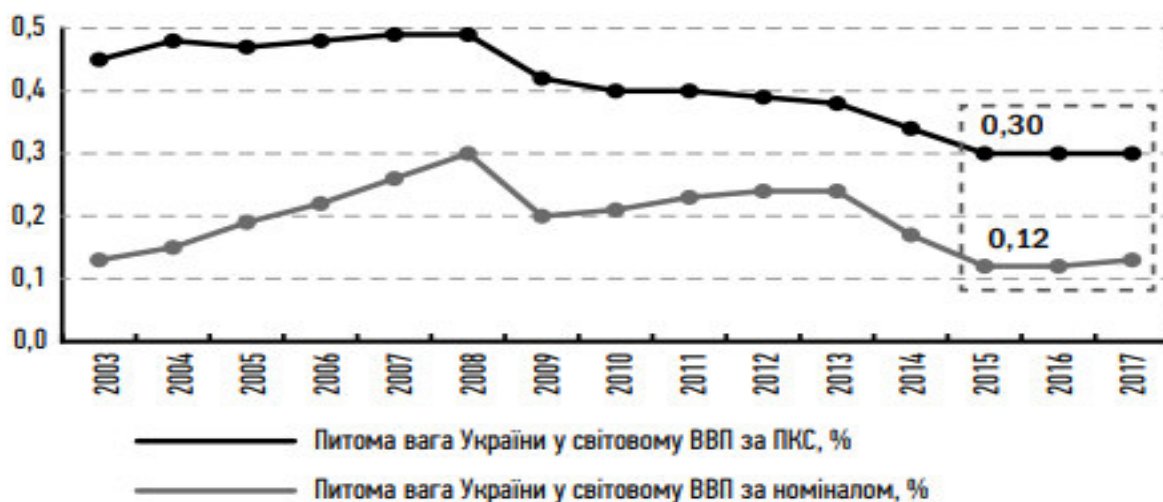

Рис. 2.5. Питома вага та місце України у світовому ВВП у 2003–2017 рр., %

Примітка. Побудовано за даними. Загрози та чинники впливу на економічну безпеку України
 URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2017-04/Ekon_bezpeka_1-1.pdf

Рейтинг ВВП на душу населення за паритетом купівельної спроможності України і країн світу, дол. США свідчить про дуже низькі місця України у світовому рейтингу, що є наслідком множини чинників, зокрема гібридної агресії та надмірної відкритості економіки.

Таблиця 2.3

ВВП на душу населення за паритетом купівельної
 спроможності України і країн світу, дол. США

Рейтинг	Країна	1990	2017
105	Домініка	10948	10620
107	Парагвай	9567	9691
108	Вірменія	8833	9647
109	Бутан	8901	9561
110	Фіджі	9110	9555
112	Ямайка	8821	8995
113	Україна	8270	8667

Примітка. Розраховано автором за даними НБУ та Державної служби статистики.

Аналіз ВВП у період 2010–2018 рр. свідчить про значний дисбаланс між показниками рівня номінального ВВП в національній валюті та в доларовому еквіваленті (див. Рис. 2.2.). Додаткове дослідження причин різниці динаміки ВВП у

різних валютах свідчить, що збільшення номінального ВВП у гривнях пояснюється, зокрема, інфляційними процесами (рис. 2.6.).

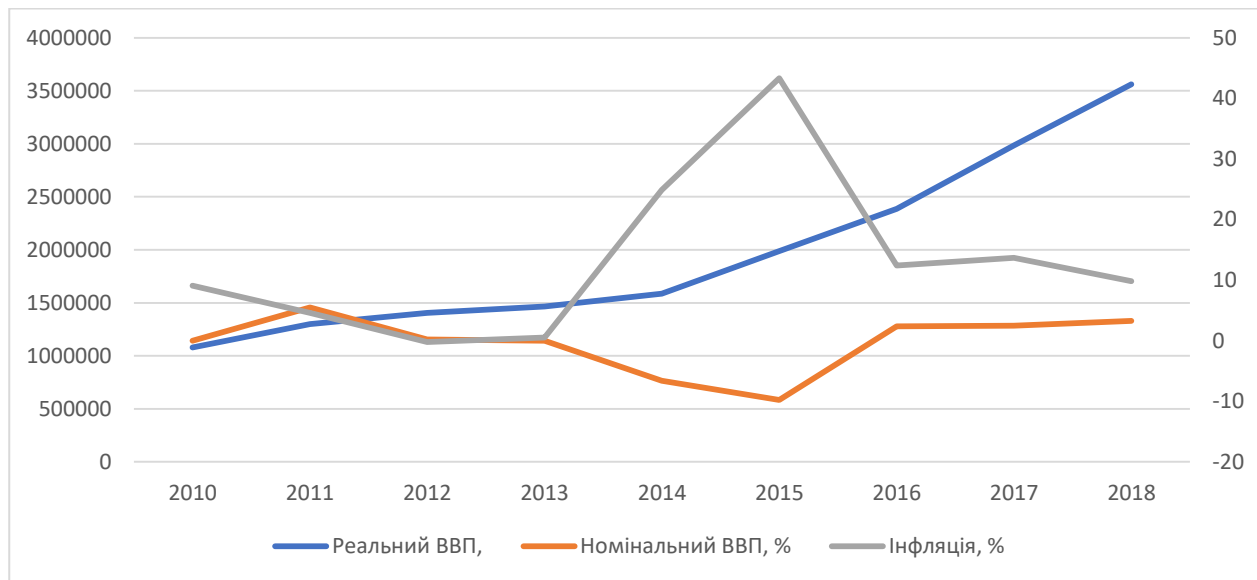

Рис. 2.6. Динаміка реального, номінального валового внутрішнього продукту України та інфляції за 2010-2018 рр., млрд. грн, %.

Примітка. Розраховано автором за даними НБУ та Державної служби статистики

З наведених даних можна зробити висновок, що номінальний ВВП фактично поглинає інфляція. У 2014-2015 рр. гіперінфляція була зумовлена гібридною агресією, втратою важливих територій економічних регіонів. Крім того, велася неефективна державна політика, спостерігалось падіння темпів розвитку виробництва, дефіцит державного бюджету зі зростанням оборонних витрат. Результатом цього, в тому числі через відсутність інвестицій, стала безперервна емісія, а річні темпи інфляції в 2014 сягнули 24,9 %; у 2015 – 43,3 %. Крім того, значні руйнівні економічні наслідки зумовив розрив між інфляцією та реальним ВВП.

Відповідно до Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 № 1277, за приведеними показниками Додатку 3, інтегральний індекс економічної безпеки складається з 9 середньозважених субіндексів (складових економічної безпеки).

Розрахунок інтегральних індексів та індексів структурних зрушень у розрізі зазначених субіндексів (складових економічної безпеки) здійснюється на основі оцінки понад 130 окремих індикаторів, які базуються як на статистичних даних, так і даних, отриманих шляхом опитування респондентів.

Визначення інтегральної оцінки економічної безпеки здійснюється в такому порядку: формування множини (переліку) індикаторів; визначення характеристичних значень індикаторів; нормування індикаторів; визначення вагових коефіцієнтів; розрахунок інтегральних індексів за окремими сферами економіки та інтегрального індексу економічної безпеки в цілому. Основні етапи методики побудови інтегрального показника приведені на рис. 2.7.

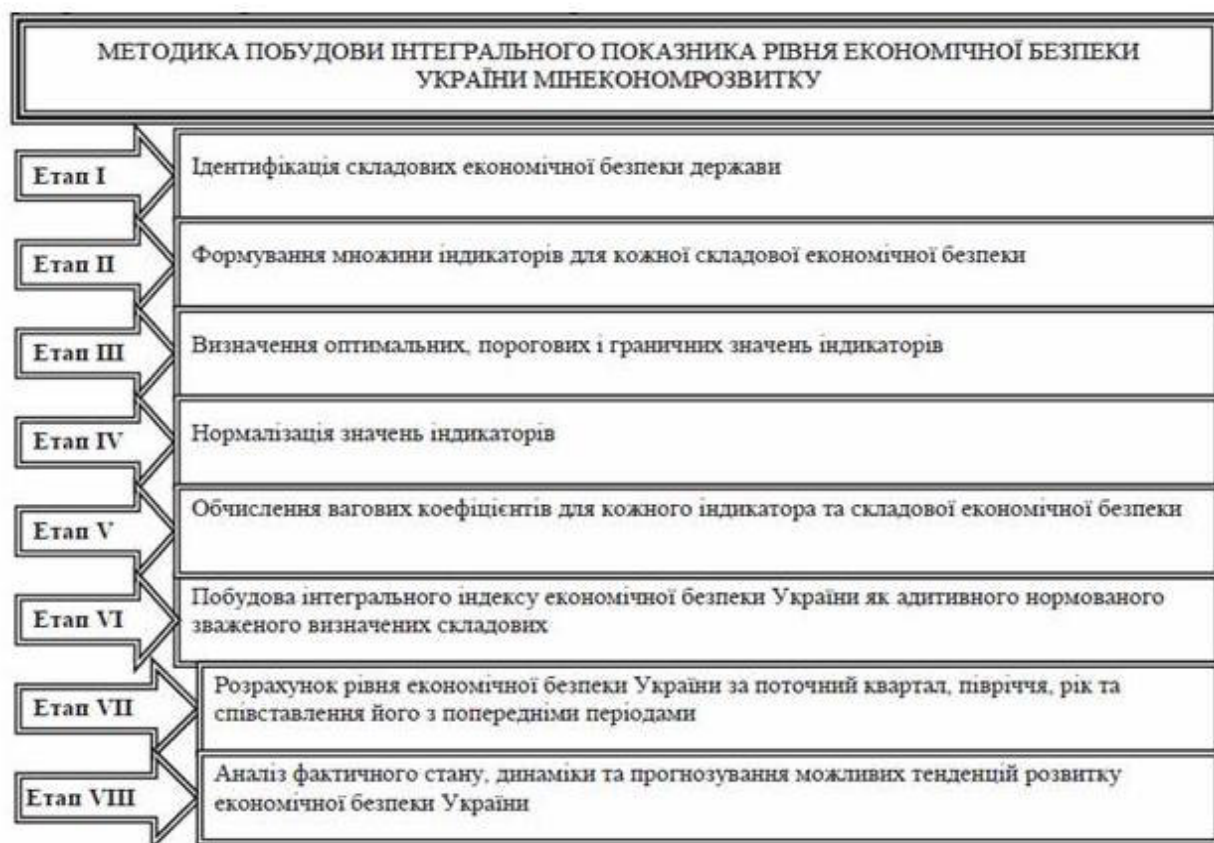

Рис. 2.7. Методика побудови інтегрального показника рівня економічної безпеки України.

Примітка. Побудовано за даними Денисов О. Є. Параметри та показники оцінки економічної безпеки держави URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=996>

Таким чином, оцінка та індикатори рівня внутрішньої економічної безпеки держави регламентуються нормативними актами, а визначаються в залежності від потреб, для яких вони розраховуються, з різним ступенем деталізації. Зокрема,

рівень економічної безпеки інтегральний та за окремими складовими розкрито у табл. 2.4.

Таблиця 2.4

Рівень економічної безпеки України інтегральний та за окремими складовими у 2010-2018 рр., %

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Виробнича	50	55	49	49	51	47	57	58	60
Демографічна	47	56	45	46	45	43	46	40	41
Енергетична	35	32	34	39	47	45	58	54	54
Зовнішньоекономічна	41	36	29	35	35	37	40	40	40
Інвестиційно-інноваційна	35	36	37	37	35	30	35	33	30
Макроекономічна	38	48	38	39	33	31	36	34	41
Продовольча	90	92	93	86	94	92	92	91	90
Соціальна	57	59	64	62	57	55	56	59	56
Фінансова	44	47	46	50	36	35	38	40	43
Інтегральний показник	47	50	47	48	45	44	48	48	49

Примітка. Розраховано автором за даними Міністерства економічного розвитку і торгівлі URL: [https://dostup.pravda.com.ua/request/48539/response/116625/attach/2/SCAN% 20180362.PDF](https://dostup.pravda.com.ua/request/48539/response/116625/attach/2/SCAN%20180362.PDF).

Таким чином, за розрахованими показниками рівень економічної безпеки України за аналізований період зазнає змін та сильних загроз. Особливо критично значення показника економічної безпеки, прораховане у конвертованих оцінках, так як доларовий еквівалент зазнає менших впливів інфляції, за рівнем номінального ВВП.

Проте, наданий Міністерством економічного розвитку розрахунок не показує такого критичного спаду. Тобто, маємо протиріччя, коли за реальними і номінальними показниками прогнози не однакові. Тому потребує окремого дослідження проблема оцінки економічної безпеки в умовах відкритої економіки. Такий аналіз здійснюється насамперед в рамках врахування екзогенних чинників економічної безпеки України.

2.2. Екзогенні чинники економічної безпеки України

В умовах глобалізації глобальної економіки, сучасних міжнародних економічних відносин та фінансових викликів міжнародних корпорацій зростає роль та значення зовнішньоторговельних відносин для економіки країни загалом.

Поєднуючи внутрішні та зовнішні умови, економічна безпека не тільки сприяє динамічному та ефективному зростанню економік, але й компенсує можливі негативні зовнішні ефекти економіки для зменшення загроз та втрат. Тому необхідний ретельний аналіз зовнішнього впливу глобального економічного розвитку України на економічну безпеку.

За сучасних тенденцій поглиблення глобалізаційних процесів держава може успішно розвиватися лише на основі відкритої економіки. Тому найважливішим завданням для України в найближчі роки є створення відкритої економіки, яка гармонійно адаптується до економічного розвитку світової економіки та гарантує економічну безпеку.

На думку Ткаленка [60], глобальний економічний розвиток є досить складним і багатошаровим явищем, глобалізація - неоднорідне явище, і в сучасній економічній літературі немає чіткого визначення змісту цього процесу, його факторів та наслідків. Незважаючи на великий обсяг досліджень, наслідки глобального економічного розвитку в контексті економічної безпеки недостатньо розкриті.

Відповідно до методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, постанови Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29 жовтня 2013 р. № 1277 показник відкриття економіки розраховується таким чином:

$$BE = [(Oекс + Oімп) \times Ок] / ВВП \quad (2.1),$$

де:

BE - відкритість економіки

Oекс - обсяг експорту товарів та послуг, млн. доларів США

Oімп- обсяг імпорту товарів та послуг, млн. доларів США

Ок - середній курс гривні до долара США

ВВП – валовий внутрішній продукт, млн. грн.

Розрахована динаміка відкритості економіки приведена на рис. 2.8.

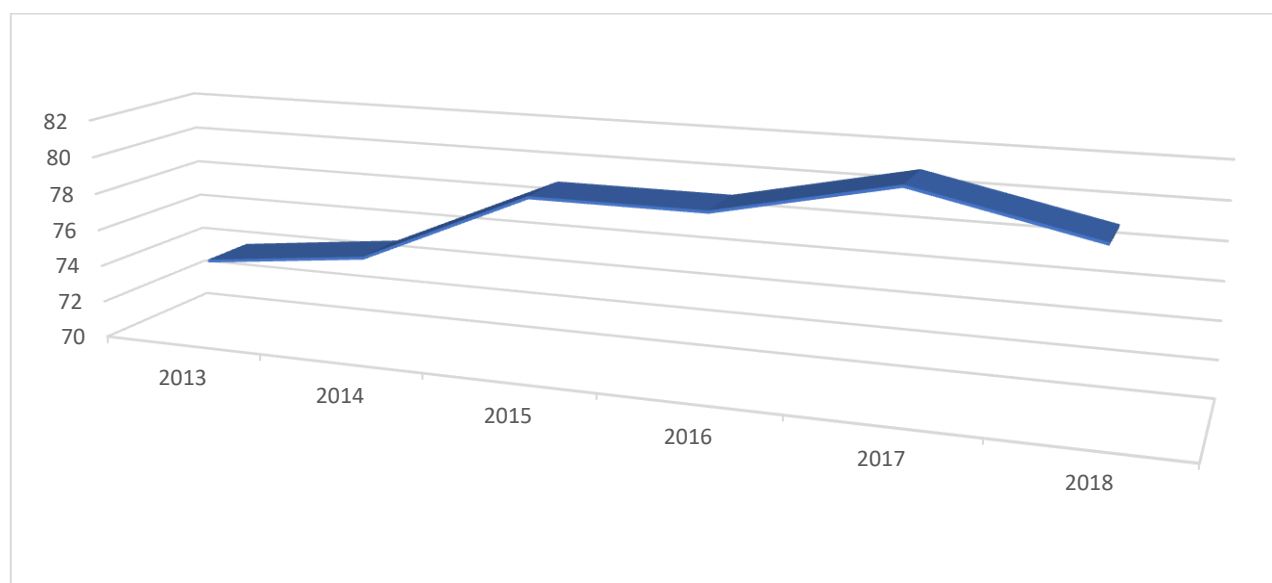

Рис. 2.8. Динаміка показника відкритості економіки України за 2013-2018 рр, %.

Примітка. Побудовано автором за даними Державної служби статистики.

Як видно з наведених рисунків, відкритість економіки за аналізований період зросла з 74% до 79%, але цей процес був спонтанним і не керованим за обраними стратегіями. Тому потребують детальнішого аналізу показники зовнішньоекономічні показники економічної безпеки України.

До зовнішньоекономічних макроефектів глобального економічного розвитку України належать такі індикатори, як: динаміка зовнішньоторговельних операцій, рух прямих іноземних інвестицій, інфляційні показники, динаміка зовнішнього боргу тощо. У табл. 2.5 розраховані основні індикатори безпеки (безпекового розвитку) України за останні роки, які найбільше характеризують зовнішньоекономічні макроефекти глобального економічного розвитку.

Зовнішні індикатори економічної безпеки України, 2012-2018 рр.

Показники	Поріг	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Результат
Відношення імпорту до ВВП, %	не більше 50	48,2	42,0	41,3	41,4	42,0	54,3	53,8	не безпека
Відношення експорту до ВВП, %	не більше 50	39,2	34,5	40,9	42,1	38,9	47,2	45,2	не безпека
Приток ПІІ до ВВП, %	5-10	3	3	1,8	4,2	4,7	2,1	2,0	не безпека
Обсяг прямих інвестицій, % до ВВП	25	27,4	28,2	40,2	44,9	38,7	40,3	62,6	безпека
Рівень інфляції, у %	5	-0,2	0,5	24,9	43,3	12,4	13,7	9,8	не безпека
Обсяг зовнішнього боргу, у % до ВВП	не більше 60	14,8	15,4	31,0	41,7	42,6	46,8	32,7	безпека
Співвідношення державного боргу до ВВП, у %	не більше 35	36,5	40,3	70,3	79,4	83,9	25,8	23,0	безпека

Примітка. Розраховано автором за джерелом Держстат (2016-2018 рр.), Ткаленко С.І. Зовнішні ефекти глобального економічного розвитку України в умовах забезпечення економічної безпеки URL: <https://ir.kneu.edu.ua> (2012-2016 рр.).

Загальні прямі інвестиції по відношенню до ВВП становлять близько 40%, що означає, що ТНК виробляють досить великий обсяг виробництва, що пояснює цю інвестицію. Вищий рівень інфляції також відлякує іноземних та вітчизняних інвесторів.

Аналіз більшості показників свідчить про безпеку подальшого розвитку економіки України, але ця безпека демонструє неадекватність реформ, високий ризик для іноземних інвесторів, які є наслідком невеликих надходжень ПІІ.

Загалом обсяг іноземних інвестицій в економіку України на кінець 2016 року становив приблизно 46,5 мільярда доларів. США

Співвідношення боргу до ВВП є особливо важливим для України. За даними МВФ, Україна була одним з найбільших боржників МВФ після всіх років співпраці і лише її перевершила Греція (до 2018 року). За 26 років співпраці з МВФ Україна отримала дев'ять квот. Станом на 31 січня 2018 року непогашений борг становив 409 млрд SDR (спеціальні права запозичення) або 11,93 млрд USD. [83] Греція має непогашений борг у розмірі 9,16 млрд SDR або 12,8 млрд USD. Загальний державний борг України вже перевищує 2 млрд грн.

Додана таблиця В1 містить розширений аналіз показників, тобто стандартний перелік показників зовнішньоекономічної стабільності, значень за період 2013-2018 років, які розраховуються на основі даних НБУ. Отримані кількісні значення порівнювались з обмеженнями, встановленими механізмом оповіщення Європейської Комісії та Департаментом статистики Центрального банку в Індонезії, який має повну систему моніторингу та оцінки вразливості до зовнішніх загроз.

Якщо деякі межі перевищені (не досягнуті), відповідні екрани позначаються червоним кольором як більш високий показник ризику. Якщо фактичні значення склалися між 85-100% від верхньої межі та 100-115% від нижньої межі, вони позначалися жовтим кольором і вказували середній ступінь ризику. Якщо фактичні значення були нижче 85% від верхньої межі (понад 115% від нижньої межі), вони відображались зеленим кольором, що вказує на низький ризик.

За результатами аналізу, у 2018 році показано лише два з 11 показників зовнішньої стабільності: чиста позиція іноземних інвестицій 15 та валютні резерви у відсотках від грошової маси - низька сприйнятливість до наслідків шоків ситуацій (зелений) у таблиці В.1). ,

Помірний ризик відобразився на показнику відношення валового зовнішнього боргу до експорту товарів та послуг (жовтий у таблиці). Для 8 показників: валовий зовнішній борг, короткостроковий зовнішній борг, обсяг погашення боргу та сума валютних резервів (крім грошової маси) рівень відповідних ризиків був класифікований як дуже високий (червоний у таблиці).

Аналіз міжнародної інвестиційної позиції України приведено у додатку Г, таблиці Г.1. Станом на кінець 2018 року сума пасивів міжнародної інвестиційної

позиції України досягла майже 155 млрд. дол. США, а сума активів резидентів України відносно решти світу - 133,4 млрд. дол. США. Таким чином, Україна виступала нетто-позичальником решти світу в сумі 21,6 млрд. дол. США (табл. Г.1).

Відносно ВВП 2018 року міжнародні пасиви резидентів України склали 120,6% ВВП, їх активи – 103,8% ВВП, а чиста інвестиційна позиція – 16,8% ВВП. У історичному ракурсі найбільше негативне сальдо чистої міжнародної інвестиційної позиції України – 66,9 млрд. дол. США – мало місце в 2013 році. Відтоді сума чистого кредитування України рештою світу або чиста інвестиційна позиція поступово зменшувалася.

Традиційно економіка України вважається несприятливою для ведення бізнесу, зокрема малого та середнього. У глобальному рейтингу Doing Business-2019, підготовлений експертами World Bank, який оцінює простоту ведення підприємницької діяльності на основі 10 індикаторів, Україна зайняла 71 місце. У минулому році наша країна була на 76 позиції. Зростання в рейтингу триває 7 років поспіль (див. Рис. 2.9.).

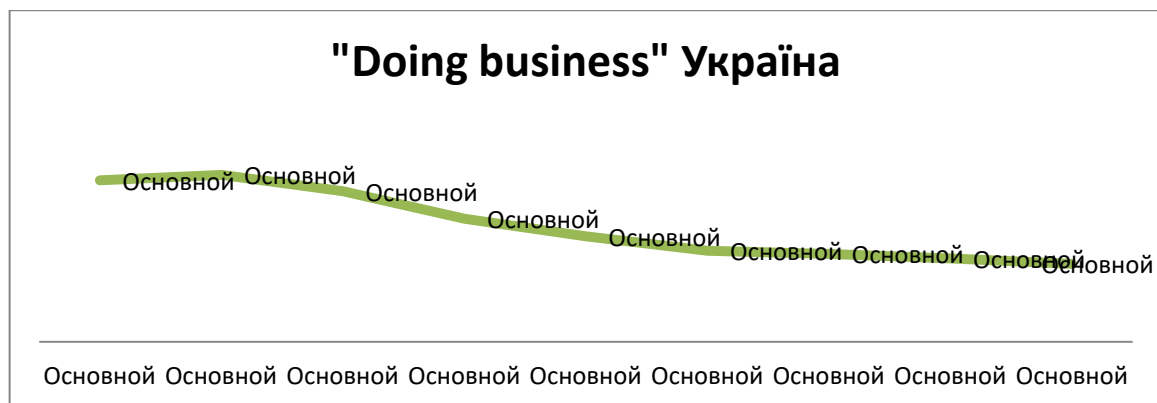

Рис. 2.9. Динаміка України в рейтингу «Doing business» за 2011-2019 рр.

Примітка. Складено автором за даними Рейтинг Світового банку "Doing Business"

У рейтингу Doing Business-2019 Україна побачила найбільше зростання таких категорій, як міжнародна торгівля (зростання на 41 робоче місце, 78 робочих місць) та виконання контрактів (зростання на 25 робочих місць, 57 робочих місць). Спад можна спостерігати за такими категоріями: оподаткування - після 11 позицій (54 позиції), підключення до електромережі - після 7 позицій (135 позицій), реєстрація

бізнесу - після 4 позицій (56 позицій), кредитування - після 3 позицій (32 позиції))
Космос).

Експерти Світового економічного форуму кажуть, що до найбільших проблем в Україні відносяться: перебудова інституційної структури (130 місце); Скорочення домінування великих компаній на внутрішніх ринках (місце 129); Підвищення конкурентоспроможності ринку (125 місце); Підвищення ефективності (112 місць). Крім того, за результатами досліджень Україна займає 99 місце за складністю бізнесу та 81 місце за рівнем інновацій.

Найважливіші конкурентні переваги вітчизняної економіки пов'язані з обсягом ринку (38 місце) та якістю освіти (40 місце) [60, с.411]. Як ми бачимо, Україна втрачає свої позиції у світовому економічному середовищі головним чином через структуру експорту сировини та напівсировини, відсутність інноваційного прогресу та надійного захисту інтелектуальної власності, високу енергоємність виробництва та бідність якості виробництва, неадекватне відтворення економічних товарів тощо. Корупція та корупція. Націй, частково через політичну нестабільність.

Зовнішня торгівля є рушійною силою розвитку економіки та її економічного розвитку. Платіжний баланс - один з найважливіших показників, який відображає торгові відносини між резидентами та нерезидентами і вказує на насичення економіки країни іноземними валютами. Платіжний баланс безпосередньо впливає на політику обмінного курсу, формуючи попит та пропозицію валюти.

Значна частина виробленої продукції експортується з України, інша частина виходить на внутрішній ринок, де робляться спроби конкурувати з імпортною продукцією (основна частина внутрішнього експорту - це продаж сировини та незавершене виробництво, за винятком існування імпорту в складі) експортні витрати) (табл. 2.6).

Співвідношення імпорту до загального товарообігу та
Валового внутрішнього продукту в Україні, млрд. дол. США

	Оптовий товарообіг	ВВП	Імпорт (товари та послуги)
2015	54	90,6	50,2
2016	60,8	93,2	52,4
2017	72,6	110	62,5
2018	81,4	130	70,3

Примітка. Розраховано автором за даними Держстату

Ці дані свідчать про багатограну залежність внутрішнього ринку від імпортованої продукції, що є доволі небезпечною тенденцією, бо наявність у структурі внутрішнього ринку значного обсягу імпорту призводить до зменшення національного доходу.

Усі ці чинники – тягар для розвитку економіки та сигнал необхідності структурних реформ.

Дослідження валового зовнішнього боргу дозволяє проаналізувати загальний обсяг заборгованості за всіма наявними зобов'язаннями, які мають бути сплачені боржниками, і які є зобов'язаннями резидентів конкретної економіки перед нерезидентами. Іншими словами, це загальна заборгованість держави за зовнішніми позиками і несплаченими за ними відсотками.

Аналізуючи відповідні показники за період із 2013 року, можна говорити про загальне зменшення валового зовнішнього боргу на 19,2 %. Проте попри це спостерігається негативна тенденція щодо збільшення обсягу боргу відносно ВВП – із 78 % станом на 01.01.2014 до 88 % станом на 01.01.2019 (рис. 2.10).

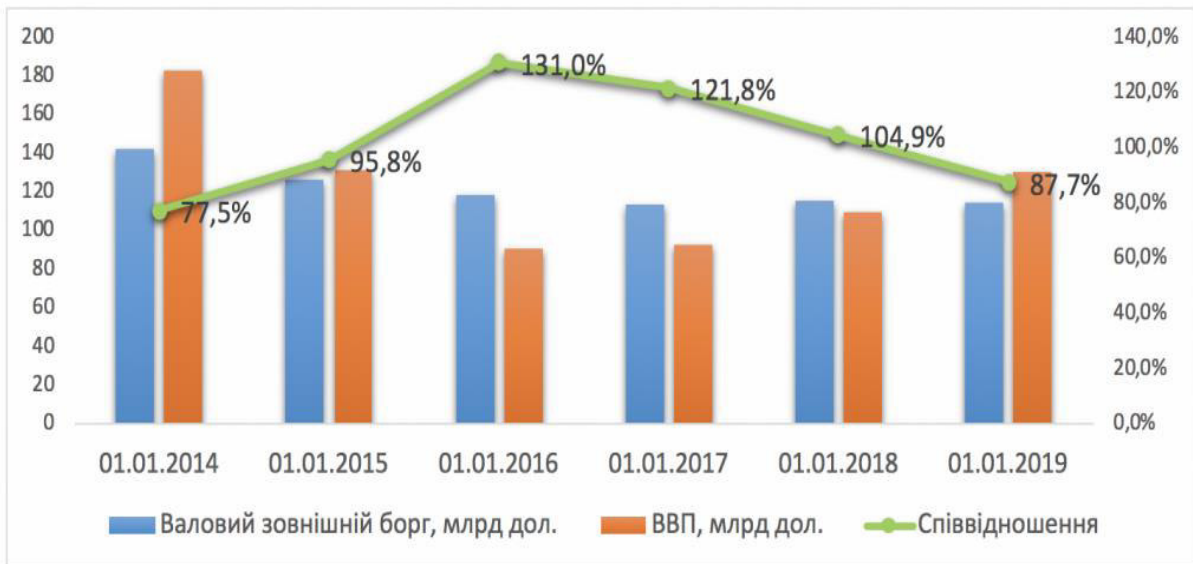

Рис. 2.10. Динаміка валового зовнішнього боргу України за 2014-2019 рр., %.

Примітка. Розраховано автором за даними НБУ та Державної служби статистики

У зв'язку з тим, що показник загального валового зовнішнього боргу відображає сукупний борг усіх приватних суб'єктів та держави, доцільно проаналізувати структуру зовнішнього боргу.

Зменшення співвідношення валового боргу до ВВП зі 131 % у 2016 році до 87,7 % за підсумками 2018 року пов'язане виключно зі зменшенням корпоративних боргів, які за 5 років зменшилися на 43,7 млрд. дол. США Внаслідок нестабільної економічної ситуації в країні зовнішні кредитори припинили надавати дешеві кредити вітчизняному бізнесу. Підприємства були змушені повертати кошти, не маючи змоги їх реструктуризувати.

У той же час держава за відповідний період наростила зовнішню заборгованість на 16,3 млрд. дол. США (сектор загального державного управління – + 10,2 млрд. дол. США, центральній банк – 6,1 млрд дол. США). При цьому держава отримувала позики за дуже високими ставками (останні розміщення євробондів – під 10 % річних), що не міг собі дозволити бізнес. Залучені позики через фінансування бюджетних програм впливали на зростання номінального ВВП, внаслідок чого співвідношення валового боргу за останні три роки зменшилося зі 131 % до 87,7 % (див. Табл. 2.7).

Загальний валовий зовнішній борг України за структурою,
2013-2018 рр., млн. дол. США

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Сектор загального державного управління	29922	32884	35959	36495	38886	40128
Центральний банк	1775	2176	6743	6242	7438	7938
Інші депозитні корпорації	22555	18725	12824	8966	6228	5797
Інші сектори	76642	62228	53581	52207	53347	51430
Прямі інвестиції: міжфірмовий борг	11185	9257	8562	8614	9552	9414
Валовий зовнішній борг	142076	125297	117668	112524	115451	114707

Примітка. Розраховано автором за даними НБУ

Зовнішній борг державного сектору в 2018 році зріс на 3 млрд. Дол. США і становив 48,1 млрд дол. США (36,9% ВВП). Державний борг України становить 1,860 млрд. грн. (85,8% від загальної суми державного та гарантованого державою боргу) або 67,19 млрд. дол.США. Гарантійний державний борг України становить 308,13 млрд. грн. (14,2%) або 11,13 млрд. дол.США.

Дослідження інвестиційного та економічного макроекономічного середовища в Україні вказують на високий інвестиційний ризик, оскільки інвестиційний клімат в Україні незадовільний, стверджують провідні дослідницькі компанії. За даними Державної служби статистики України, вплив прямих іноземних інвестицій фіксується з 2014 року. Багато компаній скоротили свої інвестиційні проекти в Україні. У 2017-2018 рр. Обсяг інвестицій ЄБРР в Україну буде залежати від реформування української економіки. Незважаючи на всі економічні та військові потрясіння, Україна залишається привабливою інвестиційною країною.

Згідно з дослідженнями Optimacenter [90], негативний вплив глобальних факторів на Україну може виявитись досить болючим, оскільки наша економіка перевантажена боргами з невизначеними перспективами фінансування, структурою експорту сировини та недостатньою кількістю міжнародних резервів. У той же час

найбільш важливими джерелами ризику для економіки України є зниження світових цін на товари та регулярне підвищення ринкових процентних ставок для всіх позичальників, що розвиваються.

Для економіки характерна не велика ефективність розвитку банківської системи, неналежна якість державних установ, неможливість розробки та впровадження новітніх технологій та низька перспектива розвитку. Така ситуація потребує національної переорієнтації на науково-технічний варіант економічного розвитку, яка має на меті підвищити конкурентоспроможність економіки, спонукати компанії до інновацій та забезпечити тісну інтеграцію виробництва, фінансів, науки та освіти.

Напруженість в Україні, ситуація навколо АТО сьогодні створюють несприятливий клімат і гальмують розбудову національної економіки та її покращення у міжнародному розвитку. Тому економіка України відчуває значну потребу у власних ресурсах, а отже, потребу в зовнішніх ресурсах розвитку. При такій нестачі внутрішніх фінансових ресурсів, технологій, підприємництва їх поповнення можливо й доцільно забезпечувати за рахунок світових ринків. Це також визначає необхідність і важливість «відкриття» української економіки.

Формування в Україні відкритої економіки передбачає не лише розвиток зовнішньої торгівлі та зовнішньоекономічної діяльності, а й поступове й повне налагодження взаємозв'язку з усім світовим господарством. Зовнішні та внутрішні макроефекти впливають позитивно на глобальний економічний розвиток держави, варто не допускати формування небезпечної зони – це стосується великого державного боргу, рівня інфляції та недостатнього залучення вітчизняних інвестицій. Інтегральний показник відкритості економіки приведено на рис. 2.11.

Рис. 2.11. Інтегральний показник відкритості економіки України

Примітка. Побудовано за даними. Індикатори оцінки відкритості економічної системи України / О. Р. Саніна, Ю. А. Кірієнко // Вісн. Нац. ун-ту "Львів. політехніка". - 2011. - № 704.

Визначаючи відкритість економіки, розраховують певні показники. Найбільш головними показниками є експортна та імпортна квоти, а також зовнішньоторговельна квота (частка суми експорту та імпорту у ВВП). Ці показники, на нашу думку, можуть дещо однобоко відображати обсяги зовнішньоторговельних операцій, оскільки їх значення можуть бути скориговані під дією відповідної політики уряду.

Сучасний кризовий стан практично всіх сфер життя країни вимагає адаптації до вимог конкуренції на регіональних та глобальних ринках. Для цього необхідно пристосувати структуру національної економіки до глобальної конкуренції, сприяти створенню нових видів бізнесу, підвищити ефективність виробництва та рівень наукоємності економіки.

2.3. Особливості забезпечення економічної безпеки України в умовах гібридної агресії

Навколишнє середовище міжнародної безпеки зараз перебуває у глибокій кризі, яка класифікується як наймасштабніша з часів холодної війни. У той же час Україна опинилася на краху глобальної системи безпеки - найгарячішої точки конфлікту інтересів серед глобальних гравців.

Події в Україні в 2014 році дуже змінили геополітичну ситуацію на європейському континенті та систему колективної безпеки. Європейські країни повністю не змогли адекватно реагувати на дії країни із значними ресурсами, військовим та економічним потенціалом та політичним впливом на міжнародній арені. Участь Росії в анексії Криму та розгортання збройного конфлікту на сході України також вплинула на міжнародне право, що призвело до тотального нехтування положеннями Будапештського договору, що гарантувало територіальну цілісність та незалежність України. Усі ці фактори ставлять під загрозу не лише Україну, а й Центрально-Східну Європу та ЄС в цілому.

Економічна безпека України в умовах гібридної агресії характеризується втратою можливостей підтримувати та розширювати свою присутність на світовому ринку. Конкуренція посилюється і відбувається на новому технологічному рівні.

Найбільший науковий внесок у вивчення гібридної війни Російської Федерації проти України вносить науковий факультет Національного інституту стратегічних досліджень. Він визначає гібридну війну в загальних рисах як військові дії, що поєднують військові, дипломатичні, інформаційні, економічні та інші засоби для досягнення стратегічних політичних цілей. Особливістю такого поєднання є те, що кожен із військових та невійськових методів ведення гібридного конфлікту використовується у військових цілях і як зброя [87].

Дійсно, проблема економічної безпеки в Україні з'явилася з часів незалежності. Однак уряд протягом цього періоду мало приділяв уваги економічній безпеці. Тим часом ці питання безпосередньо пов'язані з економічним розвитком та успіхом країни в цілому.

Економічна безпека в мирний час складається з:

- безпека фінансової та банківської системи;
- Забезпечення ресурсів та інфраструктури зовнішніми суб'єктами (важливою проблемою є також енергетична безпека)
  - адекватний захист вітчизняних ринків (наголошую це на відповідному - оскільки тема "підтримки вітчизняних виробників" вже давно є предметом спекуляцій);
  - торговельний баланс та баланс між іноземними та внутрішніми інвестиціями;
  - система зовнішньої економічної експансії, яка, у свою чергу, складається з різних механізмів забезпечення такого розширення (фінансових, економічних, інституційних та навіть спеціальних, таких як включення до цих питань спеціальних служб).

Гібридна війна дуже негативно вплинула на всі компоненти національної та економічної безпеки. Сформувався так званий підхід безпеки, який базується на виявленні ризиків та загроз національній безпеці та розробці заходів протидії їм. Тому підхід до розробки та реалізації державної політики стає все більш систематичним.

В даний час дослідники [87] розробили метод обчислення інтегрального показника фіскальної безпеки в гібридній війні. Він складається з багатьох рівнів. Порядок формування набору (списку) показників такий:

Інтегрований індекс фіскальної безпеки в гібридній війні складається з чотирьох субіндексальних груп:

"Макроіндикатори", які, у свою чергу, містять 4 показники для основних макроекономічних показників;

"Податкові показники" 5 показників для податкових показників;

"Пенсійні показники" 2 показники для пенсійних показників;

"Військові показники та показники для потерпілих" 4 показники для військових показників. Включення до переліку показників кількості внутрішньо переміщених осіб та учасників АТО / ООС залежить від потреби в їхній державній соціальній підтримці за рахунок домогосподарств на всіх рівнях подорожей. 2.12).

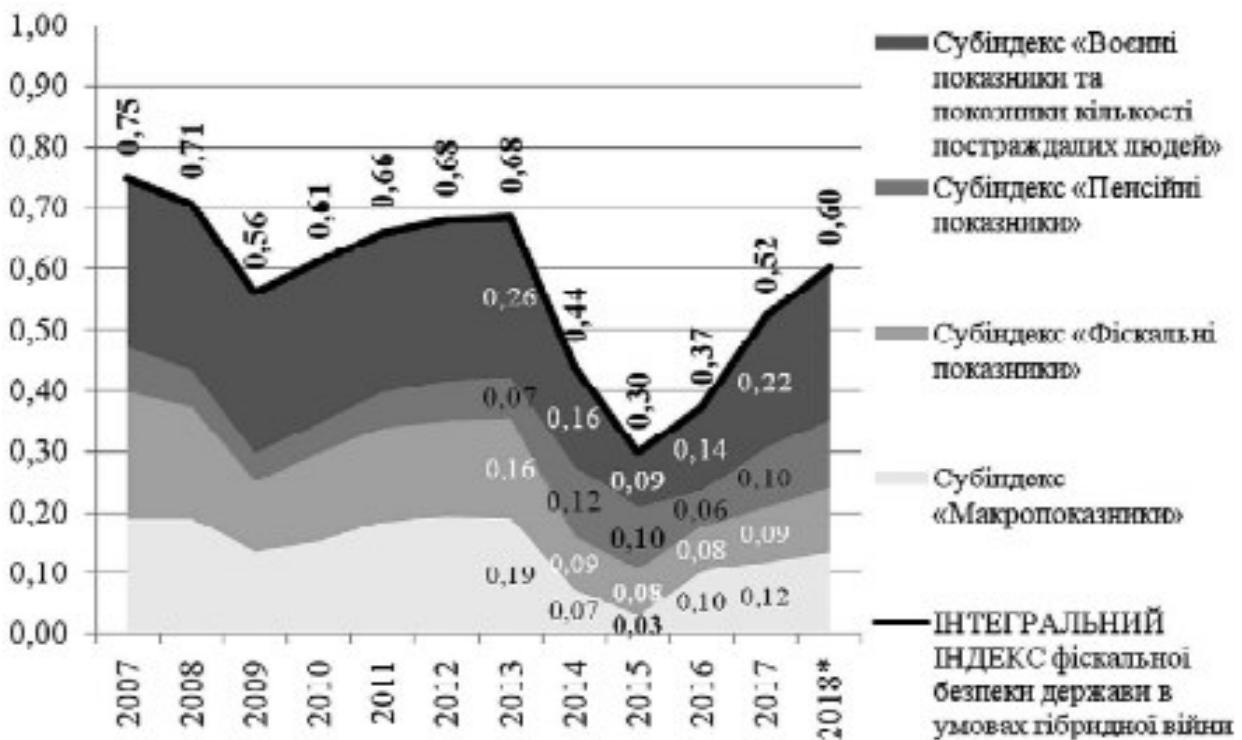

Рис. 2.12. Динаміка інтегрального індексу безпеки України у 2007-2018 рр. в умовах гібридної війни.

Примітка. Побудовано за даними. Касперович Ю. В. Фіскальна прозорість як інструмент протидії гібридній війні // Економіка та держава, 2019. - №3, с. 64-70.

Потім обчислюється інтегральний показник фіскальної безпеки держави. шляхом множення нормованих значень показника на його питому вагу. Отримані значення показників додаються у кожному з п'яти підіндексів, а потім додаються значення всіх підіндексів.

У часи війни підходи до економічної безпеки в цілому повинні суттєво змінитися. Завдання економічної безпеки в боротьбі з агресією полягають у наступному:

- захист власного промислового та ресурсного потенціалу від негативного впливу зловмисника. Сюди входить швидка диверсифікація та заміна поставок із країн нападу на інших постачальників.

Це розгортання так званих інвесторів, які представляють зловмисника. Це націоналізація активів держав та приватних власників, що напали, продемонстрована участь у підтримці агресії чи інших ворожих дій. Для інших "інвесторів" російського

походження слід докласти зусиль для зменшення їх частки та впливу за допомогою економічних засобів.

У деяких детермінованих випадках саме організація постачання країни, що атакує, швидко вирішує проблему зміни постачальників або створення інших альтернатив.

- Використовуйте агресію для вирішення проблемних відносин з агресором, що виникли перед нападом.

Такі заходи повинні базуватися на систематичних розрахунках у координації з українськими компаніями (а за потреби і західними). Крім того, зрозуміло, що деякі заходи можуть бути шкідливими для українських компаній, оскільки деякі західні компанії підпадають під санкції проти Росії, але суму збитків треба обчислити. Якщо застосування санкцій чи заборон може спричинити збитки з боку української сторони в розмірі 1 млн. Дол. США, а з російської - 10 доларів США і більше, такі заходи будуть виправданими. Однак якщо збитки відносно рівні, не потрібно їх зазнавати. Вкотре кожен захід повинен враховувати допоміжні елементи, такі як недотримання та санкції партнерів, можливий перерозподіл певних ринків, переривання розвитку чи впровадження виробництва зброї, можливий соціальний конфлікт, напруженість у деякі області, багато факторів.

Інше питання - нейтралізація економічного впливу агресора на міжнародній арені та в країнах-партнерах. Тема «Східний потік» не з'явилася сьогодні чи вчора. І моніторинг та аналіз, і коли це можливо - нейтралізація ворожої економічної діяльності - все це потребує злагодженої роботи, дипломатів, спецслужб, депутатів, урядової економічної блокади тощо.

Згідно з дослідженнями ISD, основний тягар подолання наслідків гібридної війни російського агресора з Україною покладається на державні фінанси. Враховуючи масштаби катастрофи, держава може її подолати за рахунок державного бюджету та місцевих бюджетів. У мирний час ресурси можна по черзі використовувати для стимулювання соціально-економічного розвитку. Натомість вони повинні витратити на попередню реконструкцію, яка зараз знищена або пошкоджена [87].

Безперспективність національної економічної моделі "виживання" в умовах гібридної агресії з-за кордону, в якій економічні важелі не відіграють підпорядкованої ролі як військової політики, визначає низькі очікування міжнародних експертів щодо економічного підйому країни [25].

Нові виклики та загрози потребують вдосконалення завдяки глобальним та регіональним механізмам реагування. Сьогодні підхід до побудови основних принципів колективної безпеки повинен бути докорінно змінений, оскільки події останніх чотирьох років свідчать про неефективність політичних та економічних санкцій, накладених глобальною спільнотою на атакуючу країну. Незважаючи на постійне погіршення ситуації у Східній Європі та блокування всіх російських ініціатив з боку України та країн-партнерів, позиція країн ЄС залишається незмінною і досі базується на принципах дипломатії та міжнародного права. Спроби переконати Росію припинити свою агресію проти України не враховують основних принципів зовнішньої політики Москви та положень російської стратегії національної безпеки. Дійсно, Росія переслідує одну мету: тотальну гегемонію на європейському континенті, в тому числі за допомогою гібридної агресії.

Завдяки досвіду країн НАТО та висновків, зроблених із російської агресії, Україна докорінно змінила свій підхід до принципів безпеки, враховуючи також тенденції євроінтеграції та зусилля нашої країни щодо повного приєднання. Альянс. Це свідчить про прийняття стратегії національної безпеки у 2015 році, яка тісно пов'язана з основними принципами безпеки в ЄС та НАТО. Відповідно до розділу 3 стратегії, були визначені реальні загрози національній безпеці України [89]: агресивні заходи Росії щодо збіднення української економіки та послаблення соціально-політичної стабільності для знищення України та зайняття її території ; Зрив системи національної безпеки та оборони України; Корупція та неефективне державне управління; Економічна криза, виснаження державних коштів, зниження рівня життя; Загрози енергії, інформації, кібернетиці, критичній інфраструктурі та екологічній безпеці.

На думку кількох науковців [89], одним з найнебезпечніших факторів, який призведе до серйозних суспільно-політичних та соціально-економічних катастроф в

Україні, є небажання керівників мінімізувати повний перелік викликів, що стоять перед Україною. У цьому випадку необхідно згадати віртуальні та фізичні проблемні області, які породжують напругу та конфронтацію в Україні (див. Таблицю 2.8).

Збільшити кількість регіональних точок напруги у вигляді нелінійних воєн або так званих "посередницьких війн", в яких приховані суб'єкти проводять різні типи гібридного протистояння через свої супутники для розширення свого геополітичного впливу.

Події в Сирії та Україні створили небезпечні прецеденти у світовій практиці. Кількість акторів, які беруть участь у цих процесах, говорить про пошук нового способу реалізації політичних та економічних амбіцій лідерів глобалізованого світу. Зокрема, можна виділити ті країни, які так чи інакше причетні до конфлікту інтересів: США, Російська Федерація, країни ЄС, Китай, Туреччина, Іран, Саудівська Аравія, Ізраїль та інші .

Україна, один із чутливих навчальних центрів нового світового порядку, залишається однією з глобальних та регіональних дискусійних платформ з усіма своїми негативними та позитивними наслідками. Українське питання, безперечно, залишиться на порядку денному на 2016 рік. Однак формат може значно змінитись за певних обставин.

Для України, враховуючи всі обставини, невирішений військовий конфлікт на сході країни, анексовану територію Криму, загрозлива соціально-економічна ситуація, корупційні програми та війни між бізнес-кланами та високий рівень соціальної напруженості , неоднозначний хід реформ, криза управління, сутички між групами політико-економічних та впливових груп, тиск зовнішніх акторів на внутрішню політику України, відкрите розчарування західних партнерів щодо дій українського політичного класу, продовження поєднує в собі і Російська агресія проти України, яка створює досить небезпечні перспективи, без більш небезпечних перспектив, 2016 рік може стати вирішальним роком для України.

Загрози економічній безпеці України в умовах гібридної агресії

Загрози	Прояв в умовах гібридної агресії
Неефективна публічна політика	Неефективна політика Майдану політичного режиму в часи війни та політичної та соціально-економічної кризи. Роздробленість реформ, їх соціальний вплив та інколи безвідповідальність. Основне розчарування більшості населення України "молодими реформаторами". Протистояння ідей "революції гідності" та настроїв у громадянському суспільстві - сучасний український політичний клас, корупційні скандали тощо.
Громадянська площина	Акцент на тлі релігійних, культурних, історичних, соціокультурних та географічних особливостей, а також різних інтерпретацій подій в країні за останні роки
Інформаційне протистояння	Зовнішня (протиборство з Росією) та внутрішня (протиборство різних фіскальних груп, що впливають, та їхні медіа-акції), які дискредитують інформаційний простір України та державних установ
Політичне протистояння	Між різними групами впливу за перерозподіл ресурсів та захоплення влад
Воєнне протистояння	Протистояння на сході України (продовження конфлікту та перетворення окремих районів Донецька та Луганської області на сірі)
Торговельне протистояння	Блокування експорту українських товарів з Російської Федерації та низька конкурентоспроможність українських товарів на європейських ринках
Економічне протистояння	Між різними фінансовими та політичними кланами в галузях економіки країни, залучення третіх країн до цього процесу
Силове протистояння	Поява неконтрольованих воєнізованих угруповань у ряді "мирних регіонів", які здатні конкурувати з легальними державними силовими структурами), криміналізація політичних і економічних процесів в Україні
Кланове чиновницько-бюрократичне протистояння	Протистояння в системі органів виконавчої влади та місцевого самоврядування з політичних, підприємницьких, регіональних та сімейних причин (конкуренція за керівництво та функції у перерозподілі майнових, фінансових та матеріальних ресурсів між "старими" та "новими" посадовими особами

Примітка. Складено за даними Економічна безпека України в умовах гібридної агресії. Аналітична доповідь НІСД. URL: <https://niss.gov.ua/publikacii/analitichni-dopovidi/ekonomichna-bezpeka-ukraini-v-umovakh-gibridnoi-agresii-analitichna>

Це свідчить про присутність глав урядів різних країн ЄС на засіданнях Верховної Ради в Україні та відкрити стурбованість послів G8 в Україні, візитами міністрів закордонних справ Франції, Німеччини та України на постійні переговори з віце-президент та державний секретар з питань економічних та соціальних питань, соціального та економічного секретаріату з питань гуманітарної ситуації в країні. Ця конкретна перевірка разом із "зовнішніми людськими ресурсами" може свідчити про

те, що західні колеги не мають впевненості у здатності внутрішнього та економічного закладу вирішувати свої проблеми самостійно.

Доля суб'єктивності Української держави залежить насамперед від консолідації національних політичних сил та усвідомлення необхідності радикальних технологічних змін у державній системі, що ґрунтуються виключно на національних інтересах та пріоритетах, суспільних благ, загальному та прогресивному розвитку громадянського суспільства.

Висновки до розділу 2

У другому розділі роботи встановлено, що аналіз показників моніторингу та стану економічної безпеки в умовах відкритої економіки України проводиться відповідно до методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки в Україні, Положенням Міністерства розвитку. від 29 жовтня 2013 р. Н. 1277

Наш аналіз основних макроекономічних показників показує негативну тенденцію економічних процесів в Україні та виявляє основні причини відповідних наслідків.

Зокрема, країна зазнала швидкого економічного спаду в кінці 2013 року та 2018 року, включаючи номінальний ВВП у розмірі 180 мільярдів доларів. США впали до 130,8 млрд доларів.

Безконтрольне зростання інфляції між 2014 та 2015 роками призвело до структурних дисбалансів у національній економіці. Зростання реального ВВП на 3,3% у 2018 році не відповідає очікуваному приросту.

Рівень економічної безпеки було визначено цілісно між 2010-2018 роками та відповідно до окремих складових. Відкриття економіки зросло з 74% до 79% протягом розглянутого періоду, але цей процес був стихійним та не контролювався обраними стратегіями.

Загрози економічній безпеці України були досліджені та систематизовані в умовах гібридної агресії.

Загальний крах економіки України спричинений взаємодією зовнішніх та внутрішніх факторів. Засудження включають відсутність глобального урядового підходу до вдосконалення макроекономічних показників та гібридної агресії, тоді як сторонні люди включають відносну ізоляцію України та ізоляцію від основних світових ринкових тенденцій. Хоча Україна є однією з найбільших країн Центральної Європи, її внутрішній ринок практично недорозвинений і має низький рівень економічної безпеки.

РОЗДІЛ 3

МЕХАНІЗМ ПІДВИЩЕННЯ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В ГЛОБАЛЬНИХ ВИМІРАХ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

3.1. Напрями та програми реалізації завдань державної політики у сфері економічної безпеки

Загрозливі тенденції поглиблення соціально-економічного спаду позицій в Україні порушили питання розробки та впровадження сучасної стратегії забезпечення економічної безпеки України. Сьогодні це завдання є одним із найважливіших національних пріоритетів і потребує більшої уваги з боку влади, політичних партій, наукових працівників та громадськості.

Як результат, економічна безпека піддається постійному моніторингу та посилюється зусилля щодо збереження національної безпеки та держави. Похідними цього завдання є визначення стратегії та тактики економічної безпеки.

Тобто, напрями та програми для виконання завдань державної політики у сфері економічної безпеки включають визначення цілей та завдань системи економічної безпеки, напрямків її вирішення, а також форми та методи використання відповідних сил та засобів, можливості їх угруповання, створення необхідних резервів для нейтралізації та розміщення можливих загроз. ,

Державна політика у сфері економічної безпеки регулюється низкою законодавчих та нормативно-правових актів, перелік яких міститься у Додатку В. Саме тому уряд надає великого значення забезпеченню національної безпеки в усіх сферах діяльності держави. Виходячи з цих міркувань, Верховна Рада прийняла закон "Про засади національної безпеки України". Згідно з цим документом, економічна безпека є складовою національної безпеки, для якої визначено основні напрями державної політики [2] (див. Таблицю 3.1).

Основні напрями державної політики України щодо економічної безпеки

Напрямок	Заходи напрямку
Стале зростання	- забезпечення умов для стійкого економічного зростання та зростання конкурентоспроможності національної економіки
Інституціональні зміни	- збільшення прогресивних структурних та інституціональних змін в економіці, поліпшення інвестиційного клімату, зростання ефективності інвестиційних процесів; стимулювання випереджувального розвитку наукоємних високотехнологічних виробництв
Антимонopolна політика	- вдосконалення антимонopolної політики; створення ефективного механізму державного регулювання природних монополій
Прозорість економіки	- подолання "тінізації" економіки через реформування податкової системи, оздоровлення фінансово-кредитної сфери та припинення впливу капіталу за кордон, зменшення позабанківського обігу грошової маси
Збалансований бюджет	- забезпечення збалансованого розвитку бюджетної сфери, внутрішньої і зовнішньої захищеності національної валюти, її стабільності, захисту інтересів вкладників, фінансового ринку
	- недопущення незаконного використання бюджетних коштів і державних ресурсів та перетікання їх у тіньову економіку
Позики	- здійснення виваженої політики внутрішніх та зовнішніх запозичень
Енергетична безпека	- забезпечення енергетичної безпеки на основі сталого функціонування і розвитку паливно-енергетичного комплексу, в тому числі послідовного і активного проведення політики енергозбереження та диверсифікації енергозабезпечення
Продовольча безпека	- забезпечення продовольчої безпеки
Захист внутрішнього ринку	- захист внутрішнього ринку від недоброякісного імпорту - поставок продукції, яка може завдати шкоди національним виробникам, здоров'ю людей та навколишньому природному середовищу
Участь у міжнародному поділі праці	- посилення участі України у міжнародному поділі праці, розвиток експортного потенціалу високотехнологічної продукції, поглиблення інтеграції у європейську і світову економічну систему та активізація участі в міжнародних економічних і фінансових організаціях
Експортно-імпортна діяльність	- контроль за експортно-імпортною діяльністю, спрямованою на підтримку важливих для України пріоритетів та захист вітчизняного виробника
Правова економіка	- боротьба з протиправною економічною діяльністю, протидія неконтрольованому впливу національних матеріальних, фінансових, інтелектуальних, інформаційних та інших ресурсів

Примітка. Складено за даними Закону "Про основи національної безпеки України".

Багато з цих заходів формують стратегії, що визначають реакцію уряду на стратегічні та тактичні загрози національній та економічній безпеці держави.

До основних невирішених проблем економічної безпеки в даний час належать [6]: існування та загострення економічної кризи в Україні в умовах збройної агресії;

посилення корупції; Погіршення добробуту населення та зростання безробіття; посилити тінізацію економічної діяльності; різке падіння реального ВВП; Втрата інвестиційної привабливості в нашій країні.

Економічна безпека повинна відповідати двом умовам: збереженню економічної незалежності країни, її здатності приймати рішення щодо розвитку держави у власних інтересах; здатність підтримувати та додатково покращувати рівень життя населення, який вже досягнуто.

У Конституції України чітко зазначено, що крім захисту суверенітету та територіальної цілісності України, забезпечення її економічної безпеки є найважливішим завданням держави - усіх українських [3]. Економічна безпека є своєю суттю важливим елементом, оскільки вона є результатом об'єднаних зусиль усієї нації, що відображається в діях усіх гілок влади (від всеукраїнського до місцевого рівня), наявних у державі, асоціаціях сил та ресурсів В Україні проявляються громадяни та особи.

Поліпшення економічної безпеки досягається шляхом здійснення єдиної державної політики, узгодженої за допомогою системи заходів, відповідних внутрішнім і зовнішнім загрозам. Така політика є ефективною при визначенні стратегії та тактики економічної безпеки. Важливо, щоб стратегія економічної безпеки базувалася на багатовимірних прогнозах соціально-економічного розвитку України та була пристосована до подій в тій чи іншій мірі.

Необхідність виконання конституційних вимог [3] для виконання державних завдань, пов'язаних із забезпеченням економічної безпеки, реалізується в стратегії економічної безпеки України. Це стратегічний орієнтир на 10-15 років та на більш тривалий період в основах економічної безпеки.

Переваги багатоваріантної стратегії полягають у тому, що замість термінового застосування надзвичайних та недостатньо розроблених рішень можна вибрати різноманітні заходи, як це часто буває на практиці. Механізм державного управління економічною безпекою України в сучасних умовах вимагає відповідного вдосконалення напрямку (табл. 3.2).

Удосконалення механізму державного управління економічною безпекою

Заходи	Зміст заходів удосконалення
Забезпечення прийняттого рівня інфляції (до 10%) та збереження низької інфляційного середовища шляхом:	запобігання різким валютно-курсним коливанням; зниження процентних ставок як складника витрат на виробництво продукції та надання послуг; використання практики держзамовлення та формування державних резервів для впливу на ринкову кон'юнктуру; заохочення конкуренції у сфері роздрібною торгівлі та недопущення монополізації роздрібних ринків; здійснення прозорої та контрольованої тарифної політики; стимулювання видів економічної діяльності, пов'язаних з енергозбереженням
Збереження валютно-курсової стабільності, припинення панічних очікувань та валютних спекуляцій шляхом:	підвищення прозорості процесу курсоутворення завдяки регулярному оприлюдненню середньострокового плану дій НБУ у сфері валютної політики та звітування про його ефективність; диверсифікації складу міжнародних резервів НБУ; удосконалення важелів нейтралізації спекулятивних настроїв на готівковому валютному ринку; подальшого розвитку й упровадження в обіг інструментів страхування валютних ризиків; концентрації зусиль на зниженні доларизації грошового обігу
Підвищення стійкості банківської системи та активізація кредитування шляхом	розвитку інструментів рефінансування та управління ліквідністю банківської системи; визначення стратегії діяльності державних фінансових установ і організацій, у формуванні капіталу яких взяла участь держава; підвищення прозорості діяльності банківської системи; диверсифікації внутрішньої ресурсної бази банків; законодавчого врегулювання колекторської діяльності; створення єдиної державної інформаційної системи зі збору, накопичення та оброблення даних
Стабілізація українського фінансового ринку та протидія депресивним тенденціям шляхом:	зниження регулятивних витрат і сприяння розвитку конкурентних засад фінансового ринку; стимулювання процесів капіталізації та консолідації; розширення внутрішнього попиту на довгострокові інвестиційні фінансові інструменти, насамперед за рахунок залучення до обігу заощаджень населення (шляхом випуску акцій, корпоративних облігацій, розвитку механізмів страхування та гарантування тощо); створення механізмів протидії спекулятивному впливу внаслідок припливу коштів нерезидентів; спрямування систем розкриття інформації та регулювання на виявлення та мінімізацію ризиків, властивих позабіржовим фінансовим продуктам і сегментам ринку; формування нормативно-законодавчої бази для виявлення, кваліфікації та запобігання неліцензованій діяльності на фінансовому ринку

Примітка. Складено за даними Майстро С.В. Напрями удосконалення механізму державного управління фінансово-економічною безпекою України в сучасних умовах. Актуальні проблеми державного управління. 2015. Вип. 1. Ч. 46. С. 210–218.

Стратегія економічної безпеки держави розробляється та впроваджується в рамках економічної політики, основними пріоритетами якої є стабільність економічного стану, соціально-економічна стабільність суспільства, держави, повага

до основних прав і свобод громадян, верховенство закон і для досягнення поваги до закону.

На макроекономічному рівні основними цілями є: збільшення сукупного попиту; Підвищення рівня заощаджень та створення сприятливого інвестиційного клімату для перетворення заощаджень в інвестиції; Забезпечення потоку фінансових та виробничих ресурсів від життєздатних компаній та секторів до ефективних виробників та секторів зростання; Просування та диверсифікація експорту; Регулювання імпорту для захисту місцевих виробників за допомогою стандартних процедур.

З цією метою створюється міцна система впливу держави на економіку, яка дає можливість максимально точно регулювати найважливіші економічні потрясіння та брати на себе функції управління та підтримки економіки країни на безпечному рівні.

На мікроекономічному рівні головним завданням у реалізації структурної політики є підтримка та сприяння розвитку економічно ефективних компаній та організацій, ліквідація чи реструктуризація неефективних економічних структур та впровадження ринкових стандартів поведінки економічних одиниць.

Розробляючи стратегію, перед науковцями та практиками програмних документів стоять такі завдання: Визначення "точок зростання", тобто. Н. Економічні сектори, які здійснюють проекти та програми, що забезпечують пошук та розвиток фактичного попиту на розчинники на вільному ринку; визначити роль та місце секторів економіки та сфери послуг в економічній системі, організувати процес усунення неефективних економічних зв'язків, особливо державних компаній, які перебувають у рівновазі з планової економіки, та підвищити їх адміністративну ефективність; Складання переліку галузей та галузей, продукція яких має стратегічне значення і які забезпечують безпеку харчових продуктів та сировини; Визначення областей, в яких державі слід надати контроль чи інший вплив з міркувань економічної безпеки; Скласти перелік економічних секторів та секторів, які потребують державної підтримки для забезпечення економічної безпеки.

Успішна реалізація економічної безпеки можлива лише в симбіозі науки та практики в державному управлінні. Тому впровадження системи перспективних проєктів та програм - як наукових, так і інноваційних, а також виробничих та інвестиційних - є важливою передумовою дотримання вимог економічної безпеки.

На початку четвертої промислової революції Україна перебуває у стані економічної стагнації, в якій світ стрімко змінює свої стратегії розвитку та парадигми та використовує всі можливі інструменти та спеціальні методи для прискорення технологічного зростання та боротьби зі світовою конкуренцією. політична полеміка, демагогія щодо реформ через відсутність ефективних системних стратегічних заходів. Наразі існує лише декілька різних стратегій економічного розвитку, які фокусуються в різних напрямках (див. Таблицю 3.3). Відповідно, розподіл ресурсів через них неефективний, а лише розподіляє державні кошти.

Для підтримки та розвитку науково-технічного потенціалу, що гарантує стратегічні інтереси та науково-технічну незалежність України, ми вважаємо, що необхідно визначити пріоритети державної науково-технічної політики відповідно до завдань забезпечення економічної Безпека країни. Необхідно розробити урядові програми в галузі фундаментальних досліджень з метою створення сприятливого інноваційного клімату в економіці шляхом використання різних форм державного стимулювання впровадження передових технологій та захисту місцевих виробників конкурентоспроможної високотехнологічної продукції.

У зв'язку з цим Кабінет Міністрів затвердив 15 травня 2019 р. Підготовлений Міністерством економічного розвитку прогноз економічного та соціального розвитку України на період 2020-2022 рр. [85]. Показники на 2020-2022 роки ґрунтуються на сценарії, який базується на аналізі розвитку економіки України у 2016-2018 роках, а також на оцінках поточної економічної ситуації та припущень з урахуванням впливу зовнішніх та внутрішніх факторів.

Цей сценарій є продовженням базового сценарію, який планується в національному бюджеті на 2019 рік для продовження впровадження реформ відповідно до пріоритетів, визначених у документах урядової політики.

Основні стратегії економічного розвитку України

№	Назва	Строки реалізації	Нормативно-правові акти
1.	Стратегія розвитку вітчизняної авіаційної промисловості на період до 2020 року	з 27.12.2008 р. до 2020 р.	Розпорядження КМУ (№ 1656-р, 27.12.2008 р.)
2.	Стратегія розвитку суднобудування на період до 2020 року	з 6.05.2009 р. до 2019	Розпорядження КМУ (№581-р, 6.05.2009 р.)
3.	Стратегія розвитку залізничного транспорту на період до 2020 року	2010- 2019	Розпорядження КМУ(№ 1555-р, 16.12.2009р.); Наказ Міністерства інфраструктури України (№ 547, 21.12.2015 р.)
4.	Транспортна стратегія України на період до 2020 року	з 20.10.2010 р. до 2020 р.	Розпорядження КМУ (№ 2174-р, 20.10.2010 р.)
5.	Стратегія розвитку морських портів України на період до 2038 року	з 11.07.2013 до 2038 р.	Розпорядження КМУ (№ 548-р, 11.07.2013)
6.	Енергетична стратегія України на період до 2030 року	з 24.07.2013 до 2030 р.	Розпорядження КМУ (№1071, 24.07.2013 р.)
7.	Стратегія розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року	з 17.10.2013 р. до 2020 р.	Розпорядження КМУ(№ 806-р, 17.10.2013 р.)
8.	ССР “Україна – 2020”	з 12.01.2015 р. до 2020 р.	Указ Президента України (№ 5, 12.01.2015 р.); Розпорядження КМУ (№213-р, 4.03.2015 р.)
9.	Стратегія розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення на період до 2020 року	з 1.01.2016 до 2020 р.	Розпорядження КМУ (№ 1407-р, 30.12.2015); Постанова КМУ № 103,11.02.2016 р.
10.	Стратегія подолання бідності	з 16.03.2016 до 2020 р.	Розпорядження КМУ (№161-р, 16.03.2016 р.)

Примітка. Побудовано автором за даними Економіка та економічна безпека держави. Теорія та практика : Монографічний навчальний посібник / С. Давиденко, О. Єгорова, В. Приходько, П. Матішак, Я. Голоніч, П. Копінець, М. Мачкінова, М. Доброволска та ін. – Ужгород: РІК-У, 2017. – 388 с.

Україна отримала макроекономічний прогноз на три роки, який вперше стане базою для формування трирічної Бюджетної декларації в рамках переходу до середньострокового бюджетування. Це сприятиме ефективнішому втіленню реформ та визначенню пріоритетів державного фінансування: безпеки і оборони, енергоефективності, інфраструктури, АПК, децентралізації соціального захисту,

освіти, охорони здоров'я, культури. А ще трирічний прогноз дозволяє сформувати середньострокові орієнтири для бізнесу та інвесторів, що позитивно відобразиться на поступовому зростанні економіки України та доходів громадян.

Представлений у прогнозі сценарій передбачає два варіанти макроекономічних показників на 2020-2022 роки, які відрізняються між собою рівнем інтенсивності підвищення соціальних стандартів, від чого у свою чергу залежатиме динаміка основних макропоказників української економіки на прогнозний період.

Варто відзначити, що на період 2020-2022 років прогнозується подальша реалізація зусиль у напрямку розширення та диверсифікації українського експорту через поглиблення зовнішньоекономічних відносин з країнами ЄС, Азії та Африки, на фоні прогнозованого міжнародними фінансовими організаціями сталого розвитку світової економіки у 2020-2022 роках та утримання помірних цін на світових товарних ринках українського експорту.

Основним напрямком інвестиційної політики на перехідний період повинне стати формування сприятливого середовища для підвищення інвестиційної активності, залучення приватних вітчизняних і іноземних інвестицій, для реконструкції української економіки.

На основі аналізу даних, приведених у розділі 2, таблиці 2.1 є можливість здійснити прогноз росту окремих показників та індикаторів економічної безпеки (див. рис. 3.1. та рис. 3.2.).

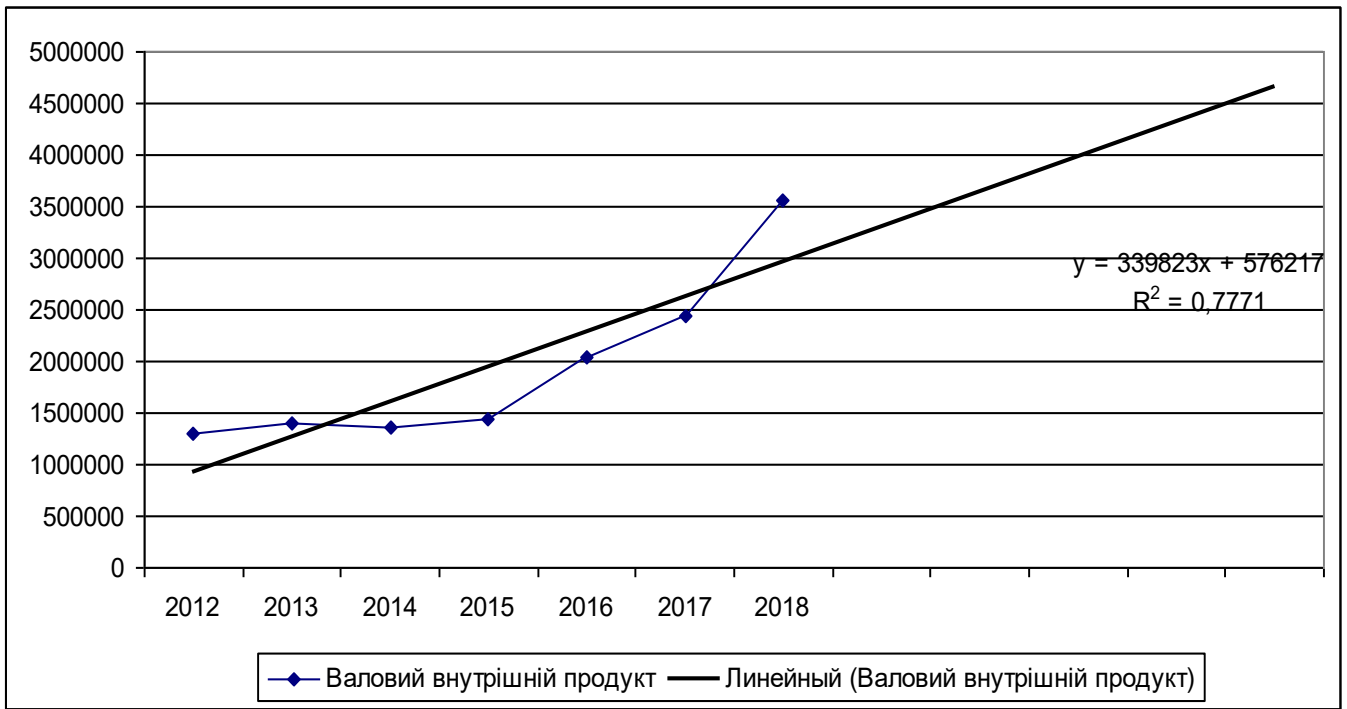

Рис. 3.1. Динаміка валового внутрішнього продукту за 2012-2018 рр., млрд грн.

Примітка. Побудовано автором за даними Держстату.

Як бачимо, п'ятирічний прогноз щодо валового внутрішнього продукту досить позитивний. У 2018 році відновилося зростання в промисловості, в основному за рахунок видобувних галузей і хімічної промисловості. Також істотно прискорилося зростання у роздрібній торгівлі і різко покращилися споживчі настрої населення, що вказує на істотне посилення внутрішнього споживчого попиту. Невеликий внесок в прискорення зростання зробив сільськогосподарський сектор, адже збір зернових почався раніше, а врожайність висока.

Про споживче зростанні також свідчить зростання заробітних плат в Україні. Так, за даними Держстату середня зарплата в наприкінці 2015 року становила 5 230 грн (близько 227 дол. США за курсом на той момент), а зараз вже 10 783 грн (близько 415 дол. США). Така динаміка зарплат сприяє зростанню купівельної спроможності, яка підігривається ще і сьогоднішнім бумом в споживчому кредитуванні на банківському ринку.

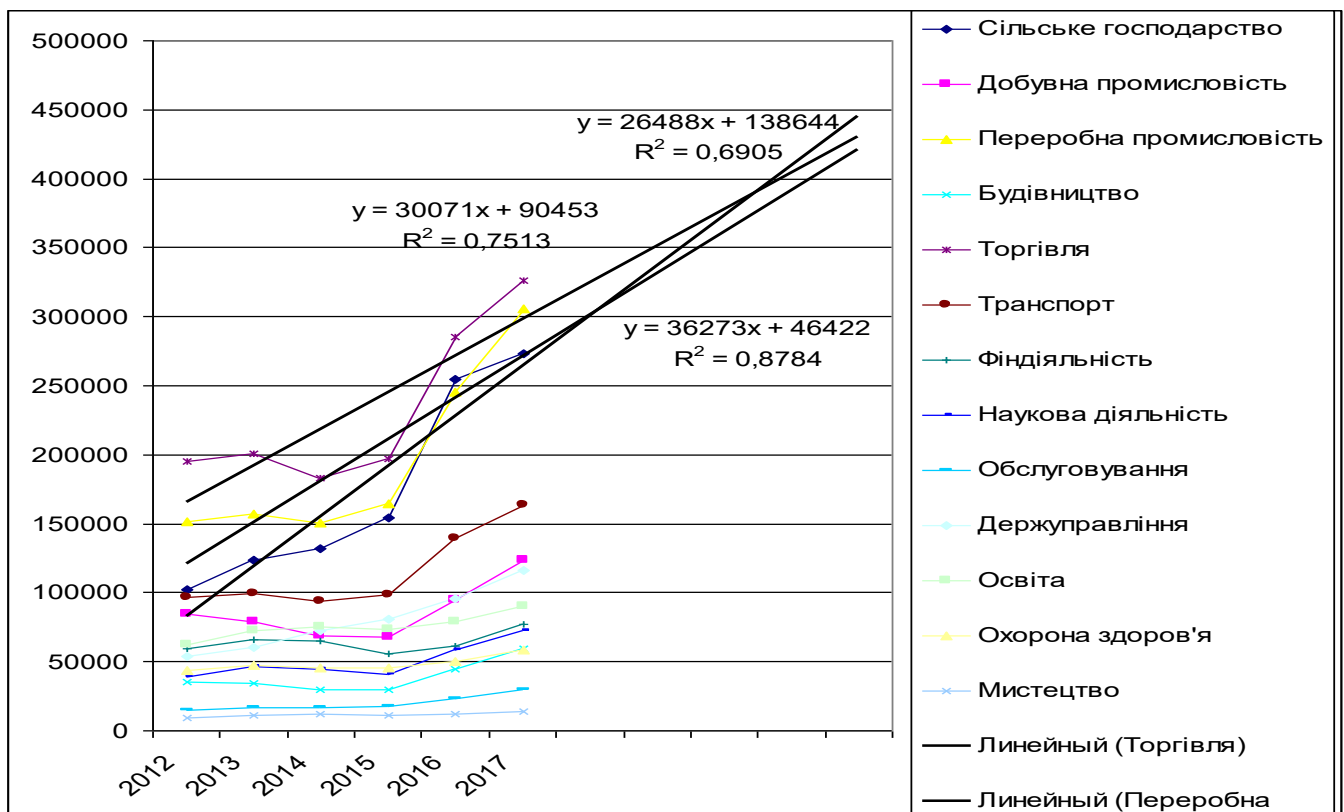

Рис. 3.2. Динаміка обсягів і структура валового внутрішнього продукту за видами економічної діяльності за 2012-2017 рр., млрд грн.

Примітка. Побудовано автором за даними Держстату.

З приведеного аналізу трендів слідує, що найбільша ймовірність збереження темпів розвитку належить сільському господарству, з щорічним приростом ВВП галузі на 36 млрд грн.

Якщо економіка України розвиватиметься енергійно, тобто якщо нічого не змінювати, то, за оцінками Українського Інституту Майбутнього [90], номінальний ВВП України зросте із 130 млрд. дол. США у 2018Е до 290 млрд. дол. США у 2030Е або у 2,2 рази (трендовий прогноз UIF). Проте перед Україною повинна стояти амбіційніша мета – збільшити номінальний ВВП до 2030Е у 8 разів до 1 трлн дол. (цільовий прогноз UIF). Це відповідає нинішньому розміру економік Індонезії (ВВП – 1 070 млрд. дол. США), Нідерландів (ВВП – 930 млрд дол.). Для порівняння, ВВП Польщі у 2018 р. становив 550 млрд дол. США, а до 2030Е буде, за нашими оцінками, 1 100 млрд дол. США. Досягнення Україною мети – ВВП 2030Е 1 трлн дол. США – дасть змогу (див. Табл. 3.4).

- увійти Україні в ТОП–20 країн світу за розміром номінального ВВП (без урахування ПКС): для порівняння у 2017 р. – 61 місце;
- увійти в ТОП-50 країн світу за розміром ВВП на душу населення (без урахування ПКС), для порівняння у 2017 р. – 133 місце;
- стати регіональним суб'єктом;
- створити умови для зростання капіталізації українського бізнесу (розширення ринків збуту, зниження вартості ресурсів, підвищення конкурентоспроможності продукції);
- забезпечити рівень доходів і якості життя українців на рівні, вищому за середній показник у Європі та країнах-сусідах.

Таблиця 3.4

Основні показники розвитку економіки України до 2030Е (КРІ Стратегії)

Показник	Трендовий прогноз
Номінальний ВВП у 2030Е	290 млрд. дол. США
Середньорічний приріст ВВП у 2018–2030ЕЕ	7,7%
Приріст реального ВВП у грн у 2018–2030ЕЕ	2,8%
Офіційний курс гривні у 2030Е	60 грн/дол.
Дефлятор ВВП (середньорічний у 2018–2030ЕЕ)	11,5%
Інфляція (грудень до грудня у 2018–2030ЕЕ)	7,2%
Кількість зайнятих у 2030Е	9 млн
Продуктивність у 2030Е, на одного зайнятого	32 тис. дол. США

Примітка. Побудовано автором за даними Українського інституту майбутнього.

Міністерство розвитку економіки, торгівлі і сільського господарства [85] прогнозує прискорення зростання валового внутрішнього продукту (ВВП) України в 2020 році з 3% до 3,7%. "Світовий банк підвищив прогноз економічного зростання на 2020 рік в Україні до 3,7% з приблизно 3% раніше. Україна - одна з небагатьох країн, для яких прогноз був переглянутий в позитивну сторону. Більшість інших країн сповільнюються, а не прискорюються. Прогноз зростання в 3,7% Світового банку збігається з прогнозом Міністерства економіки.

3.2. Стратегічні пріоритети розвитку експортної політики України

Україна - країна, економічний розвиток якої базується на побудові ринкової, відкритої економіки. Участь країни в експортно-імпортних операціях, визнання вільного руху ресурсів, капіталу та робочої сили в кінці 20 - на початку 21 століття. Традиційно розглядається як основа існування розвиненої економічної системи, яка відповідає курсу на побудову відкритої економіки та участі країни в глобалізаційних процесах.

Одним із найважливіших аспектів зовнішньої торгівлі України після здобуття незалежності стало формування нового торгового режиму з подальшою його інтеграцією у світову економіку.

Провідна роль у цьому процесі полягала у розробці та здійсненні зовнішньоторговельної політики України через поступове зростання ступеня відкритості економіки, послідовної реструктуризації структури експорту та імпорту товарів, створення сильного експортного потенціалу, впровадження сучасних форм економічної взаємодії із зарубіжними країнами та забезпечення стабільності із зовнішньою торгівлею.

Укрфінський експорт є вфжливим елементом функціональної системи національної економіки. Їх частка у валовому національному продукті України становить понад 50%.

У 2017 році в Укрфїні була розробленф експортнф стрфтегія, яка зосереджена на переході до експорту інноваційної високотехнологічної продукції для сталого розвитку та успіху України на світових ринках. Стратегічна дорожня карта визначає стратегічні цілі розвитку торгівлі в Україні на наступні чотири роки. Це включає створення умов для розвитку торгівлі та інновацій з метою диверсифікації експорту українських товарів та послуг, підтримки експорту з боку держави та підвищення рівня знань та навичок, необхідних компаніям для здійснення міжнародної торгівлі.

Експортна стратегія затвердила перелік ринків, що розвиваються, які замінять традиційні експортні ринки, які важкодоступні через політичну ситуацію. Зокрема, було визначено 20 найвищих ринків, які, якщо вибрати правильні форми та

інструменти для своєї роботи, можуть досягти відносно швидких результатів. До них відносяться країни ЄС: Єгипет, Індія, Білорусь, Грузія, Молдова, Іран, Саудівська Аравія, Китай, Японія, США, Канада, Швейцарія та Бангладеш.

За дорученням Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 року № 588-р. затвердив стратегію розвитку експорту сільськогосподарської продукції, харчової та переробної промисловості України на період до 2026 року.

Метою стратегії є встановлення довгострокової урядової політики, спрямованої на постійне збільшення експорту продукції (товарів, послуг, технологій) з вітчизняного сільського господарства, харчової та переробної промисловості. Підкреслюється, що стратегічним напрямком розвитку сільськогосподарського експорту буде збільшення обсягів виробництва та збільшення пропозиції такої продукції на зовнішніх ринках. Розширення номенклатури та зміна структури експорту для збільшення частки продукції з високою доданою вартістю; географічна диверсифікація експортних напрямків (відкриття нових ринків збуту) та розширення можливостей експорту для малих та середніх компаній.

Україна є членом СОТ. Він повинен проаналізувати питання взаємозв'язку умов приєднання до СОТ під час участі в угоді про вільну торгівлю (у випадку України з угодами про вільну торгівлю + з країнами ЄС). Завдання СОТ традиційно включають моніторинг світової торгівлі, консультування щодо управління в галузі міжнародної торгівлі та запровадження єдиних механізмів врегулювання міжнародних торговельних розбіжностей та суперечок. Розробка та прийняття світових торговельних стандартів; транснаціональний нагляд за торговою політикою країн-членів СОТ; спільне вирішення гострих проблем міжнародної торгівлі.

СОТ використовує єдині інструменти для регулювання міжнародного переміщення товарів, включаючи: інструменти, що передбачають застосування регуляторних заходів під час перетину митного кордону (прикордонних заходів); Інструменти, які передбачають заходи, які впливають на функціонування внутрішнього ринку всієї країни, але не обмежують доступ іноземних товарів до

внутрішнього ринку країни; Інструменти покращення умов доступу вітчизняних товарів на зовнішні ринки.

Зокрема, це так звані "заходи відплати", які не мають на меті стратегічно обмежити доступ до імпорту на національний ринок, але є ефективним засобом "тиску" на партнерів для зняття подібних обмежень, що захищають національний ринок в ЄС були накладені в найкоротші терміни. Обмеження зовнішньої торгівлі, затверджені СОТ, включають насамперед тарифи (митні, тарифні та митні обмеження) та нетарифні обмеження. Нетарифні обмеження особливо ефективні щодо технічних бар'єрів у торгівлі, субсидій та компенсаційних заходів, санітарних та фітосанітарних заходів, процедур дозволу на імпорт та квот.

На практиці участь країни у ЗВТ пов'язана із членством (або ж із потенційним членством) країни у інтеграційних угрупованнях. ЗВТ передбачає угруповання з двох (або декількох) митних територій, які скасували тарифні обмеження та інші обмежувальні заходи на значні обсяги торгівлі товарами з країн, учасниць ЗВТ.

Експортні стратегії у обов'язковому порядку передбачають аналіз платіжного балансу країни. Аналізуючи платіжний баланс, досліджують рахунок поточних операцій (різниця між експортом та імпортом усіх товарів, послуг та інших доходів) (див. Рис. 3.3.).

Щодо імпорту до України – це нафта, газ, паливо-мастильні товари; продукція машинобудування, автомобілі, ліки і навіть продукти харчування.

Другим напрямом дослідження є чистий приплив капіталу (див. Рис. 3.4.), який за фінансовим рахунком у 2018 році склав 7,4 млрд. дол. США При цьому, державний сектор відігравав значну роль у надходженні капіталу, було залучено валютні ресурси як на зовнішньому, так і на внутрішньому ринках.

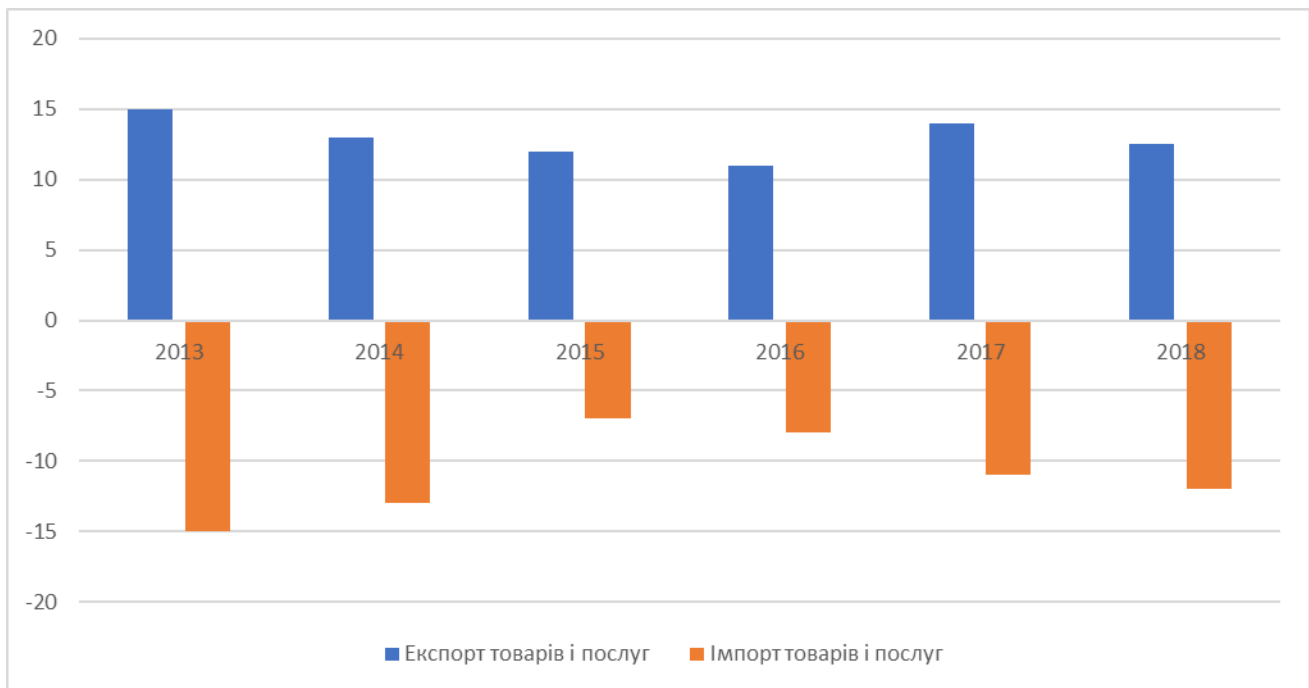

Рис. 3.3. Експорт та імпорт товарів і послуг України за 2013-2018 рр., %.

Примітка. Розраховано автором за даними НБУ та Державної служби статистики.

За даними таблиць видно, що експорт товарів у 2018 році становив 43,3 млрд. дол. США У річному вимірі він збільшився на 9 % завдяки високим обсягам поставок зернових, масла і жирів, інтенсивному експорту м'ясо-молочної продукції, а розрив виробничо-логістичних зв'язків із підприємствами на неконтрольованій території зумовив зниження фізичних обсягів експорту чорних металів. Імпорт товарів у 2018 році – 55,9 млрд. дол. США У річному вимірі темпи зростання імпорту прискорилися до 13,3 %, випереджаючи приріст експорту. Характеристика вибіркового показників зовнішньої торгівлі України у 2018 році у таблиці 3.5.

За підсумками 2018 р. Україна нарощувала експортний потенціал зовнішньої торгівлі у сільському господарстві, у експорті олійножирової промисловості. За підсумками ЗВТ+ Україна за 2018 р. у торгівлі з ЄС вичерпала квоти на безмитний експорт до ЄС по 11 групам товарів (у т.ч. мед натуральний, цукор, крупи та борошно, оброблені томати, виноградний та яблучні соки, овес, пшениця, кукурудза ті ін.). Експортний потенціал України, в основному, сконцентровано у групі сільськогосподарських товарів, сировини та напівфабрикатів.

Таблиця 3.5

Характеристика вибірових показників зовнішньої торгівлі України у 2018 р.

	Експорт			Імпорт		
	тис.дол. США	% до 2017	у % до загального	тис.дол. США	% до 2017	у % до загального
Усього	47334987,0	109,4	100,0	57187578,0	115,3	100,0
I. Живі тварини; продукти тваринні	1210638,3	109,2	2,6	917988,8	125,5	1,6
II. Продукти рослинні	9886060,4	107,3	20,9	1529221,1	111,8	2,7
III. 15 Жири та олії	4496511,0	97,6	9,5	267350,2	100,3	0,5
IV. Готові харчові продукти	3018600,8	106,8	6,4	2340898,0	121,0	4,1
V. Мінеральні продукти	4339620,4	109,9	9,2	14191944,7	113,5	24,8
VI. Продукція хімічної та пов'язаних галузей	1871254,4	112,7	4,0	7058290,9	107,8	12,3
VII. Полімерні матеріали	694255,7	123,7	1,5	3558577,4	109,6	6,2
X. Маса з деревини	548599,6	105,9	1,2	1085169,2	113,6	1,9
XI. Текстильні матеріали	846558,1	111,5	1,8	2011682,8	115,7	3,5
XII. Взуття, головні убори, парасольки	208246,0	115,4	0,4	365074,9	136,7	0,6
XIII. Вироби з каменю, гіпсу	401993,5	110,5	0,8	766270,7	117,6	1,3
XV. Недорогоцінні метали та вироби	11632691,7	114,9	24,6	3575231,9	118,7	6,3
XVI. Машини, обладнання	4654717,9	108,8	9,8	11955216,0	120,7	20,9
XVII. Засоби транспорту	669330,4	106,9	1,4	4554048,4	108,9	8,0

Без урахування тимчасово окупованої території

Примітка. Складено за даними державної служби статистики України.

Рис. 3.4. Загальний платіжний баланс України за 2013-2018 рр., млрд. дол.

Примітка. Розраховано автором за даними НБУ та Державної служби статистики

Надходження коштів до державного сектора зумовлено: чистим надходженням коштів від розміщення Урядом ОЗДП (2 млрд. дол. США.); надходженням у грудні кредитів від Світового банку та ЄС (1 млрд. дол. США). Експерти також відмічають чисте зменшення зовнішньої позиції реального сектора (без урахування прямих іноземних інвестицій), яке становило 424 млн. дол. США (у 2017 році – 694 млн. дол. США). Це виявилось результатом дії таких різноспрямованих факторів: збільшення заборгованості за кредитами та позиками на 1,5 млрд. дол. США (у 2017 році – на 59 млн. дол. США); збільшення чистої зовнішньої заборгованості за торговими кредитами на 1,2 млрд. дол. США (у 2017 році – на 561 млн. дол. США); зростання обсягів готівкової валюти поза банками на дол. США 2,2 млрд. (у 2017 році – на 393 млн. дол. США).

Таким чином, на сьогодні існує нагальна необхідність створення інституційної основи для запровадження державної підтримки упровадження фінансових інструментів розвитку експорту, що забезпечить подальший розвиток і нарощування вітчизняного економічного потенціалу та закріплення на традиційних і нових ринках збуту. Основними проблемами сучасного розвитку українського експорту (див. Табл. 3.6), на вирішенні яких повинні бути сконцентровані зусилля Уряду, визначаються рядом факторів.

Основні проблемами сучасного розвитку українського експорту

Напрямок	Проблема
Структура експорту	сировинний характер значної частини експорту
Матеріальна база	відсутність змін в матеріально-технічній базі виробництв та технологіях
Структура продукції	незначна частка продукції з високою часткою доданої вартості у структурі українського експорту
Правова основа	відсутність правових основ запровадження фінансових механізмів державної підтримки розвитку експорту
Інвестування	недостатній рівень інвестування в модернізацію експортоорієнтованих виробництв та гостра нестача новітніх технологій
	застаріла транспортна інфраструктура
Протекціонізм	поширення практики вжиття обмежувальних та протекціоністських заходів з боку окремих країн та провідних транснаціональних корпорацій
Основи торгівлі	наявність диспропорцій у двосторонній торгівлі з основними партнерами
Фінанси	високі ризики фінансових втрат при проведенні експортних операцій
Кредитування експорту	невигідні умови кредитування експорту (високі відсоткові ставки та короткі строки наданих кредитів)
Непрозорість	здійснення розрахунків з експортних операцій через офшорні компанії та ухилення від податків

Примітка. Складено за даними Рудніченко Є. М. Глобалізація, імпортозаміщення та економічна безпека держави: взаємовплив і взаємозалежність / Є. М. Рудніченко, Н. І. Гавловська, В. І. Гавловська // Бізнес Інформ. - 2018. - № 4. - С. 26-32.

Особливість сучасного розвитку вітчизняних експортно-орієнтованих галузей, як правило, полягає у їх сировинному характері та відносно високій залежності від коливань ринку на світових ринках. Україна продовжує експортувати товари (зернові, металеві вироби) на міжнародні ринки, які найбільше постраждали від зміни цінового середовища на світових ринках. Однак виробничі потужності та потенціал вітчизняних компаній дають змогу виготовляти продукцію, аналогічну тій, яка має значну частку в структурі імпорту товарів. Відсутність чіткої політики щодо підтримки виробництва таких товарів робить економіку України вразливою та залежною від ситуації на найважливіших світових товарних ринках.

Слід зазначити, що Україна має сильний науковий та промисловий потенціал, який, на відміну від більшості країн світу, не має достатньої інституційної та фінансової підтримки держави, щоб закріпитися на світових ринках, незважаючи на

ціни та технічну доступність. Переваги експорту технічні товари українського виробництва на зовнішніх ринках сировини не використовуються повністю.

Структура зовнішньої торгівлі показує, що існують надзвичайно небезпечні тенденції, пов'язані з ризиками, і що вони можуть мати негативні наслідки для платіжного балансу країни, а також для зовнішнього боргу, соціальної сфери та економічної безпеки України. Щоб подолати ці негативні тенденції, найближчим часом вкрай необхідні структурні реформи в Україні.

Ефективна та добре організована інтеграція України у сучасні світові економічні відносини потребує певних політичних, правових, соціокультурних, економічних та інфраструктурних передумов, включаючи коригування зарубіжного досвіду.

3.3. Адаптація зарубіжного досвіду реалізації політики економічної безпеки для України

Система забезпечення стабільності економіки та її економічної безпеки створюється в умовах економічної глобалізації, яка може впливати лише на національні інтереси та тенденції соціально-економічного розвитку країни. Глобалізація знаменує якісно новий етап розвитку світової економіки, на якому міжнародні економічні відносини стають передумовою економічного прогресу, соціального розвитку та всього історичного процесу. На міжнародній арені з'являються нові механізми та режими, що поєднують елементи колективної та кооперативної безпеки. Вони покликані координувати зусилля для боротьби з новими транскордонними загрозами. Існує тенденція до впливу та проникнення в існуючі та новостворені багатосторонні механізми безпеки [35, с. 307].

Під час створення пільгових і вільних торгових зон митні союзи та міждержавні відносини стосуються лише сфери обміну, тобто розвивається інтеграція торгівлі. Глибші форми міжурядової інтеграції створюють умови для промислової інтеграції. Рівні, форми та темпи міжнародної економічної інтеграції тісно пов'язані.

Рис. 3.5. Рівні, типи і форми міжнародної економічної інтеграції

Примітка. Побудовано автором за даними : Волощук І.А. Перспективи інтеграції України на рівні її регіонів в світовий економічний простір. [Розвиток процесів міжнародної економічної інтеграції визначається такими чинниками: - економічний розвиток країн, груп країн та регіонів світу в умовах нерівномірного розподілу ресурсів; - закономірності науково-технічного прогресу; - тенденції демографічних тенденцій; - існування та необхідність вирішення глобальних проблем \(енергетика, продовольство, навколишнє середовище, використання океану та космосу, економічне зростання та нарощування населення, економічна безпека, роззброєння\); - велике скорочення відстаней через розширення транспортних та комунікаційних мереж; - Ринкове "об'єднання" економічного розвитку.](http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis/nbuv/irbis-ua/irbis-ua.pl?Z1=U&Z2=I&Z3=J&Z4=I&Z5=I&Z6=I&Z7=I&Z8=I&Z9=I&Z10=I&Z11=I&Z12=I&Z13=I&Z14=I&Z15=I&Z16=I&Z17=I&Z18=I&Z19=I&Z20=I&Z21=I&Z22=I&Z23=I&Z24=I&Z25=I&Z26=I&Z27=I&Z28=I&Z29=I&Z30=I&Z31=I&Z32=I&Z33=I&Z34=I&Z35=I&Z36=I&Z37=I&Z38=I&Z39=I&Z40=I&Z41=I&Z42=I&Z43=I&Z44=I&Z45=I&Z46=I&Z47=I&Z48=I&Z49=I&Z50=I&Z51=I&Z52=I&Z53=I&Z54=I&Z55=I&Z56=I&Z57=I&Z58=I&Z59=I&Z60=I&Z61=I&Z62=I&Z63=I&Z64=I&Z65=I&Z66=I&Z67=I&Z68=I&Z69=I&Z70=I&Z71=I&Z72=I&Z73=I&Z74=I&Z75=I&Z76=I&Z77=I&Z78=I&Z79=I&Z80=I&Z81=I&Z82=I&Z83=I&Z84=I&Z85=I&Z86=I&Z87=I&Z88=I&Z89=I&Z90=I&Z91=I&Z92=I&Z93=I&Z94=I&Z95=I&Z96=I&Z97=I&Z98=I&Z99=I&Z100=I&Z101=I&Z102=I&Z103=I&Z104=I&Z105=I&Z106=I&Z107=I&Z108=I&Z109=I&Z110=I&Z111=I&Z112=I&Z113=I&Z114=I&Z115=I&Z116=I&Z117=I&Z118=I&Z119=I&Z120=I&Z121=I&Z122=I&Z123=I&Z124=I&Z125=I&Z126=I&Z127=I&Z128=I&Z129=I&Z130=I&Z131=I&Z132=I&Z133=I&Z134=I&Z135=I&Z136=I&Z137=I&Z138=I&Z139=I&Z140=I&Z141=I&Z142=I&Z143=I&Z144=I&Z145=I&Z146=I&Z147=I&Z148=I&Z149=I&Z150=I&Z151=I&Z152=I&Z153=I&Z154=I&Z155=I&Z156=I&Z157=I&Z158=I&Z159=I&Z160=I&Z161=I&Z162=I&Z163=I&Z164=I&Z165=I&Z166=I&Z167=I&Z168=I&Z169=I&Z170=I&Z171=I&Z172=I&Z173=I&Z174=I&Z175=I&Z176=I&Z177=I&Z178=I&Z179=I&Z180=I&Z181=I&Z182=I&Z183=I&Z184=I&Z185=I&Z186=I&Z187=I&Z188=I&Z189=I&Z190=I&Z191=I&Z192=I&Z193=I&Z194=I&Z195=I&Z196=I&Z197=I&Z198=I&Z199=I&Z200=I&Z201=I&Z202=I&Z203=I&Z204=I&Z205=I&Z206=I&Z207=I&Z208=I&Z209=I&Z210=I&Z211=I&Z212=I&Z213=I&Z214=I&Z215=I&Z216=I&Z217=I&Z218=I&Z219=I&Z220=I&Z221=I&Z222=I&Z223=I&Z224=I&Z225=I&Z226=I&Z227=I&Z228=I&Z229=I&Z230=I&Z231=I&Z232=I&Z233=I&Z234=I&Z235=I&Z236=I&Z237=I&Z238=I&Z239=I&Z240=I&Z241=I&Z242=I&Z243=I&Z244=I&Z245=I&Z246=I&Z247=I&Z248=I&Z249=I&Z250=I&Z251=I&Z252=I&Z253=I&Z254=I&Z255=I&Z256=I&Z257=I&Z258=I&Z259=I&Z260=I&Z261=I&Z262=I&Z263=I&Z264=I&Z265=I&Z266=I&Z267=I&Z268=I&Z269=I&Z270=I&Z271=I&Z272=I&Z273=I&Z274=I&Z275=I&Z276=I&Z277=I&Z278=I&Z279=I&Z280=I&Z281=I&Z282=I&Z283=I&Z284=I&Z285=I&Z286=I&Z287=I&Z288=I&Z289=I&Z290=I&Z291=I&Z292=I&Z293=I&Z294=I&Z295=I&Z296=I&Z297=I&Z298=I&Z299=I&Z300=I&Z301=I&Z302=I&Z303=I&Z304=I&Z305=I&Z306=I&Z307=I&Z308=I&Z309=I&Z310=I&Z311=I&Z312=I&Z313=I&Z314=I&Z315=I&Z316=I&Z317=I&Z318=I&Z319=I&Z320=I&Z321=I&Z322=I&Z323=I&Z324=I&Z325=I&Z326=I&Z327=I&Z328=I&Z329=I&Z330=I&Z331=I&Z332=I&Z333=I&Z334=I&Z335=I&Z336=I&Z337=I&Z338=I&Z339=I&Z340=I&Z341=I&Z342=I&Z343=I&Z344=I&Z345=I&Z346=I&Z347=I&Z348=I&Z349=I&Z350=I&Z351=I&Z352=I&Z353=I&Z354=I&Z355=I&Z356=I&Z357=I&Z358=I&Z359=I&Z360=I&Z361=I&Z362=I&Z363=I&Z364=I&Z365=I&Z366=I&Z367=I&Z368=I&Z369=I&Z370=I&Z371=I&Z372=I&Z373=I&Z374=I&Z375=I&Z376=I&Z377=I&Z378=I&Z379=I&Z380=I&Z381=I&Z382=I&Z383=I&Z384=I&Z385=I&Z386=I&Z387=I&Z388=I&Z389=I&Z390=I&Z391=I&Z392=I&Z393=I&Z394=I&Z395=I&Z396=I&Z397=I&Z398=I&Z399=I&Z400=I&Z401=I&Z402=I&Z403=I&Z404=I&Z405=I&Z406=I&Z407=I&Z408=I&Z409=I&Z410=I&Z411=I&Z412=I&Z413=I&Z414=I&Z415=I&Z416=I&Z417=I&Z418=I&Z419=I&Z420=I&Z421=I&Z422=I&Z423=I&Z424=I&Z425=I&Z426=I&Z427=I&Z428=I&Z429=I&Z430=I&Z431=I&Z432=I&Z433=I&Z434=I&Z435=I&Z436=I&Z437=I&Z438=I&Z439=I&Z440=I&Z441=I&Z442=I&Z443=I&Z444=I&Z445=I&Z446=I&Z447=I&Z448=I&Z449=I&Z450=I&Z451=I&Z452=I&Z453=I&Z454=I&Z455=I&Z456=I&Z457=I&Z458=I&Z459=I&Z460=I&Z461=I&Z462=I&Z463=I&Z464=I&Z465=I&Z466=I&Z467=I&Z468=I&Z469=I&Z470=I&Z471=I&Z472=I&Z473=I&Z474=I&Z475=I&Z476=I&Z477=I&Z478=I&Z479=I&Z480=I&Z481=I&Z482=I&Z483=I&Z484=I&Z485=I&Z486=I&Z487=I&Z488=I&Z489=I&Z490=I&Z491=I&Z492=I&Z493=I&Z494=I&Z495=I&Z496=I&Z497=I&Z498=I&Z499=I&Z500=I&Z501=I&Z502=I&Z503=I&Z504=I&Z505=I&Z506=I&Z507=I&Z508=I&Z509=I&Z510=I&Z511=I&Z512=I&Z513=I&Z514=I&Z515=I&Z516=I&Z517=I&Z518=I&Z519=I&Z520=I&Z521=I&Z522=I&Z523=I&Z524=I&Z525=I&Z526=I&Z527=I&Z528=I&Z529=I&Z530=I&Z531=I&Z532=I&Z533=I&Z534=I&Z535=I&Z536=I&Z537=I&Z538=I&Z539=I&Z540=I&Z541=I&Z542=I&Z543=I&Z544=I&Z545=I&Z546=I&Z547=I&Z548=I&Z549=I&Z550=I&Z551=I&Z552=I&Z553=I&Z554=I&Z555=I&Z556=I&Z557=I&Z558=I&Z559=I&Z560=I&Z561=I&Z562=I&Z563=I&Z564=I&Z565=I&Z566=I&Z567=I&Z568=I&Z569=I&Z570=I&Z571=I&Z572=I&Z573=I&Z574=I&Z575=I&Z576=I&Z577=I&Z578=I&Z579=I&Z580=I&Z581=I&Z582=I&Z583=I&Z584=I&Z585=I&Z586=I&Z587=I&Z588=I&Z589=I&Z590=I&Z591=I&Z592=I&Z593=I&Z594=I&Z595=I&Z596=I&Z597=I&Z598=I&Z599=I&Z600=I&Z601=I&Z602=I&Z603=I&Z604=I&Z605=I&Z606=I&Z607=I&Z608=I&Z609=I&Z610=I&Z611=I&Z612=I&Z613=I&Z614=I&Z615=I&Z616=I&Z617=I&Z618=I&Z619=I&Z620=I&Z621=I&Z622=I&Z623=I&Z624=I&Z625=I&Z626=I&Z627=I&Z628=I&Z629=I&Z630=I&Z631=I&Z632=I&Z633=I&Z634=I&Z635=I&Z636=I&Z637=I&Z638=I&Z639=I&Z640=I&Z641=I&Z642=I&Z643=I&Z644=I&Z645=I&Z646=I&Z647=I&Z648=I&Z649=I&Z650=I&Z651=I&Z652=I&Z653=I&Z654=I&Z655=I&Z656=I&Z657=I&Z658=I&Z659=I&Z660=I&Z661=I&Z662=I&Z663=I&Z664=I&Z665=I&Z666=I&Z667=I&Z668=I&Z669=I&Z670=I&Z671=I&Z672=I&Z673=I&Z674=I&Z675=I&Z676=I&Z677=I&Z678=I&Z679=I&Z680=I&Z681=I&Z682=I&Z683=I&Z684=I&Z685=I&Z686=I&Z687=I&Z688=I&Z689=I&Z690=I&Z691=I&Z692=I&Z693=I&Z694=I&Z695=I&Z696=I&Z697=I&Z698=I&Z699=I&Z700=I&Z701=I&Z702=I&Z703=I&Z704=I&Z705=I&Z706=I&Z707=I&Z708=I&Z709=I&Z710=I&Z711=I&Z712=I&Z713=I&Z714=I&Z715=I&Z716=I&Z717=I&Z718=I&Z719=I&Z720=I&Z721=I&Z722=I&Z723=I&Z724=I&Z725=I&Z726=I&Z727=I&Z728=I&Z729=I&Z730=I&Z731=I&Z732=I&Z733=I&Z734=I&Z735=I&Z736=I&Z737=I&Z738=I&Z739=I&Z740=I&Z741=I&Z742=I&Z743=I&Z744=I&Z745=I&Z746=I&Z747=I&Z748=I&Z749=I&Z750=I&Z751=I&Z752=I&Z753=I&Z754=I&Z755=I&Z756=I&Z757=I&Z758=I&Z759=I&Z760=I&Z761=I&Z762=I&Z763=I&Z764=I&Z765=I&Z766=I&Z767=I&Z768=I&Z769=I&Z770=I&Z771=I&Z772=I&Z773=I&Z774=I&Z775=I&Z776=I&Z777=I&Z778=I&Z779=I&Z780=I&Z781=I&Z782=I&Z783=I&Z784=I&Z785=I&Z786=I&Z787=I&Z788=I&Z789=I&Z790=I&Z791=I&Z792=I&Z793=I&Z794=I&Z795=I&Z796=I&Z797=I&Z798=I&Z799=I&Z800=I&Z801=I&Z802=I&Z803=I&Z804=I&Z805=I&Z806=I&Z807=I&Z808=I&Z809=I&Z810=I&Z811=I&Z812=I&Z813=I&Z814=I&Z815=I&Z816=I&Z817=I&Z818=I&Z819=I&Z820=I&Z821=I&Z822=I&Z823=I&Z824=I&Z825=I&Z826=I&Z827=I&Z828=I&Z829=I&Z830=I&Z831=I&Z832=I&Z833=I&Z834=I&Z835=I&Z836=I&Z837=I&Z838=I&Z839=I&Z840=I&Z841=I&Z842=I&Z843=I&Z844=I&Z845=I&Z846=I&Z847=I&Z848=I&Z849=I&Z850=I&Z851=I&Z852=I&Z853=I&Z854=I&Z855=I&Z856=I&Z857=I&Z858=I&Z859=I&Z860=I&Z861=I&Z862=I&Z863=I&Z864=I&Z865=I&Z866=I&Z867=I&Z868=I&Z869=I&Z870=I&Z871=I&Z872=I&Z873=I&Z874=I&Z875=I&Z876=I&Z877=I&Z878=I&Z879=I&Z880=I&Z881=I&Z882=I&Z883=I&Z884=I&Z885=I&Z886=I&Z887=I&Z888=I&Z889=I&Z890=I&Z891=I&Z892=I&Z893=I&Z894=I&Z895=I&Z896=I&Z897=I&Z898=I&Z899=I&Z900=I&Z901=I&Z902=I&Z903=I&Z904=I&Z905=I&Z906=I&Z907=I&Z908=I&Z909=I&Z910=I&Z911=I&Z912=I&Z913=I&Z914=I&Z915=I&Z916=I&Z917=I&Z918=I&Z919=I&Z920=I&Z921=I&Z922=I&Z923=I&Z924=I&Z925=I&Z926=I&Z927=I&Z928=I&Z929=I&Z930=I&Z931=I&Z932=I&Z933=I&Z934=I&Z935=I&Z936=I&Z937=I&Z938=I&Z939=I&Z940=I&Z941=I&Z942=I&Z943=I&Z944=I&Z945=I&Z946=I&Z947=I&Z948=I&Z949=I&Z950=I&Z951=I&Z952=I&Z953=I&Z954=I&Z955=I&Z956=I&Z957=I&Z958=I&Z959=I&Z960=I&Z961=I&Z962=I&Z963=I&Z964=I&Z965=I&Z966=I&Z967=I&Z968=I&Z969=I&Z970=I&Z971=I&Z972=I&Z973=I&Z974=I&Z975=I&Z976=I&Z977=I&Z978=I&Z979=I&Z980=I&Z981=I&Z982=I&Z983=I&Z984=I&Z985=I&Z986=I&Z987=I&Z988=I&Z989=I&Z990=I&Z991=I&Z992=I&Z993=I&Z994=I&Z995=I&Z996=I&Z997=I&Z998=I&Z999=I&Z1000=I > Modre_2013_1_45</p>
</div>
<div data-bbox=)

Аналізуючи сучасні тенденції світового розвитку, інтернаціоналізацію економік та трансформацію світового економічного механізму в єдину глобальну систему, в Україні виникає нагальна потреба в активній інтеграції в сучасну систему економічних зв'язків для успішного економічного, соціального та політичного розвитку.

Процеси глобалізації стали найважливішими факторами, що впливають на політику безпеки провідних країн світу у коротко-, середньо- та довгостроковій перспективі, тому перед Україною стоїть нагальне завдання визначити та оцінити сутність та важливість поточних викликів та загроз для неї. національна безпека. У глобалізованому суспільстві негативні наслідки глобалізації набагато помітніші для країни, яка залишилася поза розвиненим світом. Україна перебуває на перетині країн, які виграють від глобалізації, та країн, що мають негативний вплив.

Об'єктивна неможливість повної інтеграції України до Європейського Союзу швидко робить його плацдармом для з'ясування відносин між Заходом та Сходом. Ситуація невизначеності, в якій опиняється Україна таким чином, визначає свої правила гри, згідно з якими наша країна повинна проводити непослідовну політично-економічну політику. Враховуючи дестабілізацію зони міжнародної безпеки, зростає ймовірність можливих проблем безпеки для України

Національна грошова система навмисно пошкоджується за рахунок зниження національного курсу, заморожування депозитів в іноземних банках та введення кредитних обмежень. Іноді порядок руху капіталів навмисно порушується, особливо втечею, незаконним захопленням або націоналізацією без компенсації майна іноземних інвесторів. Порушення міжнародної економічної безпеки також включають організацію цілеспрямованого відтоку наукових та професійних кадрів та недотримання вимог діючої міжнародної системи транспортного зв'язку, що суперечить відповідним угодам.

Необхідність детального наукового аналізу економічних наслідків активної участі України у процесах глобальної економіки та європейської інтеграції зумовлена тим, що наша країна успадкувала такий економічний потенціал, який в умовах ринкової економіки загрожує її економічна безпека являє собою.

В умовах глобалізації світового господарства, сучасних міжнародних економічних відносин, глобальних викликів різко зростає роль і значення зовнішньоекономічних зв'язків для економіки країни в цілому. Глобалізація призводить до руйнування наявних бар'єрів між країнами, подальшого залучення нових держав у різноманітні форми міжнародної економічної співпраці. В умовах

глобалізації та формування й подальшого розвитку відкритих економік існує небезпека негативного впливу на національні економіки. Економічна безпека як сукупність внутрішніх і зовнішніх умов сприяє не лише динамічному та ефективному зростанню національних економік, забезпеченню їх конкурентоздатності, а й також повинна забезпечувати нівелювання можливого негативного зовнішнього впливу на економіку з метою зменшення загроз і втрат. Не оминає цей процес й Україну, яка поступово займає своє місце в системі нового міжнародного економічного порядку.

З цієї точки зору, вплив геоekonomіки на національний стратегічний вибір можна звести до таких положень (див. Табл. 3.7).

Економічна глобалізація є суперечливим процесом. З одного боку, в ході глобалізації зближуються окремі національні економіки, що значно полегшує інтеграційні процеси і забезпечує підвищення їх ефективності, прискорює ринкову трансформацію країн з перехідною економікою. З іншого боку, глобалізація обмежує свободу вибору методів економічної політики цих держав, спрямованих на пошук найбільш дієвих моделей перехідного періоду. Національна держава зіштовхується з принципово новою ситуацією: вона все більше втрачає можливість ефективно використовувати такі традиційні важелі макроекономічного регулювання, як імпорتنі бар'єри та експортні субсидії, курс національної валюти та ставка рефінансування центрального банку.

До категорії відстаючих відносяться також і постсоціалістичні країни, надії яких на скорочення розриву з розвинутим світом не виправдуються ні в соціально-економічному, ні в технологічному відношенні. І хоча за роки ринкової трансформації економічна ситуація у більшості з цих країн істотно змінилася, вони ще досить далекі від бажаних стандартів „першого постіндустріального” і в цілому скоріше зблизилися з основною масою держав „третього” світу, що розвиваються.

Сам процес системної трансформації ще продовжується, перехідний період далеко не завершений.

Вплив геоeкономіки на національний стратегічний вибір

Тип впливу	Наслідок впливу
1. Зміна організаційно-економічної архітектури світового господарства	Переважним типом є міжнародні економічні і науково-промислові асоціації з центром у вигляді вузькоспеціалізованого ядра, в якому зосереджені адміністративний і фінансовий менеджмент, стратегічне планування, наукові дослідження. Це ядро оточене безліччю організацій і фірм, що належать до різних країн, які виконують наукові, технічні, виробничі, консультаційні функції і надають різні види послуг. Результатом стало створення транснаціональних корпорацій, конкурентний потенціал яких більше не вимірюється їх потенціалом. Він множить на використання порівняльних переваг різних країн, ефекту синергії та системи «особливих» відносин, що виникають у цих об'єднаннях.
2. Зміна характеру міжнародного розподілу праці	Ланками міжнародних центрів відтворення є економічні структури, що належать до різних національних економік, а організаційною формою найчастіше є транснаціональні корпорації (ТНК) та їх об'єднання. Відповідно, основними суб'єктами поділу праці в сучасній світовій економіці є великі транснаціональні структури та їх об'єднання. Виокремлення в сучасній світовій економіці "центру", який розвинув науковий, технічний та економічний потенціал, і світової "периферії", яка значно відстає від цих характеристик, сприяє тому, що переважно технологічний розподіл праці замінюється поділом праці за принципом життєвого циклу
3. Зміни в напрямках та структурі міжнародних зв'язків	По-перше, основні процеси міжнародного обміну в сучасній економіці відбуваються між відтворювальними центрами, а не між національними економіками. З точки зору їх конфігурації, світові ігрові центри є мобільними і, отже, економічними кордонами. По-друге, акцент на міжнародному русі капіталу і фінансових операціях, оскільки розвиток ринків і дешевих природних ресурсів країн світу за допомогою інвестування і виробництва товарів, що користуються попитом конкретним національним ринком, було набагато вигідніше для експорту товарів. По-третє, у зв'язку зі зростаючою роллю міжнародного руху фінансових інструментів, від якої виконує ролі до міжнародного руху товарів і факторів виробництва стала самостійною сферою фінансових і валютних спекуляцій.
4. Зміни в системі розподільчих відносин	У світовому світі наднаціональні економічні структури виконують функцію, аналогічну функції держави в національній економіці, за допомогою податків та інших заходів реалізують швидкий перерозподіл доходів між різними групами населення, суб'єктами господарювання та подобається. Масштаб його дії незрівнянно ширший, оскільки здійснюється перерозподіл загального глобального доходу між геоeкономічними персонажами, представленими потужними наднаціональними центрами відтворення

Примітка. Складено автором на основі Маргасова В.Г. Система забезпечення стійкості національної економіки та її безпеки: теорія, методологія, практика управління: Монографія. – Чернівці: Десна Поліграф, 2014. – 416 с.

Як зазначають дослідники [60], сьогодні можна спостерігати безпрецедентний технологічний відрив найбільш розвинутих країн світу, що досягли стадії

формування постіндустріального суспільства. Вказане обумовлює усе більше відставання держав з трансформаційними економіками, що освоюють з різним ступенем успішності попередню індустріальну фазу розвитку.

У цій ситуації завдання полягає в тому, щоб перетворити економіку на шлях сталого сталого розвитку, що наздогнав, з метою не наздогнати індустріально розвинені країни, що абсолютно нереально, а принаймні наблизитись до них за окремими параметрами та критеріями, що відповідають власним стандартам. Можливості модернізації економіки є більш доступними на інноваційній основі, а переваги інтеграції в глобальні та регіональні інтеграційні процеси стають все більш пізнаваними. Загрози та ризики для фінансової безпеки України під час фази євроінтеграції узагальнені в таблиці 3.8.

Таблиця 3.8

Загрози та ризики фінансової безпеки України під час євроінтеграційного періоду

Ризики	Загрози
Входження на вітчизняний фінансовий ринок європейських компаній.	Зменшення кількості вітчизняних фінансових посередників, монополізація галузі європейськими компаніями.
Підвищення вимог до якості фінансових продуктів та послуг.	Підвищення цін на фінансові продукти та послуги.
Розвиток платіжних систем, поява нових фінансових інструментів (наприклад, цифрових валют).	Поява нових схем відмивання капіталу, виведення його в офшори, поширення нових видів фінансового шахрайства.
Збільшення обсягів іноземного капіталу у вітчизняній фінансовій системі.	Втрата фінансового суверенітету, контроль іноземними суб'єктами внутрішнього фінансового ринку України.
Доступ до різних видів фінансової допомоги від європейських фондів та організацій.	Залежність національної фінансової політики від рішень та вимог фінансових донорів.

Примітка. Складено автором за даними Носань Н.С. Актуальні загрози та ризики фінансової безпеки України на межі посткризового та євроінтеграційного періодів // Економіка та управління національним господарством, - 2019. № 2. - С. 35-39.

Бачення розвитку глобальних та регіональних процесів з урахуванням новітніх методів аналізу та розробок минулих років дає можливість виявити ризики та загрози на регіональному та глобальному рівні. Зокрема, неконтрольована міграція, постійні гуманітарні кризи у кількох регіонах Європи, Латинській Америці, Євразії,

Близькому Сході тощо. Політологи в даний час розрізняють такі загрози світовому світові економічній безпеці України:

- загроза глобального екстремізму та тероризму - "асиметричний підхід";
- збільшити кількість регіональних стресових точок у вигляді нелінійної війни;
- розширення географії діяльності квазідержавних воєнізованих підрозділів - створення нових зон напруги;
- перехід енергії та перерозподіл окремих регіональних ринків у світі;
- критичне зростання соціальної та економічної нерівності;
- антропогенні катастрофи та пандемії в центрах глобального впливу та їх периферії;
- несистематичні громадянські конфлікти та системна криза сучасного середнього класу;
- посилення ролі національних держав та реформування наднаціональних світових та регіональних політичних та економічних одиниць XXI століття;
- загроза ліберальним демократичним політичним течіям: глобальний вимір;
- зміцнення лівих соціальних і правих національних рухів та громадських об'єднань;
- розширення кордонів та кількості транскордонних конфліктів;
- поглиблення кризи та припинення міжнародних відносин у пострадянському світі.

Вивчення глобалізаційних процесів у світовій економіці дає чітке підтвердження того, що існує глибокий зв'язок та взаємозалежність між зовнішніми та внутрішніми загрозами економічній безпеці. Крім того, ступінь загрози, яку становлять зовнішні загрози, значною мірою залежить від економічної ситуації, функціональної стабільності та стабільності розвитку та того, наскільки можна подолати існуючі проблеми.

У сучасному світі економічну безпеку сприймають як низку можливостей для економіки, умови її реалізації, інститути державної влади та адміністративні інструменти, що забезпечують захист національних інтересів у світі та внутрішньоекономічній зоні та розвиток економічного потенціалу а також

створення умов для переходу до інновацій при збереженні соціально орієнтованої економіки. Це визначення має складну структуру, яка складається з трьох компонентів.

Перший - це здатність економіки забезпечити економічний суверенітет і лідерство країни та адаптуватися до змін зовнішніх умов. Друге - це можливість мати рейтингову систему, яка не тільки точно визначає рівень економічної безпеки економіки, але також є показником, який вказує напрямок, у якому її слід удосконалювати. Третій компонент - це здатність та бажання влади ефективно протидіяти глобальним економічним загрозам, не лише користуючись економічними можливостями, але й підвищуючи адміністративну ефективність та створюючи економічні та правові умови, що покращують потенціал та реальний потенціал національної економічної системи. ,

Аналіз міжнародного досвіду призводить до висновку, що методи та важелі регулювання процесу забезпечення економічної безпеки залежать більше від конкретних економічних обставин та традицій управління економічним розвитком країни, ніж від соціально-економічної та інституційної основи суспільства , Розвинені ринкові економіки (включаючи "старі країни ЄС") сьогодні застосовують різні адміністративні обмеження, а країни колишнього соціалістичного табору (Китай, В'єтнам) активно використовують ринкові механізми.

Зокрема, у Франції, Японії та Швеції позиції прихильників активного регулювання уряду залишаються сильними, тоді як у Великобританії та Італії перевагу неоліберальних ідей. Наприклад, у Франції та Японії щороку розробляються плани стратегій державних інвестицій, які чітко окреслюють напрями державних інвестицій. [60]

У той же час жоден уряд західних країн не відмовився від здійснення структурної політики, змінилися лише їхні пріоритети та механізми. Для цього все ще використовуються важелі бюджету. Знесення в 70-80-х роках ХХ століття. Від допомоги (іноді з повною відрахуванням) до не завжди прибуткових або навіть збиткових компаній, уряди мали змогу використовувати бюджетні кошти для

розвитку новітніх галузей промисловості, а саме фондів науково-дослідних та дослідницьких розробок, де частка державних витрат становить від 40 до 55%.

Раніше економіка відігравала обмежену роль у зовнішній політиці, пов'язаній із війною, конфліктами та людськими катастрофами, - і як їх уникнути. Але ні Китай, ні США зараз не відокремлюють економіку від геополітики. Конкуренція між ними є як економічною конкуренцією, так і конкуренцією за безпеку. Це загроза багатосторонній системі, на яку Європейський Союз спирався майже сім десятиліть, і відокремленню ЄС від геополітичних зовнішніх відносин [8].

Сьогодні національна безпека неможлива без співробітництва в рамках світової економічної системи. Весь світ включений у світові економічні відносини, але деякі його частини по-різному беруть участь у цих глобальних економічних процесах за обсягом та структурною експресією. У той же час економічна глобалізація має суттєвий якісний аспект, оскільки створює механізми, що створюють нові сили та призводять до значних якісних змін у системах країн, що беруть участь у процесі глобалізації.

Для визначення місця розташування країни у світовій економічній системі експерти використовують такий інструмент, як міжнародні економічні рейтинги, які створюються рейтинговими агенціями. Економічні показники (див. Табл. 3.9) характеризують певні аспекти економіки країни та дають їй змогу визначити тенденції її розвитку.

Ще однією характерною особливістю впровадження механізму управління економічною безпекою в Україні є надмірна централізація фінансових та інвестиційних ресурсів. Промислові країни також стикалися з цією проблемою в більш ранні часи. Децентралізація податків як напрямок реформування політики для стимулювання регіонального розвитку залежить від поділу влади та їх координації між виконавчою владою та відомствами. Для оцінки ступеня фіскальної децентралізації вони використовують показник частки регіонального (місцевого) рівня влади в доходах та витратах бюджету.

Таблиця 3.9

Показники та індикатори міжнародної оцінки економічної безпеки

Показники-індикатори	Міжнародні оцінки	Сфери
Корупційні витрати	Глобальний індекс аутсорсингової привабливості	макроекономічна
Корупційний контроль	Індекс інвестиційної привабливості	
Політичні ризики	Глобальний індекс аутсорсингової привабливості	
Зростання чисельності населення	Індекс інвестиційної привабливості	
Населення віком 15-39 років	Глобальний індекс аутсорсингової привабливості	
Рівень безробіття (%)	Індекс інвестиційної привабливості	
Середньорічна заробітна плата	Глобальний індекс аутсорсингової привабливості	
Середні витрати на інфраструктуру	Глобальний індекс аутсорсингової привабливості	
Загальне податкове навантаження (% від доходу)	Глобальний індекс аутсорсингової привабливості,	
Індекс легкості ведення бізнесу	Індекс глобальної конкурентоспроможності	фінансова
Податкові платежі (кількість, тривалість в годинах)	Індекс легкості ведення бізнесу	
Індекс кредитної інформації	Індекс легкості ведення бізнесу	
Державний борг (% до ВВП)	Індекс інвестиційної привабливості Інфляція	
Індекс глобальної конкурентоспроможності обсяг іноземних інвестицій	Глобальний індекс аутсорсингової привабливості	зовнішньоекономічна
Обсяг ПІІ на душу населення	Індекс інвестиційної привабливості	
Обсяг ПІІ (% до ВВП)	Глобальний індекс інновацій	
Обсяг ПІІ та технологічний трансфер	Індекс глобальної конкурентоспроможності	
Експорт і імпорт (тривалість в годинах, вартість)	Індекс легкості ведення бізнесу	
Експорт і імпорт (% до ВВП)	Індекс глобальної конкурентоспроможності	
Реєстрація підприємств (кількість процедур і днів, вартість)	Індекс легкості ведення бізнесу	
Реєстрація власності (кількість процедур і днів, вартість)	Індекс легкості ведення бізнесу	
Простота ведення бізнесу	Глобальний індекс аутсорсингової привабливості	
Індекс захисту прав акціонерів	Індекс легкості ведення бізнесу	
Захист інвесторів (0-10)	Індекс глобальної конкурентоспроможності	
Витрати на освіту (% до ВВП)	Глобальний індекс інновацій	
Витрати на дослідження (% до ВВП)	Глобальний індекс інновацій	

Примітка. Побудовано автором за даними Економіка та економічна безпека держави. Теорія та практика : Монографічний навчальний посібник / С. Давиденко, О. Єгорова, В. Приходько, П. Матішак, Я. Голоніч, П. Копінець, М. Мачкінова, М. Доброволска та ін. – Ужгород: РІК-У, 2017. – 388 с.

Ці числа зростають у більшості країн. Ситуація відносно стабільна в невеликій групі країн (Данія, Бельгія, Німеччина, Нідерланди), у деяких країнах частка

муниципальных бюджетів зростає (в Іспанії, Португалії, Італії, Франції, Люксембурзі) та в деяких країнах (в ЦСЄ, Швеція, Швейцарія, Великобританія). Відносно зниження частки місцевих витрат у країнах Центральної та Східної Європи не може сприйматися як послаблення децентралізації, але значною мірою пов'язане з фундаментальними змінами в розрахунках. Що стосується старих країн ЄС, то це відбувається або через звуження державного сектору (наприклад, через приватизацію муніципальної власності), або зменшення державних витрат.

Основні показники ТОП-40 країн згідно Індексу глобальної конкурентоспроможності 2017-2018 рр. Наведені у додатку D, табл. Д.1.

Світовий досвід також показує, що одним з основних факторів, що визначають рівень розвитку регіональної економіки та ринкових відносин у регіоні та забезпечення їх економічної безпеки, є рівень розвитку інституційного середовища [8]. Одним із пріоритетних напрямів стимулювання економічної діяльності на регіональному рівні повинен бути інституційний розвиток, без якого неможливо створити та підтримати функціонування стійкої ринково орієнтованої економіки.

Для використання світового досвіду державного регулювання для забезпечення економічної безпеки необхідно збільшити обсяг інвестицій.

Це вимагає розробки довгострокових стратегій місцевого розвитку, регіональних програм розвитку малого та середнього бізнесу, ряду пріоритетів та заходів, які реально відповідають потребам місцевого малого бізнесу та регіональної економіки та покращують соціальний статус та економічну інфраструктуру для підприємництва (бізнес-центри, Інкубатори, інноваційні та консультаційні центри, фонди венчурного капіталу тощо).

Необхідно також сприяти розвитку нових виробничих зон шляхом оперативного вирішення питань, пов'язаних із придбанням земель, будівництвом доріг, ліній електропередач та каналів водопостачання та водовідведення, вжиття заходів щодо сприяння культурі інновацій серед населення та наданням прямої міжнародної технічної допомоги, термінової соціально-економічної та екологічної проблеми, сприяння зайнятості (включаючи цільове фінансування програм перепідготовки та навчання).

Висновки до розділу 3

У розділі 3 ми дослідили, чому проекти можуть бути спрямовані на реалізацію питань безпеки державних фінансів та на встановлення повних проблем концепції фінансової безпеки, на виконання нормальних висновків, формування та використання форми використання матеріалів, необхідних для нейтралізують пластину, створюючи можливість небезпеки. Багато ситуацій є значними стратегіями відповідності управлінським характеристикам правил, що діють у наміснику, що діють за стратегічною адресою щодо фінансової безпеки.

У цьому випадку те, як Україна формується протягом наступних десяти років, залежить від політичної еліти, парламентарів, державних службовців та людей, переймається їхніми уподобаннями та обставинами, в яких вони стосуються.

Необхідно покращити умови безпеки для фінансуючих, щоб запровадити в політику національної громади охорони здоров'я гармонізацію концепції події, визначеної правилами внутрішньої та зовнішньої загрози. Це може бути ефективною стабільною стратегією або стратегією фінансової безпеки. Важливо імпортувати політику безпеки фінансуючих для моніторингу багатовимірних моніторів та навчання державних спонсорів, а Україна ще більше адаптується.

Поза ідеальним сценарієм економічної безпеки 4,8% ВВП буде переведено до 2020 року. Програміст для уряду та успішного бізнесу в Україні. Міжнародний валютний фонд представляє скорочення на 3% до 2020 року, перспектива подарунків для світової економіки погіршилася внаслідок кризи 2008 року.

У 2017 році сприятлива еволюція в експортній стратегії центру України, орієнтована на перехід від експорту інноваційної продукції, технологічно просувається для створення стійкості та успіху України на світових ринках.

Процеси глобалізації є важливим фактором догляду, який впливає на політику безпеки моря в коротко-, середньо- та короткостроковій перспективі. Тому Україна посилається на нагальне завдання визначення природи оцінки та означення виклику діяльності та організації адреси національної безпеки. .

Україна повинна використовувати світовий досвід і дозволити державним регуляціям забезпечити економічну безпеку, необхідну для проведення розслідувань, привабливих - для довгострокової стратегії місцевого розвитку для регіональних програм легеневого програмування, надання пріоритетних служб повернення та місцевих потреб. . і бізнес. регіональна економіка, вдосконалення соціальної інфраструктури для економіки бізнесу (бізнес-центр, бізнес-інкубатори, інноваційний консультаційний центр, фонди венчурного капіталу тощо).

ВИСНОВКИ

З виконаної роботи можна зробити наступні висновки.

1. Концептуальні підходи до оцінки рівня економічної безпеки аналізуються з точки зору відповідності сучасним та зарубіжним економічним умовам з урахуванням специфіки трансформаційних трансформацій в економіці України. Сприйняття економічної безпеки як "безпечної держави" спрощує суть цієї концепції. Економічну безпеку слід визначати як систему взаємозв'язків між різними рівнями економіки для досягнення рівня розвитку, який відповідає потребам та захищає інтереси всіх бізнес-підрозділів. У цьому випадку економічна безпека характеризується функціональністю системи.

2. Визначено систему критеріїв та класифіковано види економічної безпеки, на підставі яких аналізується ризик економічної безпеки (ряд загроз) та зроблені практичні рекомендації щодо мінімізації втрат від їх впливу. Існує ієрархічний поділ економічної безпеки, заснований на інтересах кожного рівня економіки.

Національна економічна безпека є надзвичайно важливою для системи ієрархії економічної безпеки, оскільки вона, з одного боку, є основою для формування міжнародної та глобальної безпеки, а з іншого - основою та результатом розвитку національної економіки (регіони, компанії, фізичні особи).

3. Аналізується взаємозв'язок між різними рівнями економічної безпеки та специфікою її безпеки. Внутрішні загрози економічній безпеці України включають низькі технології в більшості секторів, високі витрати на виробництво, низьку якість продукції і, отже, низьку економічну конкурентоспроможність. Втрата значної частини науково-технічного потенціалу, заяви про важливі напрями науково-технічного прогресу; деформована структура виробництва; Знищення репродуктивної системи виробничого потенціалу; Неєфективність державного управління соціально-економічними процесами тощо.

Однією з найбільших зовнішніх загроз є залежність України від імпорту багатьох видів продукції, включаючи стратегічні товари, енергетику, компоненти машинобудування та продовольство. - нераціональна структура експорту;

ембріональний стан фінансової, організаційної та інформаційної інфраструктури для підтримки конкурентоспроможності українського експорту; неконтрольований відтік інтелектуалів та робочої сили за кордон; неадекватний експортний та валютний контроль та недосконала митна політика; поганий розвиток руху.

4. Проводилися моніторинг основних геополітичних та економічних особливостей України, проводився зовнішній моніторинг економічної безпеки країни з метою виявлення основних тенденцій та загроз, пов'язаних з її економічним розвитком.

5. Система показників національної економічної безпеки та їх межі враховуються з урахуванням специфіки умов трансформації в Україні. Аналіз взаємозв'язку між реальним та граничним значенням показників економічної безпеки встановив, що рівень економічної безпеки держави має тенденцію до зниження, а визначення пріоритетного сектору, який повинен розробляти заходи для забезпечення економічної безпеки, - це сектор. реальний. Основними компонентами останнього є технологія, інвестиції та безпека харчових продуктів. Ці елементи пропонують низку акустичних та практичних порад щодо їх стабілізації та жвавого розвитку.

6. Аналіз геополітичної та економічної ситуації України з метою визначення загальних тенденцій розвитку показав, що держава вступила у фазу розвитку після кризи, тобто розробила науково обгрунтовану стратегію та тактику економічної безпеки. просувати свій економічний потенціал. Зовнішній моніторинг стану економічної безпеки показав, що показники стану України далеко не оптимальні. Ця умова є необхідною умовою для проведення низки заходів щодо вдосконалення держави на національному та національному рівні. Іншими словами, необхідно терміново сформувати стратегію економічної безпеки, яка повинна включати: основні принципи розвитку та підтримання системи економічної безпеки в Україні; Охарактеризуйте внутрішні та зовнішні загрози економічній безпеці та відслідкуйте фактори, що підривають стабільність соціально-економічної системи держави; критерії та показники економічної безпеки; Характеристика економічних

інтересів; Заходи публічної політики та механізми забезпечення економічної безпеки на всіх рівнях економіки.

7. Спроби України захистити свої національні економічні інтереси в умовах гібридної агресії стикаються з економічним егоїзмом з боку світових гравців у Європі. Щоб вирішити це, вітчизняні та місцеві підприємці повинні ретельно та систематично працювати, щоб досягти консенсусу з країнами-членами ЄС щодо параметрів присутності України на європейському ринку.

8. Інтеграція країни у світову економічну систему вимагає збалансованої зовнішньоторговельної політики держави, включаючи інші економічні напрямки держави. Експерти відзначають, що ситуація у світі погіршується, нестабільність, конфліктний потенціал та військова небезпека зростають. В умовах світової економічної кризи напруга зростає.

9. Загалом економіка безпеки України повинна відповідати ряду важливих критеріїв: здатність збільшувати будь-який тип капіталу та забезпечувати стратегічні ресурси для прозорої та стійкої фінансової системи.

В даний час немає довгострокової стратегії розвитку, тому неможливо планувати ключові ресурси країни та мінімізувати виявлені загрози. Тому необхідно створити стабільну ринкову економіку, підвищити національний добробут та науково-технічний потенціал, досягти соціально-політичної стабільності та рівня життя населення, як в промислово розвинених країнах, щоб забезпечити нашій країні гідне місце постачання. міжнародні економічні відносини, які відповідають потенційним економічним та геополітичним ресурсам України. та захистити економіку та суспільство від внутрішніх та зовнішніх загроз в умовах гібридної агресії.